

• Unde ne va duce viitorul? Evoluția profesiei de audit

- Analiza Raportului de audit și posibilități de îmbunătățire a acestuia
- Un model practic pentru testarea ipotezei de „going-concern” în cadrul misiunii de audit financiar pentru firmele românești cotate
- Dificultăți privind raportarea și diseminarea performanței financiare în entitățile sectorului public din România
- Raționamentul profesional, factor determinant în creșterea calității misiunilor de asigurare
- Perspective preliminare asupra factorilor care afectează costul capitalului pentru piața emergentă a României
- Contabilitatea creativă, între denumire neinspirată, reglementare și fraudă

Participare la masa rotundă axată pe viitorul profesiei de audit

O delegație a Camerei Auditorilor Financiari din România formată din prof. univ. dr. **Ana Morariu**, vicepreședinte al Consiliului, și **Adriana Spiridon**, șef birou relații internaționale, a participat la 6 decembrie 2011 la masa rotundă organizată la sediul ACCA de la Bruxelles, cu tema „Viitorul reglementărilor de audit: care este cel mai eficace mod de a spori valoarea lor și de a crește încrederea investitorilor”. Iată câteva opinii exprimate cu acest prilej:

❖ **Arvind Wadhwa**, șeful departamentului de audit, Direcția Generală Piața Internă și Servicii a Comisiei Europene a prezentat argumentele Comisiei pentru noile propuneri referitoare la politica de audit (proiectul de directivă privind piața unică a auditurilor statutare și proiectul de regulament privind creșterea calității misiunilor de audit ale situațiilor financiare ale entităților de interes public). Noile propuneri ar reprezenta o încercare a Comisiei Europene de a contracara efectele crizei financiare și de a preveni apariția unor tulburări economice similare, care să afecteze economia la nivelul Uniunii Europene. Sunt vizate trei mari domenii:

- *Independența auditorului* – aceasta este foarte importantă pentru Comisie, dar și pentru companii, investitori și alte părți interesate. Independența este o atitudine care ar trebui să treacă testul percepției (auditorii trebuie să fie percepuți ca fiind independenți)
- *Deschiderea pieței de vârf a auditului* – există riscuri în sistem care trebuie depășite prin atitudini și prin unele inițiative, luate la nivel comunitar
- *Introducerea unui pașaport european* – trebuie permisă furnizarea de servicii de audit transfrontaliere, deci este necesară evaluarea sistemelor de supraveghere la nivel european, ținându-se cont de existența rețelelor de firme de audit globale.

❖ **Kay Swinburne**, membru al Parlamentului European, raportor privind politica de audit din partea Comitetului pentru Afaceri Economice și Monetare (ECON), a precizat că atât Comitetul pentru Afaceri Economice și Monetare, cât și Comitetul pentru Afaceri Juridice au ajuns la un consens, în vederea adoptării poziției Parlamentului European cu privire la noile modificări ce trebuie aduse politicii de audit. Este o situație foarte rar întâlnită ca în Comisia Europeană să nu se țină cont de opinia Parlamentului, ceea ce s-a întâmplat de această dată. Mai precis, Parlamentul nu a fost și nu este în favoarea introducerii auditurilor comune, a licitațiilor obligatorii și a rotației firmelor de audit, cerând un raport cost-beneficii în acest sens. În opinia ECON, rotația obligatorie a firmelor de audit nu va scădea concentrația pe piață, dimpotrivă.

❖ **Sebastian-Valentin Bodu**, membru al Parlamentului European, raportor propus din partea Comitetului pentru Afaceri Juridice, a recunoscut unele aspecte pozitive în propunerile Comisiei, dar și faptul că există suficient loc pentru îmbunătățiri. Acesta a apreciat introducerea pașaportului european, însă susține eliminarea testelor de aptitudini pentru persoanele fizice, fiind mai degrabă în favoarea unei recunoașteri tacite. Dacă în întreaga Uniune se utilizează aceleași standarde de audit, auditorii nu ar trebui să irosească trei ani pentru a lucra alături de un auditor local.

DI. Bodu este împotriva rotației externe, susținând avizul Parlamentului European, care este pentru rotația internă, nu cea externă. Licitațiile obligatorii trebuie menținute doar dacă clientul vrea să schimbe auditorul sau auditorul dorește să părăsească compania. Separarea activităților de audit și non-audit nu va duce la calitatea serviciilor. În cazul auditurilor comune, clientul ar trebui să precizeze cum dorește să se realizeze împărțirea sarcinilor. Auditul comun trebuie să vină natural, piața nu trebuie forțată: o firmă de dimensiuni mai mici nu va avea resursele necesare pentru a asigura 50% din misiunea de audit. În ceea ce privește supravegherea, auditorii statutari sunt profesioniști independenți, ca și avocații, doctorii etc., deci profesia de audit este prin excelență o profesie autoreglementată. Nu au existat fraude majore care să ducă la modificarea sistemului de organizare actual și la crearea de organisme publice, care implică costuri. Auditorii ar trebui să continue să se autoreglementsze; până în prezent au făcut foarte bine acest lucru. De asemenea, a precizat că noile propuneri ale Comisiei Europene par să tragă auditorii la răspundere pentru efectele crizei economice, ori nu s-a dovedit că profesia de audit a fost responsabilă pentru criză.

❖ **Philip Johnson**, președintele Federației Europene a Contabililor (FEE), a identificat, de asemenea, aspecte pozitive și negative în propunerile Comisiei. Ca aspecte pozitive au fost menționate: adoptarea explicită a ISA-urilor; probleme ar putea apărea în legătură cu proporționalitatea acestora pentru IMM-uri, la nivelul ESMA sau al statelor membre (dacă fiecare stat membru va dori să ajusteze ISA-urile pentru a fi aplicabile IMM-urilor s-ar putea obține 27 de seturi diferite de standarde de audit); întărirea rolului comitetelor de audit; coordonarea supravegherii la nivelul Uniunii Europene.

Ca aspecte negative: rotația obligatorie – perioada de 6 ani este prea redusă, este inadecvată, căci va duce la creșterea riscurilor; propunerile referitoare la independența auditorului pot fi contraproductive calității auditului; FEE este îngrijorată cu privire la rolul pe care organismele profesionale îl vor avea în viitor. Ele doar vor autoriza auditorii sau vor fi implicate în etică, educație etc.? Delegarea puterilor de către autoritățile competente exclude acest lucru? În caz afirmativ, profesia de audit ar dispărea și vom avea de a face cu o activitate integral reglementată, ceea ce este periculos.

Șerban TOADER**Unde ne va duce viitorul? Evoluția profesiei de audit***Where is the Future Taking Us? The Development of the Audit Profession*

3

Drd. Ioana Iuliana POP (GRIGORESCU)**Analiza Raportului de audit și posibilități de îmbunătățire a acestuia***The Analysis of the Audit Report and Possibilities of Its Improvement*

6

Drd. Mihaela-Alina ROBU, prof. univ. dr. Marilena MIRONIUC**& drd. Ioan-Bogdan ROBU****Un model practic pentru testarea ipotezei de „going concern” în cadrul misiunii de audit financiar pentru firmele românești cotate***A Practical Model for Testing the „Going-concern” Assumption in the Financial Audit Engagement for Romanian Quoted Companies*

13

Prof. univ. dr. Aurelia ȘTEFĂNESCU, prof. univ. dr. Daniela Artemisa CALU**& prof. univ. dr. Eugeniu ȚURLEA****Dificultăți privind raportarea și diseminarea performanței financiare în entitățile sectorului public din România***Difficulties in Reporting and Disseminating the Financial Performance into the Public Sector Entities in Romania*

25

Conf. univ. dr. Irimie Emil POPA, prof. univ. dr. Adriana TIRON TUDOR**& drd. Georgeta Ancuța ȘPAN****Raționamentul profesional - factor determinant în creșterea calității misiunilor de asigurare***Professional Judgement - A Determinant Factor in the Increase of the Audit Mission Quality*

34

Prof. univ. dr. Ion IONAȘCU, lect. univ. dr. Mihaela IONAȘCU,**prof. univ. dr. Daniela-Artemisa CALU & prof. univ. dr. Lavinia OLIMID****Perspective preliminare asupra factorilor care afectează costul capitalului pentru piața emergentă a României***Preliminary Views on the Determinants of the Cost of Capital for the Emergent Market of Romania*

41

Prof. univ. dr. Emil HOROMNEA, drd. Ana-Maria PAȘCU**& drd. Alina-Mariana ISTRATE****Contabilitatea creativă, între denumire neinspirată, reglementare și fraudă***Creative Accounting between Uninspired Name, Reglementation and Fraud*

47

Revistă editată de
**Camera Auditorilor Financiari
din România**

Str. Sirenelor, nr. 67-69, sector 5, București

Colegiul editorial științific

- Prof. univ. dr. **Sorin BRICIU**, Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia
Prof. univ. dr. **Alain BURLAUD**, Institut National des Techniques Economiques et Comptables, Paris
Prof. univ. dr. **Robin JARVIS**, director pentru IMM-ACCA, profesor de contabilitate Universitatea Brunel, Marea Britanie
Prof. univ. dr. **David HILLIER**, decan, Leeds University Business School, Marea Britanie
Prof. univ. dr. **Allan HODGSON**, Amsterdam Business School, Olanda
Prof. univ. dr. **Dumitru MATIȘ**, decan, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca
Prof. univ. dr. **Maria MANOLESCU**, ASE, București
Prof. univ. dr. **Ion MIHĂILESCU**, Universitatea "Constantin Brâncoveanu", Pitești
Prof. univ. dr. **Vasile RĂILEANU**, decan, Facultatea de Contabilitate și Informatică de Gestiune - ASE București
Prof. univ. dr. **Donna STREET**, Universitatea Dayton, SUA
Prof. univ. dr. **Ioan TALPOȘ**, rector, Universitatea de Vest din Timișoara
Prof. univ. dr. **Alexandru ȚUGUI**, Universitatea "Alexandru Ioan Cuza", Iași
Prof. univ. dr. **Eugeniu ȚURLEA**, șef Catedră contabilitate, audit și control de gestiune, ASE București
Academician **Iulian VĂCĂREL**, Academia Română

Director științific: Prof. univ. dr. **Pavel NĂSTASE**

Director editorial: Dr. **Corneliu CÂRLAN**

Redactor șef: **Cristiana RUS**

Colectiv redacțional: Marina ANTOFIE, Alexandra JORA, Alice PETCU, Adriana SPIRIDON, Daniela ȘTEFĂNUȚ, Angela TUDOR

Secretar de redacție: **Cristina RADU**

Prezentare grafică și tehnoredactare: **Nicolae LOGIN**

Colegiul editorial științific și colectivul redacțional nu își asumă responsabilitatea pentru conținutul articolelor publicate în revistă.

Publicație recunoscută de CNCSIS, categoria B+

B.D.I.: <http://www.ulrichsweb.com>; <http://www.proquest.com>; www.ebscohost.com, www.cabells.com

Revista este inclusă în platforma editorială română SCPIO: www.scipio.ro

Revista este indexată în trei baze de date recunoscute

de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU)

Marcă înregistrată la OSIM, sub nr. M2010 07387

Telefon: **(021) 410.74.43 interior 120**; Fax: **(021) 410.03.48**;

E-mail: revista@cafr.ro; <http://revista.cafr.ro>

ISSN 1844 - 8801

Tipar: Print Group S.R.L., Soseaua Fundeni nr. 50B, Bucuresti, tel: 0744.638.772

Unde ne va duce viitorul?

Evoluția profesiei de audit

Șerban TOADER*

Abstract

Where is the Future Taking Us? The Development of the Audit Profession

UK research has showed that the audit profession retains a vital public interest function for all market players, in spite of the recession. But, change is inevitable and audit and related services reform should be aimed at providing greater transparency and more relevant financial and operational information. A broad review of the corporate reporting model, additional disclosures by management and a reconsideration of the roles of the auditor and Audit Commissions are required. A three-way open dialogue between auditor, prudential regulator and audited entity would enhance effectiveness of communication.

Imposition of artificial solutions by regulators will not only have a negative impact on audit quality but on financial costs as well. Empowering Audit Committees with the tools to properly address the concerns raised by policy makers must be preferable to imposing one-size-fits-all requirements that will disregard the specific needs of individual companies.

Key words: *audit, client-company, profession regulation, corporate governance, audit cost*

JEL Classification: *M 42*

Cuvinte cheie: *audit, companie-client, reglementarea profesiei, guvernanta corporativă, costul auditului*

Istoria ne-a învățat că echilibrul economiei mondiale se poate schimba radical, nu doar de la un secol la altul, ci și pe parcursul a câteva decenii. În 1870, britanicii dominau economia mondială, în timp ce, la mare distanță, pe locul 2 se afla Germania. Până în 1973, puterea mondială fusese preluată deja de Statele Unite ale Americii, care, deloc surprinzător, au surclasat Marea Britanie. Britanicii au fost eclipsați și de Japonia și Germania, care ocupau, cu valori aproximativ egale, poziția a doua la nivel mondial. În 2010 Statele Unite și-au păstrat cu greu supremația, cu China aflată la foarte mică distanță. Previzunile arată că până în 2030 China nu numai că va depăși Statele Unite, dar va atinge aproape dublul puterii economice americane la nivel global.

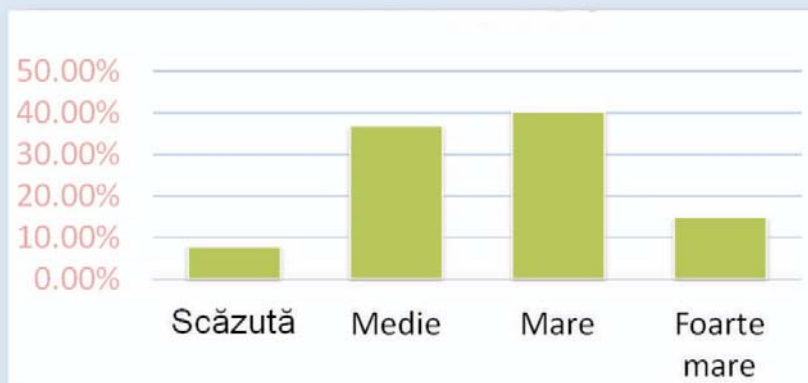
Populația globului a crescut de asemenea semnificativ în ultimul secol. Astăzi suntem șapte miliarde comparativ cu 1,6 miliarde în 1916. Tendințele demografice au avut un impact important asupra dezvoltării economice a anumitor țări, precum și un efect asupra dezvoltării profesiei de audit.

Revoluția tehnologică a avut un impact major asupra modificării ierarhiei puterilor economiei globale, permițând companiilor multinaționale să opereze mai ușor în afara granițelor și să își reducă costurile prin reamplasarea unor servicii pe piețe emergente. Pe lângă implicațiile semnificative asupra mediului de afaceri, schimbările din ultimele decenii au avut o influență majoră și asupra profesiilor liberale, cum ar fi asistența juridică și contabilitatea.

Deci, cum ne-am schimbat noi, auditorii, sau cum ar trebui să reacționăm la aceste modificări ca să fim pregătiți pentru viitor? (Figura 1)

* Senior Partner, KPMG România.

Figura 1 - Cât de mult apreciază clienții importanța activității de audit

Sursă: *Factori care afectează calitatea auditului, în "UK 2007 Regulatory Environment", aprilie 2011*

În aprilie 2011, un grup de cercetători britanici a intervievat 498 de persoane, printre care directori financiari, membri ai comitetelor de audit și parteneri de audit, adresându-le următoarea întrebare: *Cât de mult apreciază clienții/compania activitatea de audit?*

În ciuda crizei economice și a pierderii încrederii în profesia de audit, aceste rezultate demonstrează că astăzi, la fel ca și acum mai bine de 100 de ani, auditul reprezintă un serviciu vital de interes public, care oferă atât investitorilor, cât și angajaților, creditorilor, furnizorilor și clienților confortul că situațiile financiare ale unei companii respectă standardele aplicabile și prezintă o imagine fidelă și corectă a realității economice.

Toate marile tranzacții din zilele noastre au loc cu implicarea, într-o formă sau alta, a auditorilor și a experienței acestora. În plus, firmele de audit sunt un angajator important în Uniunea Europeană, furnizând locuri de muncă pentru mai mult de 400 mii de persoane, contribuind cu 0,22 % la PIB-ul Uniunii Europene. Companiile de audit sunt angajatori importanți ai absolvenților, iar

programele de instruire din cadrul acestor companii contribuie la dezvoltarea liderilor de mâine.

Viitorul pare, de asemenea, interesant. Dezbaterile cu privire la direcția în care se îndreaptă auditul în viitor s-au intensificat în ultima vreme. Schimbarea este inevitabilă și profesia de auditor este gata să joace un rol esențial în viitor. Printre părțile interesate se numără atât politicienii, cât și managerii de fonduri și directorii financiari. Unii investitori au sugerat că rapoartele anuale și situațiile financiare – împreună cu prezentările care le însoțesc – ar avea o mai mare credibilitate dacă ar fi susținute de comentarii din partea auditorilor.

Între timp, autoritățile de reglementare au redeschis dezbaterile cu privire la realizarea auditului în comun de mai mulți auditori și rotația obligatorie a auditorilor. Alte voci susțin că ar exista concurență insuficientă pe piața de audit. Fiecare din părțile implicate are propria opinie cu privire la modul în care ar trebui să se schimbe auditul și, nu în ultimul rând, chiar profesia contabilă.

După cum spunea Warren Buffett „Vă pot ierta dacă pierdeți bani, dar dacă pierdeți și numai o fărâcă de reputație voi fi nemilos”- toate schimbările ce urmează a fi realizate trebuie să se concentreze pe menținerea calității auditului.

Auditorii fac parte dintr-o profesie care apreciază raționamentul, scepticismul profesional și comportamentul etic. Puține profesii au dezvoltat o cultură internă atât de riguroasă cu privire la conformitate și au dedicat atât de multe resurse pentru monitorizarea conformității. În toate cele 27 de state membre ale Uniunii Europene, auditorii sunt supuși unor reguli profesionale stricte privind etica profesională și independența. La nivel global, Consiliul Internațional pentru Standarde de Etică pentru Contabili a stabilit un set cuprinzător de norme care ar trebui să fie adoptate în UE pentru a realiza un regim unitar și uniform. Cu toate acestea, nu putem progresa singuri. Toți participanții de pe piață trebuie să se implice pentru a asigura schimbarea.

Raportarea financiară este un proces care începe cu întocmirea situațiilor financiare de către conducerea companiei. Acesta este urmat de un audit riguros, monitorizat de comitetele de audit și autoritățile de reglementare. Scopul final este furnizarea unor informații fiabile pentru investitori și alte părți interesate. Calitatea auditului trebuie discutată în contextul unor îmbunătățiri aduse procesului de raportare financiară ca un întreg. Schimbarea ar trebui să vizeze asigurarea unei transparențe crescute și a prezentării mai multor informații financiare și operaționale relevante pentru utilizatorii situațiilor financiare.

Aceasta necesită o revizuire amplă a modului de raportare corporativă, inclusiv furnizarea unor informații suplimentare.

mentare de către conducere, precum și o amplă dezbateră asupra rolului auditorului și a comitetelor de audit.

Scepticismul profesional este fundamental pentru realizarea unui audit de calitate. Transparența procesului de audit și dialogul cu comitetele de audit vor oferi o perspectivă mai largă și asigurarea că scepticismul este pe deplin exercitat. O mai mare transparență ar trebui asigurată printr-un raport mai detaliat al comitetului de audit, care să prezinte cu mai mare acuratețe modul de supervizare a procesului de audit extern, dialogul său cu auditorul și natura deliberărilor privind arile de risc identificate și raționamentele cheie.

Pentru instituțiile reglementate din sectorul financiar, ca, de exemplu, băncile și firmele de asigurare, un dialog susținut între autoritățile de supraveghere prudențială și auditori este esențial. Comunicarea își va spori gradul de eficiență dacă se va purta sub forma unui dialog deschis între auditor, autoritățile de supraveghere prudențială și entitatea auditată, cu scopul de a menține încrederea reciprocă și transparența.

Nu poate avea loc o reformă adecvată a activității de audit în lipsa unei mai bune guvernante corporative. Guvernanta corporativă ar trebui să faciliteze un management eficient, antreprenorial și prudent, care poate asigura succesul pe termen lung al companiei. Investitorii se așteaptă ca membrii consiliului de administrație să stabilească clar abordarea viitoare, pentru a asigura raportarea de către managementul societății a informațiilor într-un mod transparent și echilibrat, care să permită investitorilor și altor cititori să evalueze societatea în mod rezonabil.

Impunerea unor soluții artificiale asupra participanților pe piață, ca, de exemplu, impunerea unei rotații obligatorii a firmelor de audit, a licitațiilor sau misiu-

nilor comune de audit va avea un impact minim asupra structurii pieței și nu abordează cauzele concentrării percepute pe piață.

Dovezile existente până în prezent sugerează că astfel de măsuri reprezintă o amenințare pentru calitatea auditului. Pe lângă costul economic al încrederii scăzute pe piață, ce generează un impact negativ asupra calității auditului, ar trebui să fie luate în considerare și costurile financiare atât pentru firmele de audit, cât și pentru companiile auditate, în special pentru IMM-uri.

Organizarea de licitații, de exemplu, reprezintă un cost pentru ambele părți, din cauza căruia auditul devine mai costisitor pentru IMM-uri. Orice posibilă economie rezultând din reducerea onorariilor va trebui investită în procesul de selecție și familiarizare a unei noi firme de audit cu operațiunile comerciale ale companiei auditate.

Pe de altă parte, onorariile de audit mai mici nu vor contribui la atragerea unor oameni de calitate în profesie pentru a asigura efectuarea unui audit de valoare. Rotația forțată a auditorilor reprezintă din nou un cost pentru ambele părți și, după cum ne arată experiența Italiei, nu favorizează firmele de audit mai mici.

Pentru a stabili modul de abordare a tuturor acestor provocări, organizațiile profesionale de contabilitate trebuie să privească dincolo de hotarele naționale. În calitate de membri ai unei profesii globale unificate trebuie să găsim modalități de a depăși granițele, de a agreea obiective și acțiuni strategice și apoi de a ne armoniza activitățile în vederea atingerii acestor obiective.

Nu este suficient să avem doar viziune, trebuie să avem dorința de a schimba și a întreprinde acele acțiuni care să facă diferența.

Raportarea financiară este un proces care începe cu întocmirea situațiilor financiare de către conducerea companiei. Acesta este urmat de un audit riguros, monitorizat de comitetele de audit și autoritățile de reglementare. Scopul final este furnizarea unor informații fiabile pentru investitori și alte părți interesate. Calitatea auditului trebuie discutată în contextul unor îmbunătățiri aduse procesului de raportare financiară ca un întreg

Analiza raportului de audit și posibilități de îmbunătățire a acestuia

Ioana Iuliana POP (GRIGORESCU)*

Abstract

The Analysis of the Audit Report and Possibilities of Its Improvement

The present article analyses the audit report as a final result of the external auditor's work, so as to contribute to a better financial stability in the actual context of the economic crises.

From this perspective, in the first part the article realises a synthesis of the opinions connected to the role that the audit report plays in the communication between the actors of the economic life.

Furthermore, the author presents the lacks of the actual reporting system, as they are seen by the users of the audited accounting information, trying to explain that the difficulties which come across understanding the social efficacy of the audit are because of the lack of understanding of their objectives or limitations.

In the last part of the article the author is trying to identify some possibilities of improving the audit report, as an answer to the problems generated in the domain of financial audit by the actual economic crises. The strength of the audit is essential to re-establish the trust in market.

Key words: *statutory audit, audit report, reasonable assistance, modified opinion, the role of the auditor*

JEL Classification: M42

Cuvinte cheie: *audit statutar, raport de audit, asigurarea rezonabilă, opinie modificată, rolul auditorului*

Introducere

Mediul social și economic se află într-o continuă transformare, punând specialiștii în fața unor situații concrete, încărcate de derută, nesiguranță, confuzie și care solicită decizii și acțiuni. În lumea contemporană, realitatea este un proces continuu de devenire, de fapte în plină desfășurare – de aceea, se impune un primat al valorilor utilității.

Finalitatea muncii auditorului o constituie emiterea unui raport, prin intermediul căruia acesta să-și exprime opinia asupra situațiilor financiare auditate, în așa fel încât orice utilizator al acestor informații să poată lua decizii pe baza lor.

Potrivit ISA 200, scopul auditării situațiilor financiare este să îmbunătățească gradul de încredere al utilizatorilor în aceste situații financiare. În condițiile repetatelor scandaluri financiare în care au fost implicate firme de audit și ale

* Drd., Universitatea "1 Decembrie 1918" Alba Iulia, România, în cotutelă cu Universitatea Lleida, Spania, e-mail: ioanaiuliana69@yahoo.es

actualei crize economice, s-a văzut afectată însăși percepția de încredere pe care trebuie să o dea auditul situațiilor financiare.

Obiectivele și metodologia cercetării

Auditul financiar este o profesie dinamică, care s-a dezvoltat și s-a perfecționat de-a lungul timpului în pas cu dezvoltarea economică a societății pe care o servește. Considerăm că această tendință de adaptare a auditului financiar la condițiile economice ale momentului trebuie să funcționeze și astăzi, răspunzând la problemele economice ale societății contemporane și la așteptările utilizatorilor. Trebuie găsit un punct de echilibru între limitele profesiei și expectativele utilizatorilor.

Metodologia de cercetare este una calitativă, deoarece datele au fost culese fără cuantificări sau prelucrări.

Am încercat o privire în profunzime, realizând o sinteză a opiniilor legate de rolul și eficiența raportului de audit, ca mijloc de comunicare între auditori și utilizatorii informațiilor contabile. ISA 700 a fost analizat, interpretat și comparat cu realitatea economică și cu literatura de specialitate, făcând în repetate rânduri referiri și la Cartea Verde a Comisiei Europene „Politica de audit: lecțiile crizei”.

Ca obiective, ne propunem să evidențiem câteva din lacunele actualului

sistem de raportare, așa cum sunt ele văzute de către utilizatorii serviciilor de audit financiar sau de către utilizatorii situațiilor financiare auditate și să identificăm noi posibilități de îmbunătățire a actualului raport de audit, pentru ca această profesie să își păstreze eficiența și actualitatea.

Raportul de audit financiar

„Comunicarea financiară îi unește pe membrii societății, inclusiv organizațiile, într-un dialog al cunoașterii și acțiunii eficiente în domeniul activității economice”¹.

Raportul de audit reprezintă produsul final al muncii auditorului financiar și unicul document prin care poate fi apreciată profesionalitatea acestuia. „Reprezintă mijlocul prin care auditorul comunică acționarilor și oricărui alți utilizatori interesați măsura în care este satisfăcut de modul în care au fost întocmite situațiile financiare”².

Este, așadar, vorba de un document comercial în care se arată întinderea lucrărilor de audit efectuate de către auditor și opinia profesională la care acesta a ajuns în urma analizării situațiilor financiare. Rezultă că neglijența cea mai mare de care se poate face vinovat un auditor este să formuleze incorect raportul de audit, unicul document public pe care acesta îl emite și care prezintă de fapt concluziile muncii sale.

Scopul unui audit este „să îmbunătățească gradul de încredere al utilizatorilor vizați ai situațiilor financiare. Acest lucru este obținut prin exprimarea unei opinii de către auditor...” [ISA 200]³. Problema este că de multe ori se așteaptă din partea auditorilor anumite răspunsuri pe care aceștia, în conformitate cu atribuțiile care le corespund, nu trebuie să le dea. „Opinia auditorului cu privire la situațiile financiare tratează măsura în care situațiile financiare sunt pregătite, sub toate aspectele semnificative, în conformitate cu cadrul general de raportare financiară aplicabil” [ISA 200]⁴.

ISA 200 definește și termenul de cadru general de raportare financiară aplicabil ca fiind „cadrul general de raportare financiară adoptat de conducere și, acolo unde este cazul, de către persoanele însărcinate cu guvernarea în întocmirea situațiilor financiare, care este acceptabil prin prisma naturii entității și a obiectivelor situațiilor financiare sau care este impus de lege sau de reglementări”⁵.

Iar Standardul Internațional de Audit nr. 700 „Formularea unei opinii și raportarea cu privire la situațiile financiare” stabilește procedurile, principiile fundamentale și modalitățile de aplicare în ce privește forma și conținutul raportului auditorului independent. Pentru formularea opiniei prezentate în cadrul raportului de audit „auditorul trebuie să ajungă la o concluzie cu privire la asigurarea rezonabilă obținută de auditor privind măsura în care situațiile finan-

1 Domnișoru S., Briciu S., Popa I.E., Bunget O.C., *Audit statutar versus comunicare financiară. De ce și cum?*, Revista „Audit Financiar” nr. 7/2010

2 Dobroțeanu L., Dobroțeanu, C.L., *Audit - concepte și practici: abordare națională și internațională*, Editura Economică, București, 2002, pag. 306

3 Federația Internațională a Contabililor, *Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate. Audit Financiar 2009*, Coeditare CAFR - Editura Irecson, București, 2009, ISA 200

4 Federația Internațională a Contabililor, *Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate. Audit Financiar 2009*, Coeditare CAFR - Editura Irecson, București, 2009, ISA 200

5 Federația Internațională a Contabililor, *Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate. Audit Financiar 2009*, Coeditare CAFR - Editura Irecson, București, 2009, ISA 200

ciare, luate în ansamblu, nu conțin denaturări semnificative, cauzate fie de fraudă, fie de eroare” [ISA 700]⁶. ISA 200 definește asigurarea rezonabilă ca fiind „un nivel de asigurare ridicat, dar nu absolut”.

Concret, așa cum se arată în ISA 700, rolul auditorului este să evalueze măsura în care:

- „Situțiile financiare prezintă în mod adecvat politicile contabile semnificative selectate și aplicate;
- Politicile contabile semnificative selectate și aplicate sunt consecvente cu cadrul general de raportare financiară aplicabil și sunt corespunzătoare;
- Estimările contabile realizate de conducere sunt rezonabile;
- Informațiile prezentate în situațiile financiare sunt relevante, credibile, comparabile și inteligibile;
- Situațiile financiare furnizează prezentări adecvate care le permit utilizatorilor vizați să înțeleagă efectul tranzacțiilor și al evenimentelor semnificative asupra informațiilor cuprinse în situațiile financiare;
- Terminologia utilizată în situațiile financiare, inclusiv titlul fiecărei situații financiare este adecvat⁷.

Așadar, faptul că situațiile financiare ale companiilor sunt auditate nu înseamnă că auditorului îi revine obligația de a garanta că nu există nici o denaturare în conturile auditate. Atunci când raportează că situațiile financiare prezintă o imagine fidelă și corectă, auditorii dau o

„asigurare rezonabilă” a faptului că situațiile financiare, în ansamblul lor, nu conțin denaturări semnificative datorate fraudei sau erorii. Auditorii încearcă să reducă la minim riscul ca informațiile financiare să conțină denaturări semnificative.

Lacunele sistemului actual de raportare

Responsabilitatea de bază pentru prezentarea unor informații financiare solide revine managementului entităților auditate. Auditorii pot să contribuie prin interogarea activă a managementului, din perspectiva utilizatorilor și exercitarea „scepticismului profesional” vizavi de entitatea auditată.

Practica actuală indică faptul că, prin raportul de audit, „asigurarea rezonabilă” este mai puțin îndreptată spre a garanta că situațiile financiare redau o imagine fidelă și corectă, orientându-se mai mult spre garantarea faptului că situațiile financiare sunt întocmite conform cadrului de raportare financiară aplicabil. Criza din domeniul bancar a demonstrat că în raportul de audit trebuie să prevaleze fondul asupra formei, premisă susținută și de Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS). Auditorii din Uniunea Europeană fac în mod repetat referiri în cadrul rapoartelor de audit la conformitatea cu IFRS-urile sau cu cadrul național de raportare, fără să se insiste asupra analizărilor efectuate din punct de vedere contabil sau de audit.

Se observă o tendință exagerată de standardizare a textului din raportul de audit, ceea ce ascunde utilizatorilor conținutul auditului. S-au observat la societăți comerciale foarte diferite rapoarte de audit formulate aproape identic. În toate se spune că au fost urmate procedurile de audit corespunzătoare, fără să existe nici o personalizare sau o dovadă despre profunzimea lucrărilor efectuate.

Utilizatorii informațiilor contabile auditate vor însă informații suplimentare și clarificări financiare și non-financiare. Auditul trebuie să aducă un plus de valoare afacerii prin furnizarea de informații transparente, absolut necesare luării deciziilor.

În Proiectul preliminar al grupului de studiu „Politica de audit” care se referă la Cartea Verde „Politica de audit: lecțiile crizei” se arată: „Comisia Europeană dorește să analizeze perspectiva revinerii la simplitate, abordare axată în principal pe verificarea de fond a bilanțului contabil și mai puțin pe conformitate și funcționarea sistemelor, sarcini care ar trebui să revină, în cea mai mare parte, în responsabilitatea clientului și să facă obiectul auditului intern... Pentru a prezenta o *imagine fidelă și corectă*, auditorii trebuie să se asigure că fondul prevalează asupra formei”⁸.

La nivel internațional tema despre **ROLUL AUDITULUI** prezintă mare interes și a fost intens dezbătută. Punctul central al acestor dezbateri au fost cazurile în care s-au emis Rapoarte de Audit „curate”, iar în continuare firmele auditate au dat faliment. De aici

6 Federația Internațională a Contabililor, *Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate. Audit Financiar 2009*, Coeditare CAFR - Editura Irecson, București, 2009, ISA 700

7 Federația Internațională a Contabililor, *Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate. Audit Financiar 2009*, Coeditare CAFR - Editura Irecson, București, 2009, ISA 700

8 Comitetul Economic și Social European, *Proiect Preliminar al grupului de studiu „Politica de audit”, privind Cartea Verde „Politica de audit: lecțiile crizei”*, dezbătut în ?edința publică din 28 aprilie 2011, Bruxelles, <http://www.eecs.europa.eu>

a pornit neîncrederea în adevărata semnificație și utilitate a auditului.

Existența de iregularități importante care nu au fost semnalate de audit a dus la întrebarea care este de fapt rolul acestuia? Răspunsul la această întrebare nu este așa de simplu și, de aceea, se observă la nivel internațional o distanțare tot mai mare între poziția auditorilor și cea a utilizatorilor de informații.

Anumiți utilizatori ai informațiilor contabile auditate și-au exprimat neîncrederea în ce privește relevanța auditurilor în mediul de afaceri actual. Ei nu pot înțelege cum situațiile financiare ale unei instituții pot să reflecte ideea de „rezonabilitate” și „soliditate”, chiar dacă aceeași instituție se află de fapt în dificultate financiară. S-a demonstrat de multe ori că utilizatorii nu cunosc limitările unui audit - ne referim aici la pragul de semnificație, tehnici de eșantionare, responsabilitatea conducerii etc. Din perspectiva utilizatorului, auditorii trebuie să ofere părților interesate un nivel foarte înalt de asigurare în ceea ce privește componentele bilanțului contabil și evaluarea lor la data întocmirii bilanțului contabil.

Ar trebui clarificate dificultățile ce se interpun în fața înțelegerii eficacității sociale a auditului, din cauza lipsei de înțelegere a obiectivelor sau a limitelor acestuia. În context, se cuvin a fi cunoscute reglementările legislative ale acestei activități și clarificate trei aspecte:

- auditul este o tehnică care, prin intermediul unor proceduri specifice, ajută la obținerea unei opinii profesionale asupra situațiilor financiare. Nu este o știință exactă, al cărui produs final să fie indiscutabil;
- auditul verifică dacă situațiile finan-

ciare sunt întocmite conform legislației în vigoare și reflectă imaginea fidelă;

- auditul se efectuează asupra documentelor contabile disponibile, prezentate de către firma auditată.

Este important să se conștientizeze faptul că auditul nu înseamnă să se refacă toate operațiile contabile. El utilizează tehnici de eșantionare și praguri de semnificație în verificarea tranzacțiilor sau analizarea indicatorilor, în așa fel încât să-și poată forma o opinie profesională. Astfel se poate exprima opinia de „rezonabilitate”, „soliditate” sau „imagine fidelă” chiar dacă firma respectivă se află de fapt în dificultate financiară.

Limitările existente fac ca anumite declarații eronate din situațiile financiare să nu fie detectate. Descoperirea ulterioară a unei erori semnificative nu înseamnă prin înșuși acest fapt că auditorul nu a acționat cu destulă profesionalitate, ci este necesar a fi apreciată conformitatea procedurilor utilizate în circumstanțele existente.

Rolul auditorului este de a-și planifica astfel munca încât să fie practic imposibil să-i scape o informație relevantă. Aceasta reprezintă de fapt „arta” acestei meserii. Auditorul trebuie să fie o persoană bine informată, bine pregătită profesional și care să îmbine inteligența cu experiența profesională pentru a obține un rezultat corect.

În ceea ce privește asigurarea asupra viitorului firmei în fața falimentului deci a principiului continuării activității - acesta este un obiectiv ce ține mai mult de analiștii financiari. Există o serie de factori externi incontrollabili ce pot afecta activitatea firmei, cum ar fi: stadiul eco-

Auditorul trebuie să fie o persoană bine informată, bine pregătită profesional și care să îmbine inteligența cu experiența profesională pentru a obține un rezultat corect

nomic național și internațional, fragilitatea principiilor sau normelor contabile aplicate în momentul falimentului, fraudă conducerii, lipsa capacității conducerii de adaptare la schimbare, prezența unui director general dominant și a unui consiliu de administrație debil, lipsa fondurilor proprii sau a unor finanțări exterioare etc.

Vorbim aici despre ceea ce în literatura anglo-saxonă se numește „**AUDIT EXPECTATION GAP**”⁹ sau diferența existentă între natura auditului și ceea ce așteaptă utilizatorii informației contabile de la auditori. Este foarte necesar să se apropie aceste două așteptări - ale profesionalilor și ale clienților. Există în general trei grupuri foarte interesate de activitatea auditorilor :

- clienții firmelor de audit (firmele auditabile);

9 Garcia Benau, Maria A.; Humphrey C. ; Moizer P.; Turley S., *La auditoría y sus expectativas; Los casos de España y del Rey Unido*, Instituto de Contabilidad y Auditoría de Cuentas, Ministerio de Economía y Hacienda, Madrid, 1993

...auditorii sunt conștienți de faptul că profesia lor există pentru a servi interesul public și că sunt dispuși la adoptarea unui model diferit de audit, care să crească valoarea auditării

- utilizatorii informației contabile – colaboratori, firme de rating, bănci, analiști financiari, mass media, autoritățile statului etc.;
- guvernanta entității.

Rolul auditorului în fața fraudei este tema care a creat cea mai mare diferență de opinii între cele trei colective. De aici ar trebui să deducem marea importanță socială care se dă auditului și încrederea societății în faptul că auditorul le reprezintă interesele. De aceea credem că firmele de audit nu ar trebui să treacă cu vederea aceste aspecte și eventual să-și lărgească aria de responsabilități, să caute noi metode sau proceduri care să vină în sprijinul muncii lor.

Așa cum am mai spus, opinia auditorului este exprimată în cadrul Raportului de Audit. De fiecare dată când auditorul emite un raport, altul decât un raport fără rezerve, el trebuie să includă în raportul său o descriere clară a tuturor motivelor care justifică decizia sa. Standardul care tratează responsabilitatea auditorului în elaborarea unui Raport cu opinie modificată este ISA 705 „Modificări ale opiniei raportului auditorului independent”. Standardul spune: „când auditorul modifică opinia asupra situațiilor financiare, auditorul trebuie să includă un paragraf care oferă o descriere a aspectului care a determinat modificarea. Auditorul trebuie să poziționeze acest paragraf chiar înainte de paragraful opiniei”¹⁰.

O problemă a mediului de audit o reprezintă percepția negativă pe care o generează un raport de audit cu rezerve. Astfel s-a perpetuat o paradigmă „totul sau nimic”, în care „rezervele” din raportul de audit reprezintă un tabu atât pentru clienți, cât și pentru auditori. Întrebarea este dacă ar trebui revizuită aceasta percepție sau dacă acționarii și alți utilizatori ai informațiilor contabile ar trebui să fie în mod real preocupați de acest aspect.

Posibilități de îmbunătățire a raportului de audit

În ultimul timp s-a pus tot mai mult problema de a îmbunătăți procesul general de comunicare a auditorului financiar cu

mediul exterior. La nivel internațional s-au efectuat multe studii pe această temă.

De exemplu, „Regatul Unit și-a revizuit modelul pentru ca rapoartele de audit să fie mai concise și are în vedere favorizarea unui caracter mai informativ al acestora. Codul comercial francez prevede că auditorii trebuie să își justifice public, împreună cu raportul asupra conturilor anuale, opinia de audit. Această justificare cuprinde aprecierea lor în privința alegerilor făcute de companie, a metodelor contabile, a estimărilor contabile importante sau sensibile și, dacă este necesar, în privința procedurilor de control intern”¹¹.

Studiul cu titlul “A Framework for Extend Audit Reporting – Final report”¹², realizat în luna iulie 2011, arată că pe utilizatorii informației contabile auditate nu îi interesează prea mult formatul și limbajul folosit în cadrul raportului de audit, ci schimbarea conținutului raportului. Realizatorii studiului semnaleză necesitatea schimbării actualului model de raport, posibilitatea extinderii obiectivelor auditului și chiar a frecvenței raportării. Ei propun un nou model de raport, structurat în patru puncte, care se vor referi la: scopul auditului, rezultatele auditului, discuția și analiza auditului, informarea auditorului.

Tot pentru a veni în sprijinul utilizatorilor de informații contabile auditate se pune problema ce informații suplimentare ar mai putea fi furnizate de către auditori acestora și în ce fel? În acest sens trebuie să se cântărească de exemplu dacă aspectele informative – precum

¹⁰ Federația Internațională a Contabililor, *Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate. Audit Financiar 2009*, Coeditare CAFR - Editura Irecson, București, 2009, ISA 705

¹¹ Comitetul Economic și Social European, *Proiect Preliminar al grupului de studiu „Politica de audit”, privind Cartea Verde „Politica de audit: lecțiile crizei”*, dezbătut în ședința publică din 28 aprilie 2011, Bruxelles, <http://www.eecs.europa.eu>

¹² Proiect de Cercetare realizat de către Maastricht Accounting, Auditing and Information Management Research Center (MARC) of Maastricht University la cererea Association of Chartered Certified Accountants (ACCA), iulie 2011, http://www.acca.co.uk/pubs/general/activities/library/audit/audit_pubs/extended_audit_reporting.pdf

riscurile potențiale, evoluția sectorului, riscul legat de materiile prime sau riscul de curs de schimb – furnizate împreună cu raportul de audit sau ca parte a acestuia - pot să aducă valoare adăugată părților interesate.

În acest sens, se cuvine analizat în ce măsură informațiile de interes public aflate la dispoziția auditorilor pot fi comunicate utilizatorilor, fără a expune firmele auditate la riscuri în ce privește evenimentele viitoare sau fără a afecta proprietatea intelectuală.

Astfel, un bun exemplu îl constituie același studiu *“A Framework for Extend Audit Reporting - Final report”*¹³, care se referă la opiniile utilizatorilor cu privire la valorificarea informațiilor din Raportul de Audit și la cum ar putea fi acesta îmbunătățit. În concluziile acestui studiu se arată că s-a descoperit „un conflict informațional profund” și că nu este vorba de sloganul „cu cât mai multe informații cu atât mai bine”. Studiul concluzionează că utilizatorii nu sunt foarte interesați de informații cu privire la metodologia folosită de auditor sau de componența echipei de audit. Pentru ei este importantă încrederea în reputația firmei de audit și sunt interesați de informații financiare și nefinanciare cu privire la: calitatea sistemului de control intern, zone cheie de risc, politici și practici contabile (de exemplu, dacă se practică o contabilitate agresivă sau una conservatoare), estimări contabile, judecăți manageriale, obiective strategice sau modele de afaceri.

Să nu uităm că raportul de audit reprezintă mijlocul prin care auditorul comunică și cu acționarii și cu conducerea firmei auditate. Între aceștia este important să se asigure un dialog periodic, pentru a garanta că nu există sincope în acoperirea generală a conformității, a monitorizării riscurilor și a verificării minuțioase a activelor, datoriilor, veniturilor și cheltuielilor. Legislația germană ne oferă un bun exemplu în acest sens prin faptul că impune auditorului extern prezentarea unui „raport extins” în fața consiliului de supraveghere. Un atare raport, care nu este disponibil publicului, rezumă constatările fundamentale ale auditului în mai multe detalii decât raportul auditorului și tratează ipoteza continuității activității și sistemele aferente de monitorizare, evoluția viitoare și riscurile la care este supusă compania, elementele semnificative, iregularitățile constatate, metodele contabile folosite¹⁴.

Alt aspect ce trebuie luat în seamă este promptitudinea și frecvența comunicării între auditor și acționari, deoarece există multe voci care susțin că opinia auditorului, cuprinsă în raportul de audit este „tardivă și insuficientă”. Alți utilizatori consideră termenele de raportare adecvate, insistând doar asupra caracterului succint al Raportului de audit. Auditorii fac în general în Raportul de audit declarații scurte, concise, care nu redau în mod explicit rezultatele cercetărilor lor sau raționamentele care i-au condus la acele rezultate. De aceea,

mulți utilizatori consideră că Rapoartele de audit nu sunt relevante, deoarece nu reflectă munca efectivă a auditorilor.

Dacă ne referim la percepția negativă pe care o generează un raport de audit cu rezerve credem că dacă ar crește transparența în ceea ce privește raportarea efectuată de directori, dacă s-ar oferi informații mai amănunțite asociate cu explicarea raționamentului auditorului extern care a emis raportul cu rezerve investitorii sau utilizatorii informațiilor contabile s-ar putea clarifica mult mai bine, aceștia nemaiavând nici un motiv să fie nemulțumiți de informațiile puse la dispoziție, putând lua decizii pe piață în cunoștință de cauză. *„O bună comunicare financiară poate arăta soliditatea unei afaceri, determinând încrederea publicului... lipsa de transparență a unei companii în privința rezultatelor sale financiare determină suspiciune din partea publicului...”*¹⁵.

Chiar dacă cercetările la nivel internațional pe aceste teme au fost intense, puține sunt problemele rezolvate. Ca dovadă, Comisia Europeană prin *CARTEA VERDE*¹⁶ a inițiat o amplă dezbateră la nivel european asupra rolului auditului, în condițiile actualei crize economice. Una dintre concluzii spune că: *„este, în mod clar, necesară revizuirea rolului auditorilor”*¹⁷. Se consideră că s-a acordat doar o atenție limitată modului în care funcția de audit poate fi consolidată pentru a contribui la o mai mare stabilitate financiară.

13 Proiect de Cercetare realizat de către Maastricht Accounting, Auditing and Information Management Research Center (MARC) of Maastricht University la cererea Association of Chartered Certified Accountants (ACCA), iulie 2011, http://www.acca.co.uk/pubs/general/activities/library/audit/audit_pubs/extended_audit_reporting.pdf

14 Comitetul Economic și Social European, *Proiect Preliminar al grupului de studiu „Politica de audit”, privind Cartea Verde „Politica de audit: lecțiile crizei”,* dezbătut în ?ediința publică din 28 aprilie 2011, Bruxelles, <http://www.eecs.europa.eu>

15 Domnișoru S., Briciu S., Popa I.E., Bunget O.C., *Audit statutar versus comunicare financiară. De ce și cum?*, Revista „Audit Financiar” nr. 7/2010

16 Comisia Europeană, *Cartea Verde “Politica de audit: lecțiile crizei”,* Bruxelles, octombrie 2010, http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/other-docs/index_en.htm

17 Comitetul Economic și Social European, *Proiect Preliminar al grupului de studiu „Politica de audit”, privind Cartea Verde „Politica de audit: lecțiile crizei”,* dezbătut în ?ediința publică din 28 aprilie 2011, Bruxelles, <http://www.eecs.europa.eu>

Mediul economic actual indică necesitatea revizuirii rolului auditorului. Comitetul Economic și Social European își „propune o serie de modificări ale Directivei privind auditul și revizuirea codului de conduită în conformitate cu orientările propuse de Consiliul de Raportare Financiară al Regatului Unit”¹⁸. Acesta a propus unele modificări în ce privește reforma raportării, printre care: „o raportare de o mai bună calitate, în special în ceea ce privește strategia de afaceri și managementul riscurilor” sau „mai multe informații în ceea ce privește procesul de audit atât pentru comitetele de audit, cât și pentru investitori și extinderea responsabilităților auditorului”. De asemenea, se referă la „rapoarte anuale mai accesibile prin utilizarea tehnologiei”.

Un aspect interesant și important în același timp concluzionează Proiectul de cercetare realizat de MARC¹⁹. El arată că auditorii sunt conștienți de faptul că profesia lor există pentru a servi interesul public și că sunt dispuși la adoptarea unui model diferit de audit, care să crească valoarea auditării, pentru a răspunde mediului actual, complex de afaceri.

În concluzie, având în vedere cele arătate până acum, considerăm utilă inițiativa ca rolul și domeniul de aplicare al activității de audit să fie puse în discuție și analizate în contextul general al reformei de reglementare a pieței financiare.

Auditul împreună cu activitatea de supraveghere și guvernarea corporativă ar trebui să contribuie la stabilitatea

financiară și la reducerea riscului de denaturare, pentru reducerea cazurilor de faliment.

Observăm că se pune accent pe responsabilizarea tot mai mare a conducerii firmelor și a auditorilor externi în ceea ce privește transparența informației contabile și caracterul complet al acesteia, dar și pe autoritatea tot mai mare, pe extinderea rolului comitetelor de audit sau de supraveghere.

Ni se pare important să ne concentrăm eforturile în a cunoaște diversitatea ce există în context internațional în ce privește expectativele auditului și rolul acestuia, să extindem studii comparative, detaliate asupra practicilor de audit în diferite țări, pentru a putea învăța din experiența lor.

Bibliografie

- Dobroțeanu L., Dobroțeanu, C.L., *Audit - concepte și practici: abordare națională și internațională*, Editura Economică, București, 2002
- Domnișoru S., Briciu S., Popa I.E., Bunget O.C., *Audit statutar versus comunicare financiară. De ce și cum?*, Revista „Audit Financiar” nr. 7/2010
- Garcia Benau, Maria A.; Humphrey C.; Moizer P.; Turley S., *La auditoría y sus expectativas; Los casos de España y del Rey Unido*, Instituto de Contabilidad y Auditoría de Cuentas, Ministerio de Economía y Hacienda, Madrid, 1993
- Sánchez Fernández de Valderama, J.L., *Teoría y practica de la auditoría I - Concepto y metodología*, 4-a edición, Editura Pirámide, 2008
- Prof. dr. Vanstraelen A., dr. Schelleman C. I., Hofmann I. IMBA, prof. dr. R. Meuwissen RA, *A Framework for Extend Audit Reporting, Final report* - Proiect de Cercetare realizat de către Maastricht Accounting, Auditing and Information Management Research Center (MARC) of Maastricht University la cererea Association of Chartered Certified Accountants (ACCA), iulie 2011, http://www.acca.co.uk/pubs/general/activities/library/audit/audit_pubs/extended_audit_reporting.pdf
- Comisia Europeană, **Cartea Verde „Politica de audit: lecțiile crizei”**, octombrie, 2010 Bruxelles, http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/otherdocs/index_en.htm
- Comitetul Economic și Social European, *Proiect Preliminar al grupului de studiu „Politica de audit”, privind Cartea Verde „Politica de audit: lecțiile crizei”*, dezbătut în ?edința publică din 28 aprilie 2011, Bruxelles, <http://www.eecs.europa.eu>
- Federația Internațională a Contabililor, *Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate. Audit Financiar 2009*, Coeditare CAFR - Editura Irecson, București, 2009
- Legea nr. 26 din 2010 *pentru modificarea și completarea O.U.G. nr. 75/1999 privind activitatea de audit financiar din România*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 145 din 5 martie 2010
- O.U.G. nr. 75/1999 *privind activitatea de audit financiar din România*, republicată în Monitorul Oficial al României nr. 67, din 31 august 2002
- Ordonanța de Urgență nr. 90 din 24 iunie 2008 *privind auditul statutar al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare anuale consolidate*, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 481 din 30 iunie 2008

¹⁸ Comitetul Economic și Social European, *Proiect Preliminar al grupului de studiu „Politica de audit”, privind Cartea Verde „Politica de audit: lecțiile crizei”*, dezbătut în ?edința publică din 28 aprilie 2011, Bruxelles, <http://www.eecs.europa.eu>

¹⁹ Proiect de Cercetare realizat de către Maastricht Accounting, Auditing and Information Management Research Center (MARC) of Maastricht University la cererea Association of Chartered Certified Accountants (ACCA), iulie 2011, http://www.acca.co.uk/pubs/general/activities/library/audit/audit_pubs/extended_audit_reporting.pdf

Un model practic pentru testarea ipotezei de "going-concern" în cadrul misiunii de audit financiar pentru firmele românești cotate

Mihaela-Alina ROBU*, Marilena MIRONIUC** & Ioan-Bogdan ROBU***

Abstract

A Practical Model for Testing the "Going-Concern" Assumption in the Financial Audit Engagement for Romanian Quoted Companies

In a world without borders, growing, the need for certified information becomes increasingly stronger, being considered the main means of control of economic activity. Moreover, currently, the need arise from global financial crisis which makes it impossible to respect the going-concern concept. Providing such information cannot be achieved without the fundamental contribution that accounting has on script transposition of reality and financial audit.

Thus, going concern can be evaluated or tested by the financial auditor through various methods and tools applied to annual financial statements. This analysis is done both through accounting methods, the analysis of liquidity, solvency and financial balance and using statistical methods.

The study aims to provide a bond between an entity's failure to comply with the presumption of continuity of operations and certain economic and financial indicators and obtaining a score functions useful for classifying firms into groups with different degrees of risk of bankruptcy (bankruptcy risk firms, low-risk business environment and business bankruptcy with high bankruptcy risk). The mathematical model was determined based on a sample of 60 industrial companies, listed on the Bucharest Stock Exchange for the year 2008. To obtain the results was used the statistical tool SPSS 19.0 and the working methods were: principal component analysis and multiple discriminant analysis.

Key words: *going concern, multiple discriminant analysis, score function, economic and financial indicators*

JEL Classification: : C38, C58, C63, M42

Cuvinte cheie: *going concern, analiza discriminant multiplă, funcție scor, indicatori economico-financiar*

Introducere

Aflat într-o continuă transformare, mediul economic actual este orientat spre globalizare, aducând astfel statelor, organizațiilor naționale și internaționale, precum și firmelor atât

beneficii (intensificarea relațiilor economice între țări, dezvoltarea piețelor financiare și comerciale, apariția firmelor multinaționale etc.), dar și dezavantaje.

Actuala criză financiară, caracterizată prin instabilitate, neîncredere și accentuarea disfuncționalităților existente la nivel

* Drd., Universitatea "Al. I. CUZA" Iași, e-mail: mihaela.robu@feaa.uaic.ro

** Prof. univ. dr., Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea "Al. I. CUZA" Iași, e-mail: marilena@uaic.ro

*** Drd., Universitatea "Al. I. CUZA" Iași, e-mail: bogdan.robu@feaa.uaic.ro

micro și macroeconomic, este considerată de unii economiști ca având cel mai mare impact de la Marea Criză a anilor 1930. Efectele crizei financiare globale se resimt printr-o recesiune economică profundă, prin afectarea piețelor financiare și prin creșterea riscurilor în afaceri. Numeroși specialiști în domeniu acuză contabilitatea de punerea la dispoziție a unor informații reduse care au declanșat actuala criză financiară globală. Reglementările contabile, adesea insuficiente și echivoce, au permis utilizarea unei contabilități creative, „umflarea” valorii activelor băncilor¹.

Mai mult decât atât, criza financiară determină creșterea riscurilor care afectează buna funcționare a unei firme. Această creștere poate fi tradusă printr-o majorare a incertitudinii privind capacitatea acesteia de a-și continua activitatea. Conform legislației în vigoare și bunelor practici, existența unei asemenea situații trebuie prezentată în situațiile financiare și în raportul de audit². În acest context, misiunea auditorului financiar este una esențială, opinia sa cu privire la acuratețea situațiilor financiare, dar și cu privire la capacitatea continuării activității firmei fiind coordonate determinante ale recredibilizării profesiei contabile în fața tuturor utilizatorilor informației financiar-contabile.

Prezentul studiu își propune fundamentarea unui model determinist, pe baza metodelor cantitative de analiză a datelor, utilizând indicatori financiari consacrați, util auditorului în cadrul misiunii sale pentru aprecierea capacității firmei de a-și continua activitatea. Obținerea rezultatelor cercetării s-a bazat pe studierea unui eșantion de 100 de societăți industriale cotate la Bursa de Valori București (BVB) în perioada 2008-2010.

1. Abordări conceptuale privind utilizarea „going-concern” în raportarea financiară

Pentru obținerea unei imagini fidele cu privire la poziția și performanța financiară, precum și modificările survenite în cadrul acestora pe parcursul unui exercițiu financiar un rol

important îl deține auditul financiar, prin intermediul opiniei din cadrul raportului final, fundamentată prin utilizarea unor metode, tehnici și instrumente de lucru specifice. Această imagine fidelă este rezultatul unui demers metodologic structurat în etape succesive și bine delimitate. În cadrul acestor etape, auditorul financiar acordă o atenție considerabilă posibilității unei entități de a respecta prezumția de continuitate a activității³ - *going-concern*.

Going-concern este un concept fundamental utilizat atât în contabilitate, cât și în audit. Din prisma contabilității, *going-concern* sau **continuitatea activității** vizează elaborarea situațiilor financiare pornind, de regulă, de la ipoteza că o firmă își va continua activitatea și în viitorul previzibil. Se presupune astfel că firma nu urmărește și nici nu are nevoie de a se lichida sau de a-și reduce în mod semnificativ activitatea. În cazul în care o situație de asemenea natură există, ar putea fi nevoie ca situațiile financiare să fie întocmite și prezentate conform altei baze de evaluare, care trebuie indicată⁴. Pentru elaborarea și prezentarea situațiilor financiare conform Standardelor Internaționale de Raportare Financiară firmele adoptă, cel mai frecvent, ca bază de evaluare costul istoric. Odată cu nerespectarea principiului continuității activității, conform Standardelor Internaționale de Evaluare (*International Evaluation Standards* - IES), baza de evaluare este înlocuită cu valoarea de lichidare, documentele contabile de sinteză fiind întocmite în valori lichidative.

Standardele Internaționale de Raportare Financiară privesc continuitatea activității sau *going-concern* ca fiind un principiu de bază al contabilității, în timp ce teoria și practica Statelor Unite ale Americii o consideră o caracteristică de bază a contabilității financiare.

În ceea ce privește legislația românească, Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055 din 29 octombrie 2009, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 766 din 10 noiembrie 2009, modificat prin Ordinul nr. 2869 din 23 decembrie 2010 al ministrului finanțelor publice pentru modificarea și completarea unor reglementări contabile, se completează explicit prevederile internaționale referitoare la *principiul continuității activității*. Astfel, dacă în cadrul unei entități administratorii au luat

1 Ojo, M., *The Role of the IASB and Auditing Standards in the Aftermath of the 2008/2009 Financial Crisis*, European Law Journal, Vol. 16, No. 5, September 2010, p. 605.

2 Xu, Y., Jiang, A. L., Fargher, N., Carson, E., *Audit Reports in Australia during the Global Financial Crisis*, Australian Accounting Review, No. 56, Vol. 21, Issue 1, 2011, p. 22.

3 Martens, D., Bruynseels, L., Baesens, B., Willekens, M., Vabthienen, J., *Predicting going concern opinion with data mining*, Decision Support Systems 45, 2008, p. 765.

4 Consiliul pentru Standarde Internaționale de Contabilitate, *Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS). Norme oficiale emise la 1 ianuarie 2009*, Editura CECCAR, București, 2009, p. 40.

la cunoștință de anumite evenimente, fapte, elemente care pot determina imposibilitatea continuării activității, acestea trebuie prezentate în notele explicative. Dacă situațiile financiare anuale nu sunt întocmite conform principiului continuității activității, această informație trebuie prezentată, precum și clarificări privind maniera în care au fost întocmite și motivele care au determinat luarea deciziei de încetare a activității.

Din punctul de vedere al entității, nerespectarea prezumției de continuitate a activității (*going-concern*), de a supraviețui, poate fi determinată de diferiți factori sau evenimente: tendințe financiare negative, reducerea volumului de activitate, reducerea marjelor și a rentabilității, existența problemelor de trezorerie, managementul defectuos al firmei etc.⁵ Marea majoritate a acestor cauze vor determina intrarea firmei în starea de insolvență, urmată de faliment și lichidarea averii acesteia.

2. Testarea „going-concern” în cadrul misiunii de audit financiar

În virtutea Standardelor Internaționale de Audit (*International Standards on Auditing – ISA 570*) scopul principal al auditorului este de a formula o opinie profesionistă, obiectivă și independentă cu privire la acuratețea situațiilor financiare sub cele mai semnificative aspecte, în funcție de referențialul contabil la care se raportează. Totodată, auditorul financiar are în vedere și analiza măsurii în care conducerea entității auditate a utilizat principiul continuității activității⁶. În cazul în care auditorul are dubii substanțiale cu privire la capacitatea firmei de a se alinia prevederilor acestui principiu, opinia sa trebuie menționată în mod explicit în cadrul raportului de audit⁷.

Pentru susținerea opiniei sale cu privire la respectarea întocmirii situațiilor financiare, în conformitate cu principiul continuității activității (*going concern*), auditorul financiar trebuie să obțină o serie de elemente probante. Conform standardelor profesiei, ISA 500, ISA 520 și ISA 570, probele de audit

necesare fundamentării opiniei auditorului au la bază, printre altele, și utilizarea procedurilor de audit, precum: procedurile analitice asupra fluxului de numerar, profitului și asupra altor elemente bilanțiere relevante, previzionate sau disponibile; revizuirea conformității termenilor împrumuturilor obligatoare și a acordurilor de credit; citirea proceselor verbale ale adunărilor generale ale acționarilor, ale responsabililor cu guvernanta; chestionarea avocatului entității în ce privește evaluarea litigiilor, despăgubirilor și a implicațiilor acestora; evaluarea contractelor, încheiate cu entitățile abilitate, prin care se oferă sau se menține suportul financiar; luarea în considerare a planurilor entității cu privire la comenzile neonorate ale clienților; revizuirea evenimentelor ulterioare perioadei de raportare care pot influența semnificativ capacitatea entității de a-și continua activitatea pe principiul continuității⁸.

Prin raportarea la ISA-uri, auditorul financiar trebuie să aibă în vedere o serie de elemente semnal (financiare și operaționale) care pot indica anumite inadvertențe în respectarea principiului continuității activității⁹: nivelul ridicat al datoriilor, scadența unor împrumuturi ce nu pot fi onorate sau reșalonate, retragerea sprijinului financiar de către principalii creditori și imposibilitatea refinanțării externe, fluxurile de numerar și rezultatele operaționale negative, indicatorii financiari cheie nefavorabili, neplata dividendelor, pierderea unor persoane cheie din conducere, dar și a cotei de piață, dificultățile cu forța de muncă sau eventualele acțiuni în justiție.

Acești indicatori semnal, care vor sta la baza obținerii probelor de audit cu privire la testarea respectării principiului continuității activității, rezultă din planificarea și parcurgerea de către auditor a unor proceduri analitice. La nivelul profesiei, dintre cele mai utilizate proceduri analitice regăsim: *analiza ratelor*, *analiza de trend*, *analiza de regresie și corelație*, dar și *analiza componentelor principale*. ISA 520 specifică faptul că procedurile analitice vizează efectuarea de comparații între indicatorii economico-financiarci ce caracterizează entitatea auditată și media pe ramură a respectivilor indicatori, comparații între indicatorii economico-financiarci ai entității auditate aferenți exercițiilor anterioare, comparații între rezultatele entității auditate și rezultatele estimate de auditor¹⁰. De

5 Cohen, E., *Analyse financière*, 5e édition, Editeur Economica, Paris, 2004, p. 486.

6 Hayes, R., Dassen Roger, Schilder, A., Wallage, P., *Principles of Auditing. An Introduction to International Standards of Auditing, second edition*, Ed. Pearson Education, 2005, pp. 329-330.

7 Bhimani, A., Gulamhussen, M.A., Lopes, S., *The effectiveness of the auditor's going-concern evaluation as an external governance mechanism: Evidence from loan defaults*, The International Journal of Accounting, 44, 2009, pp. 239-255.

8 International Federation of Accountants, *International Standards on Auditing nr 570. Going Concern*, 2009, pp. 1-18.

9 International Federation of Accountants, *Op. cit.*, pp. 1-18.

10 Hayes, R., Dassen, R., Schilder, A., Wallage, P., *Op. cit.*, p. 457.

cele mai multe ori, procedurile analitice au rolul de a semnaliza dificultățile financiare semnificative cu care se confruntă entitatea auditată.

Corelate cu ISA 570, procedurile analitice pot fi aplicate pentru aprecierea prezumției de continuitate a activității aferentă clientului auditat. Astfel, au fost elaborate o serie de metode utilizate în evaluarea *going concern*, în sprijinul auditorului financiar: **metodele contabile** (analiza lichidității, solvabilității și echilibrului financiar), **metodele nefinanciare** (utilizează variabile calitative) și **metodele statistice**¹¹. Mai mult, metodele statistice de evaluare a *going concern* sunt considerate o extensie a predicției riscului de faliment¹².

3. Modele statistico-financiare utilizate în analiza și evaluarea „going-concern”

Metodele contabile și nefinanciare privind analiza riscului de faliment prezentate anterior sunt caracterizate prin utilizarea frecventă a informațiilor financiare trecute, informații care se degradează ușor, în detrimentul informării precise asupra evenimentelor viitoare ale unei firme. Ca o reacție la aceste insuficiențe, dar mai ales a necesității de a cunoaște viitorul, de a preziona din timp vulnerabilitatea, a apărut **metoda scoring**, o metodă menită a optimiza metodele tradiționale.

Apariția metodei scoring a fost determinată de posibilitatea de a aprecia riscul de faliment pe baza corelației stării de sănătate cu o baterie de rate financiare semnificative, prin intermediul metodelor statistice. Această combinație de rate a dus la elaborarea unei **funcții scor**, a cărei valoare departajează firmele în: **sănătoase** și **cu dificultăți economice și financiare**¹³.

În teoria și practica economică au fost elaborate o serie de modele bazate pe metoda scorurilor, modele care pot fi clasificate în funcție de **sistemul contabil aferent țării pen-**

tru care au fost elaborate: modele anglo-saxone (*Credit Men* sau *Security-Analysis* - 1930, modelul unidimensional Beaver - 1966, Altman - 1968, Edmister - 1972, Diamond - 1976, modelul probabilistic al lui Deakin - 1977, Springate - 1978, Koh și Kiilough - 1980, Ohlson - 1980, Zavgren - 1983, Fulmer - 1984, CA Score - 1987, Koh - 1992, Shirata - 1999 etc.), **modele continentale** (Yves Collongues - 1976, Conan & Holder - 1979, modelul Centralei Bilanțurilor Băncii Franceze - 1977-1979, modelul Creditului Comercial Francez, modelul Contabililor Agreeți etc.) și **modele naționale** (Măneucă și Nicolae - 1996, Băileșteanu - 1998, Ivonciu - 1998, Anghel - 2002)¹⁴.

Altman și Narayanan clasifică modelele de predicție a falimentului în funcție de **gradul de dezvoltare a țării pentru care au fost elaborate**. Astfel, putem identifica **modele pentru țări dezvoltate** și **modele pentru țări în curs de dezvoltare**¹⁵.

Un alt criteriu de clasificare a modelelor de predicție a riscului de faliment vizează **informațiile luate în considerare pentru crearea unei funcții scor: modele bazate pe rate financiare** (Altman - 1968, Altman, Haldeman și Narayanan - 1977, Collins - 1980, Ohlson - 1980 etc.), **modele bazate pe informații de tip cash-flow** (Gentry, Newbold și Whitford - 1985, Aziz, Emanuel și Lawson - 1988 etc.), **modele bazate pe variația rezultatului** (Beaver - 1968, Clark & Weinstein - 1983, Aharony, Jones și Swary - 1980 etc.) și **modele nefinanciare** (Cooper *et al.* - 1990, Reynolds - 1987, Lussier - 1995)¹⁶.

În funcție de **tipul de analiză utilizat pentru elaborarea unui model sau a unei funcții scor** se pot identifica: **modele elaborate pe baza analizei discriminant multiple** (Altman - 1968, Altman, Haldeman și Narayanan - 1977, Apetiti - 1984, Izan - 1984, Micha - 1984, Shirata - 1998, Ganesalingam și Kumar - 2001, Conan & Holder - 1979, modelul Centralei Bilanțurilor Băncii Franceze - 1977-1979), **modele realizate prin intermediul analizei de regresie logistică** (Eisenbeis - 1977, Ohlson - 1980, Jones - 1987, Raymond

11 Popescu, Gh.; Popescu, V. A.; Popescu, C. R. *Rolul auditorului în evaluarea riscului de faliment în condițiile crizei globale*, Revista „Audit Financiar” nr. 9/2009, p. 8.

12 Koh, H. C.; Low, C. K. - *Going concern prediction using data mining techniques*, Managerial Auditing Journal, Vol. 19, No. 3, 2004, p. 462.

13 Colasse, B., *Analiza financiară a întreprinderii*, traducere Tabără N., Editura Tipo Moldova, Iași, 2009, p.174.

14 Mazilescu, V., Bărbuță-Mișu, N., Afanase, C., *Testing the Predictive Power of the Multifactorial Models for Assessing the Bankruptcy Risk*, în Applied Economics, Business and Development, 2nd World Multiconference on Applied Economics, Business and Development (AEBD '10), Tunisia, 3-6 May 2010, p. 55.

15 Altman, E. I., Narayanan, P., *An International Survey of Business Failure Classification Models*, Financial Markets, Institutions & Instruments, Vol. 6, No. 2/1997, p. 4.

16 Mossman, C. E., Bell, G. G., Swartz, L. M., Turtle, H., *An empirical comparison of bankruptcy models*, The Financial Review 33/1998, p. 36.

et al. – 1993 Long – 2001), *modele elaborate pe baza analizei de regresie probabilistică* (Farber – 1977, McDowell și Smith – 1992), *modele obținute în urma aplicării algoritmilor euristici ca rețelele neuronale* (Bell et al. – 1990, Tam și Kiang – 1992, Coats și Fant – 1993, Udo – 1993, Fletcher and Goss – 1993, Wilson & Sharda – 1994) sau *arborii decizionali* (Curram – 1994, Zheng și Yanhui – 2007)¹⁷.

Cu toate că actualele modele de analiză a *going-concern* sunt utilizate frecvent de către auditorii financiari, aplicarea lor nu pare a fi cea mai adecvată metodă de evaluare a *going-concern*. Totuși, pentru obținerea unor rezultate mai eficiente este necesară o îmbunătățire continuă a modelelor și utilizarea lor împreună cu analiza tradițională a riscului de faliment.

4. Metodologia cercetării

Atât la nivel global, cât și național, analiza și evaluarea *going-concern* abundă în modele matematice. În prezent, eficiența acestora este pusă sub semnul întrebării, odată cu declanșarea crizei financiare din 2008-2010, care a determinat dispariția treptată sau chiar neprevăzută a firmelor. Astfel, în aplicarea acestor modele auditorii trebuie să ia în considerare câteva restricții, care dacă nu sunt respectate pot duce la rezultate denaturate. Fiecare funcție scor este adecvată pentru perioada sau conjunctura economică în care a fost creată. Pentru a le crește randamentul este necesară o revizuire permanentă atât a indicatorilor, cât și a eșantionelor pe baza cărora s-au realizat. Mai mult, o funcție scor este influențată de caracteristicile țării sau regiunii pentru care a fost creată, caracteristici reflectate prin elementele eșantionului analizat (sistemul de contabilitate utilizat, dezvoltarea economică, influența fiscalității, tipul de finanțare predominant etc.)¹⁸. Rezultatul aplicării unei funcții scor depinde și de normele contabile aplicate, diferențele existente între norme reflectându-se în unii indicatori economico-financiari utilizați¹⁹.

Pornind de la această problemă, prezentul studiu își propune obținerea unui model matematic care poate ajuta auditorul financiar în evaluarea *going-concern* pentru o firmă românească. Atingerea obiectivelor cercetării (identificarea variabilelor semnificative de ordin financiar pentru evaluarea

going-concern, estimarea coeficienților modelului, determinarea intervalelor de risc, testarea modelelor prin simulări de tip Monte Carlo) are în vedere următoarele ipoteze de lucru:

- Ip1*: În contextul crizei economico-financiare din 2008-2010, pentru firmele românești cotate se pot determina o serie de indicatori financiar-contabili care să semnaleze într-o proporție semnificativă riscul de faliment.
- Ip2*: Indicatorii financiar-contabili identificați pot fi agregați sub forma unui model matematic, numit funcție scor, care determină încadrarea firmelor cotate în trei mari categorii de risc de faliment (scăzut, mediu și ridicat), pentru testarea *going concern*.
- Ip3*: Pentru modelul obținut, valori specifice ale indicatorilor financiar-contabili utilizați în analiză influențează semnificativ probabilitatea ca o firmă să intre în faliment.

4.1. EȘANTION ȘI DATE

Populația țintă asupra căreia s-a efectuat studiul vizează un eșantion format din 100 de societăți industriale din România, cotate la Bursa de Valori București, care aplică Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055 din 29 octombrie 2009 aplicat începând cu 1 ianuarie 2010 (până în 2010 s-a aplicat Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1752 din 17 noiembrie 2005), astfel: 31% din cadrul industriei prelucrătoare, 15% din industria constructoare de mașini, 11% din industria alimentară, 8% din industria chimică, a lemnului, respectiv industria electronică și electrotehnică, 5% din cadrul industriei textile, din industria extractivă, respectiv aeronautică și doar 4% din industria farmaceutică. Conform metodologiei, firmele sunt împărțite în două categorii: jumătate cu o situație financiară bună (preluate din Revista *Capital*, *Top 50 Cele mai performante companii listate la Bursă*, nr. 28 din 3 iulie 2009, precum și din *Top 300 cele mai mari companii și bănci*²⁰, din data de 1 septembrie 2010, studiu realizat de Mediafax pentru Ziarul Financiar) și jumătate - aflate în dificultate. În ceea ce privește firmele aflate în dificultate, au fost selectate acele firme care raportau la sfârșitul ultimelor exerciții financiare (inclusiv 2008) capitaluri proprii și rezultate financiare negative. Capitalul propriu negativ (averea netă a

17 Fang-Mei, T., Yi-Chung, H., *Comparing four bankruptcy prediction models: logit, quadratic interval logit, neural and fuzzy neural networks*, Expert Systems with Applications 37/2010, p. 1846.

18 Mazilescu, V., Bărbuță-Mișu, N., Afanase, C., *Op. cit.*, pp. 54-55.

19 Beuren, I. M., Hein, N., Klann, R. C., *Impact of the IFRS and US-GAAP on economic-financial indicators*, Managerial Auditing Journal, Vol. 23, No. 7/2008, p. 646.

20 Mediafax, *Top 300 cele mai mari companii și bănci*, disponibil la <http://www.zf.ro/companii/top-300-cele-mai-mari-companii-si-banci-din-romania-conform-datelor-din-2009-7068769>, accesat la 10.10.2011

unei entități) este echivalent cu faptul că **datoriile unei firme sunt mai mari decât activele sale**, situație specifică celor aflate în stare de faliment, la care pierderea reportată a erodat capitalul. Pentru calculul și selectarea variabilelor au fost utilizate informațiile din situațiile financiare prezentate pe site-ul www.bvb.ro aferente exercițiului financiar 2008-2010.

4.2. VARIABLE

Pentru realizarea studiului s-a plecat de la indicatorii economico-financiarilor utilizați în modelele anterioare de predicție a falimentului, respectiv în metodele contabile sau tradiționale de analiză a riscului de faliment. Variabilele înregistrate în baza de date, necesare pentru testarea ipotezelor, sunt variabilele numerice care descriu o serie de indicatori economico-financiarilor conform tabelului nr. 1. În ceea ce privește motivația selectării ratelor care reprezintă variabilele independente, putem afirma că fenomenul globalizării, dar și

criza economico-financiară din 2008-2010 influențează considerabil rentabilitatea firmelor. Astfel, firmele pot avea dificultăți de menținere pe piață fie ca urmare a încetării activității partenerilor (clienți sau furnizori), fie din cauza costurilor ridicate la materiile prime sau la serviciile necesare desfășurării activității. Criza economico-financiară s-a manifestat în principal prin lipsa de lichidități, diminuând astfel accesul la finanțare al companiilor, acces mult îngreunat și ca urmare a rentabilității reduse a acestora. Studiarea ratelor de solvabilitate este necesară pentru a observa modul în care firma poate face față datoriilor prin activitatea desfășurată, în a-și onora la timp obligațiile față de creditori. Mai mult, pentru orice firmă este necesară o cunoaștere a structurii optime pentru atingerea echilibrului economic și monetar, astfel încât activitatea sa să se desfășoare în condiții normale. Acest echilibru este asigurat prin intermediul corelației între rentabilitate-solvabilitate-lichiditate²¹.

Tabel 1 - Variabilele luate în considerare

Variabilele independente	Formula de calcul
Indicatori de solvabilitate	
X ₁ =Rata solvabilității generale (RSG)	Active totale/Datorii totale
X ₂ =Rata îndatorării globale (RIG)	Datorii totale/Pasive totale
X ₃ =Levierul financiar (LF)	Datorii totale/Capitaluri proprii
X ₄ =Rata îndatorării la termen (RIT)	Datorii _{>1 an} /Capitaluri proprii
X ₅ =Rata prelevării datoriilor financiare (RPDF)	Cheltuieli financiare/Cifra de afaceri
X ₆ =Rata autonomiei financiare globale (RAF)	Capitaluri proprii/Pasive totale
Indicatori de lichiditate	
X ₇ =Rata lichidității reduse (RLR)	(Active curente-Stocuri)/Datorii _{<1an}
X ₉ =Rata lichidității imediate (RLI)	Active de trezorerie/Datorii curente
Indicatori de rentabilitate	
X ₉ =Rata marjei nete de exploatare (RMNE)	Rezultat net/Cifra de afaceri
X ₁₀ =Rata rentabilității activului total (ROA)	Rezultatul brut/Active totale sau Rezultatul economic/Active totale
X ₁₁ =Rata rentabilității financiare (RRF)	Rezultatul brut/Capitaluri proprii
X ₁₂ =Rata rentabilității financiare 2 (RCP)	Profit net/Capitaluri proprii
Indicatori de structură	
X ₁₃ =Rata activelor imobilizate (RAI)	Active imobilizate/Active totale
X ₁₄ =Rata activelor circulante (RAC)	Active curente/Active totale
X ₁₅ =Rata disponibilităților (RD)	(Investiții pe termen scurt+Casa și conturi la bănci)/Active totale
X ₁₆ =Rata resurselor curente (RSC)	Datorii _{<1an} /Pasive totale

Sursă: Prelucrare proprie

21 Mironiuc, M., *Analiză Economico-Financiară. Elemente teoretico-metodologice și Aplicații*, Editura Sedcom Libris, Iași, 2006, p. 440.

4.3. METODA DE LUCRU

Pentru testarea și validarea ipotezelor propuse s-au utilizat o serie de metode de analiză a datelor, *analiza componentelor principale* (metode de analiză factorială multiplă) și *analiza discriminant multiplă* (metode de clasificare).

Analiza componentelor principale (ACP) este o metodă descriptivă folosită în analiza multidimensională sau multivariată a datelor, ale cărei concepte matematice au fost introduse pentru prima dată de Karl Pearson în 1901. Cu toate acestea, metoda a început să fie utilizată cu predilecție în ultima perioadă datorită instrumentelor informatice care au facilitat implementarea sa. Obiectivul principal al ACP este de a sintetiza variabilele utilizate în analiză printr-un set mai mic decât cel inițial, set care reprezintă combinații liniare ale acestor variabile. ACP vizează reducerea complexității datelor luate în considerare. Metoda de față se limitează doar la variabilele cantitative standardizate, care sunt exprimate în aceeași unitate de măsură, și variabile cantitative nestandardizate, exprimate în unități diferite. Pentru aplicarea acestei metode se pleacă de la variabilele inițiale X_j ($i = 1:n$). Pe baza acestor variabile se vor obține noi variabile independente numite **factori** sau **componente**, C_j ($j = 1:m$). Componentele astfel rezultate reprezintă o combinație liniară de variabile inițiale având următoarea formă²²:

$$C_j = b_{j1} \cdot X_1 + b_{j2} \cdot X_2 + \dots + b_{jn} \cdot X_n, \text{ cu } m \leq n$$

unde: C_j = componenta sau factorul
 X_j (cu $i = 1:n$) = variabilele inițiale implicate în analiză
 b_{ji} (cu $i = 1:n$) = coeficientul de ponderare al fiecărei rate
 n = numărul de variabile inițiale.

Analiza discriminant multiplă (ADM) este o metodă statistică de analiză multivariată, care presupune obținerea unei relații între o variabilă dependentă categorială și combinații liniare ale unor variabile independente. ADM se aplică asupra unui eșantion format din două categorii de indivizi. În ceea ce privește studiul nostru cele două categorii de subiecți sunt reprezentate prin firmele considerate falimentare sau cu dificultăți financiare și firmele cu o situație financiară bună. În cadrul acestei analize se culeg date privind rate financiare, indicatori economico-financiar, pentru fiecare firmă în parte. Finalizarea ADM constă în identificarea unei baterii semni-

ficative de rate, din cele stabilite anterior, pentru stabilirea unui model matematic, numit **funcție scor**²³, care poate diferenția cel mai bine societățile falimentare de cele sănătoase. O funcție scor are următoarea formă:

$$Z = \alpha_0 + \alpha_1 \cdot X_1 + \alpha_2 \cdot X_2 + \dots + \alpha_n \cdot X_n$$

unde: Z = funcția scor

X_j (cu $i = 1:n$) = ratele implicate în analiză sau variabilele independente

α_j (cu $i = 1:n$) = coeficientul de ponderare al fiecărei rate

α_0 = constanta, care poate să apară sau nu într-o funcție scor

n = numărul de rate.

Scopul AD îl reprezintă încadrarea firmelor analizate într-una dintre categoriile propuse.

5. Discuții asupra rezultatelor

Prelucrarea datelor colectate prin intermediul instrumentului statistic **SPSS 19.0** implică aplicarea analizei componentelor principale asupra eșantionului inițial, cu scopul de a identifica factorii latenți semnificativi care pot conduce la estimarea riscului de faliment, prin reducerea numărului de variabile introduse inițial în analiză. Componentele principale astfel obținute reprezintă o combinație liniară de variabile puternic corelate între ele. Obținerea componentelor se realizează printr-un proces iterativ, în care se verifică la fiecare pas *existența unei legături* între variabile (prin intermediul *Statisticii test χ^2*) și *tăria legăturii* dintre variabilele componentelor principale (prin intermediul *Statisticii Kaiser-Meyer-Ohlin KMO*). Rezultatul final obținut în urma ACP privind componentele principale reflectă legătura între variabile și intensitatea acesteia, fiind prezentat în tabelul nr. 2.

Rezultatele obținute reflectă cu o probabilitate de 95% existența unei legături statistice între variabilele analizate (Sig. = 0,000 < 0,05). În ceea ce privește Statistica KMO, aceasta poate lua valori în intervalul [0;1]. Astfel, valoarea Statisticii KMO < 0,5 indică o soluție care nu poate fi acceptată, valorile între 0,5 și 0,6 evidențiază existența unei legături mediocre,

22 Jaba, E., Robu, I.-B., *Obținerea probelor de audit pentru testarea "Going Concern", folosind metode statistice avansate în analiza influenței factorilor asupra ratei îndatorării globale*, Revista „Audit Financiar” nr. 2/2010, p. 42.

23 Altman, E. I., *Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy*, The Journal of Finance, Vol. XXIII, No. 4, 1968, p. 592.

Tabel 2 - Valoarea calculată a Statisticii test χ^2 și a Statisticii KMO

Statistica test χ^2	Valoare Sig.	Statistica KMO	Număr Componente	Structură Componente
734,060	0,000	0,704	2	$C_1 = 0,185 \cdot LF + 0,969 \cdot RAF - 0,156 \cdot RRF + 0,680 \cdot RMNE - 0,969 \cdot RIG + 0,962 \cdot ROA + 0,166 \cdot RPDF + 0,127 \cdot RLI$ $C_2 = 0,930 \cdot LF - 0,094 \cdot RAF - 0,935 \cdot RRF - 0,030 \cdot RMNE + 0,089 \cdot RIG + 0,122 \cdot ROA + 0,720 \cdot RPDF - 0,640 \cdot RLI$

Sursă: Prelucrări proprii în SPSS 19.0

valorile cuprinse între 0,6 și 0,7 indică o legătură acceptabilă, valorile între 0,7 și 0,8, respectiv 0,8 și 0,9 arată existența unei legături de o intensitate bună, respectiv foarte bună și valorile peste 0,9 reprezintă cazul cel mai fericit când soluția obținută este excelentă²⁴. În cazul de față, valorile statisticii KMO sunt cuprinse între 0,7 și 0,8, indicând o legătură bună între variabilele care alcătuiesc componentele principale.

Pornind de la variabilele selectate, în urma aplicării analizei componentelor principale se testează existența unor interdependențe între aceste variabile selectate și riscul de faliment prin intermediul analizei discriminant multiple. Scopul final este obținerea unui model matematic (funcție scor) util în încadrarea firmelor în una din cele trei categorii propuse: **1 - Risc de faliment scăzut**, **2 - Risc de faliment mediu** și **3 - Risc de faliment ridicat**. Funcția scor va avea următoarea formă, conform variabilelor obținute în urma aplicării ACP:

$$Z_{RM} = \alpha_0 + \alpha_1 \cdot LF + \alpha_2 \cdot RAF + \alpha_3 \cdot RRF + \alpha_4 \cdot RMNE + \alpha_5 \cdot RIG + \alpha_6 \cdot ROA + \alpha_7 \cdot RPDF + \alpha_8 \cdot RLI$$

Conform pașilor din cadrul analizei discriminant realizați anterior, și firmele românești din cadrul eșantionului sunt împărțite inițial conform categoriilor stabilite: *Risc de faliment scăzut*, *Risc de faliment mediu* și *Risc de faliment ridicat*, pe baza celor trei intervale: pentru $(Pt/Dt \cdot Ac/Dc) \in [2,718; +\infty)$ vom asocia un risc de faliment scăzut (1), pentru $(Pt/Dt \cdot Ac/Dc) \in (1,2; 2,718)$ vom asocia un risc de faliment mediu (2) și pentru $(Pt/Dt \cdot Ac/Dc) \in (-\infty; 1,2]$ vom asocia un risc ridicat (3).

Prelucrarea datelor prin intermediul analizei discriminant se finalizează cu obținerea coeficienților funcției obținute. Conform metodologiei, numărul de funcții discriminant aferente eșantionului analizat este egal cu o unitate mai mic decât minimul dintre numărul grupurilor și numărul vari-

abilelor independente: nr. funcții discriminant = $[\min(\text{nr. variabile independente; nr. de grupuri}) - 1] \Leftrightarrow 2 = \min(8; 3) - 1$ ²⁵. Deși se obțin două funcții, funcția acceptată ca urmare a valorii Sig. = 0,000 < 0,05 având, totodată, și valoarea cea mai mică a coeficientului Wilks's Lambda ($WL_1 = 0,539$) este Funcția 1 corespunzătoare tabelului nr. 3.

$$Z_{RM} = 0,333 - 0,012 \cdot LF + 0,525 \cdot RAF + 0,027 \cdot RRF - 0,425 \cdot RIG - 0,126 \cdot RMNE + 3,573 \cdot ROA - 0,663 \cdot RPDF + 0,022 \cdot RLI$$

Coefficienții funcției sunt determinați conform metodei celor mai mici pătrate. Impactul pe care fiecare variabilă independentă îl exercită asupra modelului matematic propus este prezentat în tabelul nr. 3. Conform coeficienților funcției scor influențele cele mai semnificative sunt ale indicatorului de rentabilitate prin Rata rentabilității activului total și indicatorului de solvabilitate prin Rata autonomiei financiare, în sens pozitiv - o valoare maximă a acestor rapoarte încadrează firma în clasa celor cu Risc de faliment scăzut și Rata îndatorării globale - valori ridicate ale acestui raport pot încadra entitatea în Risc de faliment ridicat (influența în sens invers a acestei rate asupra funcției Z_{RM} este dată de valoarea datelor introduse în eșantion și în principal a Capitalurilor proprii negative pentru firmele cu situație nefavorabilă). Pentru a se menține pe piață în condițiile actuale și pentru a tinde spre o situație economico-financiară favorabilă firmele trebuie să se caracterizeze printr-un grad ridicat de autonomie financiară concomitent cu o rată a îndatorării globale scăzute, reflectându-se astfel independența firmei față de resursele străine. Mai mult, costul pentru aceste resurse este ridicat, ca măsură luată de instituțiile financiare de a atrage lichidități. Un cost ridicat se va reflecta prin cheltuieli financiare care adâncesc și mai mult datoriile scadente, putând duce chiar la faliment (Rata prelevării datoriilor financiare influențează în sens ne-

24 Pintilescu, C., *Analiză statistică multivariată*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2007, p. 57.

25 Jaba, E., Robu, I-B., *Utilizarea analizei discriminant pentru obținerea probelor de audit*, Revista „Audit Financiar” nr. 11/ 2009, p. 24.

Tabel 3 - Coeficienții funcției discriminant Z_{RM}

Indicatori	Coeficienții Funcției 1
Levierul financiar (LF)	-0.012
Rata autonomiei financiare (RAF)	0.525
Rata rentabilității financiare (RRF)	0,027
Rata îndatorării globale (RIG)	-0,425
Rata marjei nete de exploatare (RMNE)	-0,126
Rata rentabilității activului total (ROA)	3,573
Rata prelevării datoriilor financiare (RPDF)	-0.663
Rata lichidității imediate (RLI)	0.022
(Constanta)	0.333

Sursă: Prelucrări proprii în SPSS 19.0

gativ situația financiară a unei firme – o valoare ridicată va încadra firma în categoria Riscului de faliment ridicat). Levierul financiar, Rata rentabilității financiare, precum și Rata lichidității imediate exercită o influență nesemnificativă, ca urmare a conjuncturii actuale care s-a concretizat în obținerea de rezultate negative, nepermițând remunerarea acționarilor de către toate firmele, precum și lipsa globală de lichidități, care a dus la îndatorare.

Analiza discriminant în SPSS oferă avantajul de a încadra firmele din eșantionul analizat în cele trei categorii și a prezenta numărul de firme validat aferent fiecărei categorii în parte. Pentru perioada analizată (2008-2010), numărul de firme românești listate la bursă caracterizate prin risc de faliment ridicat este de 42, în timp ce 14 sunt caracterizate prin risc de faliment mediu și 44 - prin risc de faliment scăzut. În continuare, pentru a stabili intervalele de interpretare a funcției Z_{RM} se pleacă de la valorile minime și maxime aferente pe fiecare categorie prin înlocuirea în model a variabilelor luate în analiză conform tabelului nr. 4.

În urma stabilirii valorilor minime și maxime pentru cele trei categorii putem determina intervalele aferente în vederea încadrării unei firme în una din acestea. Totuși, intervalele

rezultate se intersectează, astfel încât dacă o valoare Z_{RM} a unei firme se află într-o zonă de intersecție atunci este considerată ca aparținând în două categorii. Pentru acestea, aplicând prudența, vom considera intersecția ca aparținând intervalului inferior.

- $-5 \leq Z_{RM} < 0$ pentru **risc de faliment ridicat**
- $0 \leq Z_{RM} < 0,6$ pentru **risc de faliment mediu**
- $0,6 \leq Z_{RM} \leq 2,5$ pentru **risc de faliment scăzut**.

Clasificările realizate pentru funcțiile scor obținute depind de mărimea eșantionului ales. Cu cât eșantionul este mai mare cu atât intervalele aferente funcției scor vor fi determinate mai exact.

6. Testarea modelului

Utilizarea funcției discriminant în analiza *going-concern* trebuie efectuată cu o oarecare precauție, deoarece informațiile care au stat la baza determinării funcției discriminant țin de o anumită perioadă istorică și credibilitatea lor depinde de sursa din care au fost extrase. În urma rezultatului obținut

Tabel 4 - Statistica grupurilor și valorile minime și maxime ale funcției Z_{RM} pe grupe

Scor risc de faliment	Cazuri	Valoare funcția scor Z_{RM}	
		minim	maxim
Risc de faliment ridicat	42	-4,9631	-0,2016
Risc de faliment mediu	14	-0.5258	0,5991
Risc de faliment scăzut	44	-0,0775	2,4887

Sursă: Prelucrări proprii

prin aplicarea modelului nu trebuie să se clasifice entitatea ca fiind imposibilitatea de a-și continua activitatea, ci să constituie un semnal referitor la un eventual risc.

Testarea funcțiilor scor s-a realizat cu ajutorul metodei Monte Carlo, utilizând produsul software Oracle Crystal Ball. Prin testarea modelelor ne propunem să obținem probabilitatea de încadrare a scorului pe cele trei grupe de clasificare (firme cu risc de faliment scăzut, mediu și ridicat), nivelul de încredere fiind de 95%. Testarea a constat în realizarea a 10.000 de simulări utilizând datele istorice din cadrul eșantionului analizat (modelul distribuției, media și abaterea medie standard). Metoda Monte Carlo urmărește generarea, în mod aleator, a valorilor variabilelor dependente din model pe baza unui generator de numere aleatoare, uniform distribuite în intervalul [0, 1] și a modelului matematic²⁶.

Metoda Monte Carlo a fost utilizată cu scopul de a substitui deficiența privind talia eșantionului, realizând astfel 10.000 de simulări asupra funcției scor Z_{RM} .

Prin metoda Monte Carlo vom testa care va fi probabilitatea ca o firmă să nu respecte prezumția de continuitate a activității pentru Z_{RM} . În urma simulărilor prin această metodă am obținut distribuția scorurilor prezentată în figura nr. 1.

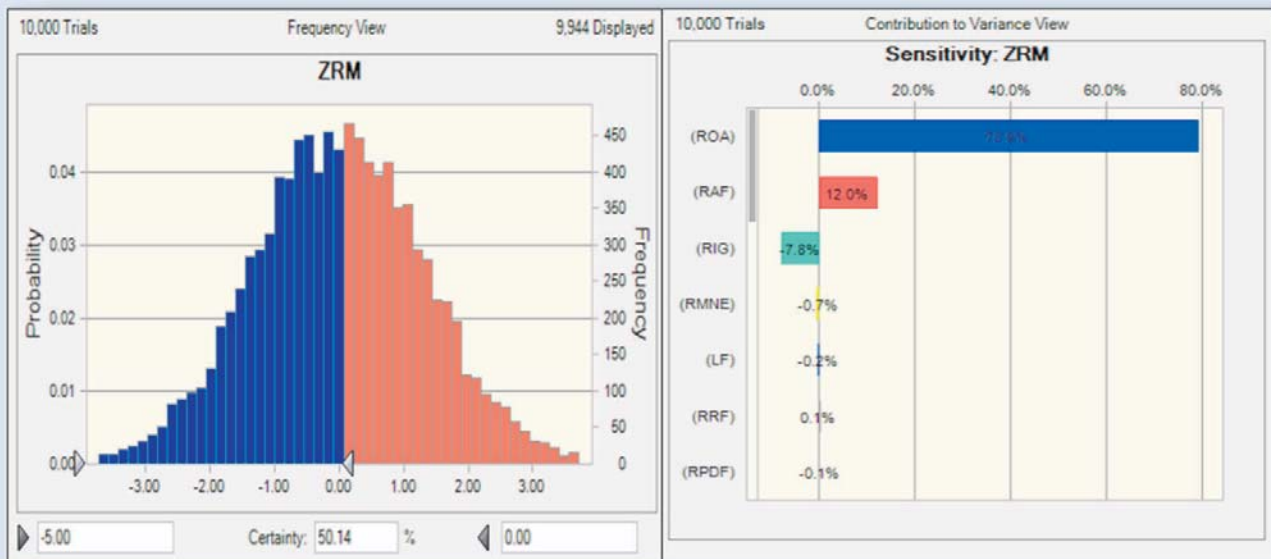
Odată efectuate simulările, putem afirma cu o încredere de 95% că există probabilitatea de 50,14% ca o firmă listată la Bursa de Valori București să prezinte un **risc de faliment ridicat** și valorile funcției scor să aparțină intervalului [-5; 0] (la 10.000 de teste, vom avea 5.014 firme cu risc de faliment ridicat). Mai mult, evoluția prognozată a riscului de faliment va fi influențată în mod direct și pozitiv în proporție de 78,9% de Rata rentabilității activului total, respectiv 12,0% de Rata autonomiei financiare, în timp ce Rata îndatorării globale va influența în mod negativ în proporție de 7,8%. Toate celelalte variabile au o influență nesemnificativă asupra evoluției prognozei.

7. Concluzii

Pe baza rezultatelor cercetării, obiectivele propuse în studiu au fost îndeplinite prin validarea celor trei ipoteze formulate. Astfel, au fost identificați factorii determinanți ai riscului de faliment, reprezentați prin indicatorii economico-financiar puternic corelați între ei și grupați în două componente principale.

Totodată, s-a obținut și funcția scor, aferentă modelului, cu ajutorul căreia se poate semnaliza prezența riscului de faliment

Figura 1 - Distribuția statistică a scorurilor și analiza de sensibilitate aferente modelului propus

Sursă: Prelucrări proprii în Oracle Crystal Ball

²⁶ Goldman, I. L., *Crystal Ball Professional Introductory Tutorial*, 2002, disponibil la www.informs-sim.org, accesat pe 11.10.2011

și prin urmare a nerespectării prezumției de continuitate a activității. Rezultatele analizei discriminant pot fi utilizate relativ ușor prin integrarea modelului obținut în programe de calcul tabelar sau sub formă de extensie la programele utilizate de către auditorii financiari. Totuși, modelul obținut nu poate substitui întrutotul celelalte instrumente ale analizei financiare, impunându-se corelarea acestuia cu alte proceduri analitice utilizate de către auditor.

În cadrul misiunii de audit financiar, pentru obținerea procedurilor analitice prin utilizarea modelului propus de autori este obligatorie respectarea câmpului său de aplicare (firmele din industrie), fapt datorat caracteristicilor și elementelor specifice fiecărui domeniu de activitate reflectate prin intermediul indicatorilor economico-financiari.

Deși nu s-au luat în calcul și indicatorii non-financiari (variabilele calitative) care pot aprecia performanța firmei (calitatea strategiei după care se ghidează, calitatea și calificarea forței de muncă, politicile sociale și de mediu etc.), direcțiile viitoare ale cercetării își propun includerea unor astfel de variabile în actualul model. De asemenea, valoarea coeficienților din model este stabilită în funcție de valoarea ratelor dintr-o anumită perioadă de timp (exercițiile financiare luate în calcul pentru efectuarea analizei). Acest lucru determină actualizarea și testarea periodică a funcțiilor scor pentru a se observa plierea acestora pe situațiile economico-financiare prezente.

Cu toate că apariția modelelor matematice de predicție a riscului de faliment nu este de dată recentă, creșterea complexității firmelor și a tranzacțiilor comerciale, precum și noile instrumente informatice apărute determină elaborarea de noi funcții scor adecvate contextului economico-financiar actual, în care situația multor firme este incertă. Astfel, celebrele falimentele, mai ales din ultima perioadă, au evidențiat ineficiența modelelor anterioare, dar mai ales a metodelor clasice în identificarea existenței riscului de faliment.

În acest context, fundamentarea unui model determinist, aplicat firmelor românești din domeniul industrial, contribuie semnificativ la creșterea calității misiunii auditorului financiar prin fundamentarea opiniei sale, pe baza probelor de audit suficiente și adecvate. Aplicarea modelelor statistico-financiare constituie premisă pentru aprofundarea influenței statisticii, respectiv a econometriei în analiza economico-financiară și mai ales asupra diagnosticului falimentului atât în sectorul industrial, cât și în alte ramuri ale economiei (agricultură, servicii, comerț).

Nu în ultimul rând, utilizarea metodelor statistice în cadrul auditului financiar, dar și interconectarea acestora cu analiza financiară și contabilitatea poate deschide o direcție nouă de cercetare. Acest domeniu nou își va propune analiza fenomenelor economico-financiare din cadrul auditului financiar pe baza unor indicatori din analiza financiară prin intermediul metodelor statistice și econometrice avansate, fiind numit ipotetic **auditometrie** (*auditometrics*).

Bibliografie

- Altman, E. I., *Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy*, The Journal of Finance, Vol. XXIII, No. 4, 1968
- Altman, E. I., Narayanan, P., *An International Survey of Business Failure Clasification Models*, Financial Markets, Institutions & Instruments, Vol. 6, No. 2/1997
- Beuren, I. M., Hein, N., Klann, R. C., *Impact of the IFRS and US-GAAP on economic-financial indicators*, Managerial Auditing Journal, Vol. 23, No. 7/2008
- Bhimani, A., Gulamhussen, M.A., Lopes, S., *The effectiveness of the auditor's going-concern evaluation as an external governance mechanism: Evidence from loan defaults*, The International Journal of Accounting, 44, 2009
- Cohen, E., *Analyse financière*, 5e édition, Editeur Economica, Paris, 2004
- Colasse, B., *Analiza financiară a întreprinderii*, traducere Tabără N., Editura Tipo Moldova, Iași, 2009
- Fang-Mei, T., Yi-Chung, H., *Comparing four bankruptcy prediction models: logit, quadratic interval logit, neural and fuzzy neural networks*, Expert Systems with Applications 37/2010
- Goldman, I. L., *Crystal Ball Professional Introductory Tutorial*, 2002, disponibil la www.informs-sim.org
- Hayes, R., Dassen Roger, Schilder, A., Wallage, P., *Principles of Auditing. An Introduction to Intenational Standards of Auditing, second edition*, Ed. Pearson Education, 2005
- Jaba, E., Robu, I.-B., *Obținerea probelor de audit pentru testarea "Going Concern", folosind metode statistice avansate în analiza influenței factorilor asupra ratei îndatorării globale*, Revista „Audit Financiar”, nr. 2/2010
- Jaba, E., Robu, I.-B., *Utilizarea analizei discriminant pentru obținerea probelor de audit*, Revista „Audit Financiar”, nr. 11/2009
- Koh, H. C., Low, C. K., *Going concern prediction using data mining techniques*, Managerial Auditing Journal, Vol. 19, No. 3, 2004
- Martens, D., Bruynseels, L., Baesens, B., Willekens, M., Vabthienen, J., *Predicting going concern opinion with data mining*, în revista Decision Support Systems 45, 2008
- Mazilescu, V., Bărbuță-Mișu, N., Afanase, C., *Testing the Predictive Power of the Multifactorial Models for Assessing the Bankruptcy*

- Risk, în Applied Economics, Business and Development, 2nd World Multiconference on Applied Economics, Business and Development (AEBD '10), Tunisia, 3-6 May 2010
- Mironiuc, M., *Analiză Economico-Financiară. Elemente teoretico-metodologice și Aplicații*, Editura Sedcom Libris, Iași, 2006
- Mossman, C. E., Bell, G. G., Swartz, L. M., Turtle, H., *An empirical comparison of bankruptcy models*, The Financial Review 33/1998
- Ojo, M., *The Role of the IASB and Auditing Standards in the Aftermath of the 2008/2009 Financial Crisis*, European Law Journal, Vol. 16, No. 5, September 2010
- Pintilescu, C., *Analiză statistică multivariată*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2007
- Popescu, Gh., Popescu, V. A., Popescu, C. R., *Rolul auditorului în evaluarea riscului de faliment în condițiile crizei globale*, Revista „Audit Financiar” nr. 9/2009
- Xu, Y., Jiang A. L., Fargher, N., Carson, E., *Audit Reports in Australia during the Global Financial Crisis*, Australian Accounting Review, No. 56, Vol. 21, Issue 1, 2011
- Consiliul pentru Standarde Internaționale de Contabilitate, *Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS). Norme oficiale emise la 1 ianuarie 2009*, Editura CECCAR, București, 2009
- International Federation of Accountants, *International Standards on Auditing no 570. Going Concern*, 2009
- *** Mediafax, *Top 300 cele mai mari companii și bănci*, disponibil la <http://www.zf.ro/companii/top-300-cele-mai-mari-companii-si-banci-din-romania-conform-datelor-din-2009-7068769>

Semnal editorial

În ultimele zile ale anului care a trecut, Editura Academiei Române a lansat titlul „**Starea economiei și finanțelor publice ale României în context european în perioada 1990-2010**”, un studiu frust și riguros datorat academicianului **Iulian Văcărel**. Datele cu care operează autorul, sursele credibile utilizate, logica impecabilă a argumentării, opiniile unor specialiști la care apelează în chestiuni controversate, precum și declararea

de la bun început a evitării deliberate a abordării din perspectivă politică a evenimentelor și a măsurilor adoptate de cei care s-au aflat la un moment sau altul la conducerea țării dau întregului volum caracterul unui demers științific obiectiv.

Iată ce scrie la un moment dat autorul: „Stările negative din economia și finanțele publice ale României, determinate de factori endogeni și exogeni, care au acționat în primii ani de tranziție, se vor perpetua și în perioada următoare atâta vreme cât nu va fi înlăturată cauza principală care le-a generat, și anume: de mai mulți ani *consumăm mai mult decât producem*, nesocotind astfel o regulă de aur a oricărei societăți.

Transpusă în termeni financiari, această regulă cere ca *statul să nu efectueze cheltuieli publice peste nivelul resurselor financiare publice posibile de mobilizat pe plan intern, național, pe căi normale, neinflaționiste și fără afectarea surselor care creează valoare*; la împrumuturi interne și/sau externe să apeleze numai pentru investiții capabile să asigure rambursarea lor, în termene rezonabile, din valoarea creată de acestea.”

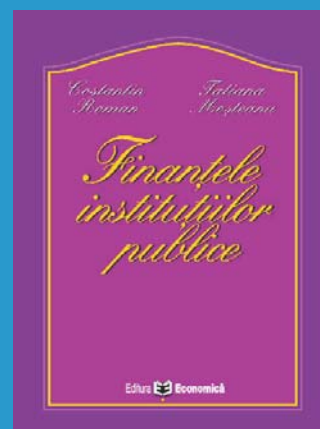
Un asemenea studiu este util nu numai pentru cei ce vor cerceta istoria acestor ani, cât mai ales tuturor celor preocupați de depășirea dificultăților pe care le traversează țara și care au și puterea de a decide căile de urmat.

Lucrarea **Finanțele instituțiilor publice**, autori **Costantin Roman și Tatiana Moșteanu**,

apărută la Editura Economică, abordează prin această prismă problematica deosebit de complexă a entităților publice. Sunt prezentate și analizate structurile administrative din România, rolul, locul și funcțiile acestora, bugetul, procesul bugetar al entităților publice și procesul investițional. Tratarea, cu utilizarea referențialelor naționale și internaționale, a veniturilor și finanțării, a cheltuielilor publice și a raportărilor financiare face ca lucrarea să fie de mare actualitate și să se deosebească de alte lucrări apărute în domeniu. În lucrare se regăsesc, de asemenea, abordări de ultimă oră privind controlul și auditul financiar al instituțiilor publice. Întregul mod de a pune problema gestionării valorii de către economist se schimbă radical. El va trebui să cunoască intimitatea tuturor acestor procese și a sistemelor în care au loc și apoi, pe baza acestei cunoașteri, să poată interveni, prin instrumente adecvate. Operațiunea de asimilare și „învățare” din trecut este absolut necesară, dar nu și suficientă. Lumea nu înseamnă numai continuitate, ci mai ales discontinuitate. În aceste condiții, conducerea modernă este de neconceput fără creativitate.

Specialistul din domeniul finanțelor trebuie să cunoască foarte bine fenomenele și procesele care au loc în intimitatea lor și apoi, pe baza datelor pe care le obține, să poată interveni prin instrumente adecvate, devenind astfel un adevărat „artizan al valorii”. Toate aceste idei sunt comentate și analizate pe larg în carte.

Lucrarea **Finanțele instituțiilor publice** a fost premiată de AGER în anul 2011 cu „Premiul pentru excelență în cercetarea unei teme de maximă relevanță pentru modernizarea României”.

Dificultăți privind raportarea și diseminarea performanței financiare în entitățile sectorului public din România

Aurelia ȘTEFĂNESCU*, Daniela Artemisa CALU** & Eugeniu ȚURLEA ***

Abstract

Difficulties in Reporting and Disseminating the Financial Performance into the Public Sector Entities in Romania

The process of adopting the accrual accounting and developing the models of reporting the financial performance by assimilating new ideas of the International Public Sector Accounting Standards (IPSAS) is completed successfully if the public entities improve the manner of disseminating and perceiving information by users. In this context, through the fundamental undertaken research, it is structured the issue of the difficulties in reporting the financial performance of the public sector entities from Romania. This research takes into consideration a synthesis of the ideas on this theme published into the professional literature, the regulations issued by the national and international accounting regulators, by organisms belonging to the accounting profession.

The current article defines the accrual accounting in terms of concept and advantages of using the financial performance as a reporting principle into the public sector. Also, there are analyzed the models of reporting the financial performance in the view of the national regulations and de-regulations and there are identified the difficulties in reporting and disseminating.

Key words: public sector entity, accrual accounting, financial performance, difficulties, reporting, International Public Sector Accounting Standards (IPSAS)

JEL Classification: H83, M41

Cuvinte cheie: entitate a sectorului public, contabilitate de angajamente, performanță financiară, dificultăți, raportare, Standarde Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public (IPSAS)

Introducere

Informațiile privind performanța financiară a entităților sectorului public pre-

zintă interes atât pentru management, cât și pentru public. Astfel, maniera de raportare și diseminare a performanței financiare va orienta procesul decizio-

nal al utilizatorilor într-o direcție realistă sau inadecvată. Pornind de la contabilitatea de angajamente, ca pilon fundamental al dezvoltării procesului de

* Prof.univ.dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: stefanescu.aura@gmail.com

** Prof.univ.dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: danielacalu@yahoo.com

*** Prof.univ.dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: eturlea@yahoo.com

raportare a performanței financiare în sectorul public din România, analizăm bidimensional modelele de raportare și identificăm limitele acestora, care generează dificultăți în procesul de comunicare financiară.

Considerăm că o astfel de abordare adaugă valoare procesului de raportare și diseminare a performanței financiare în sectorul public atât din perspectiva normalizatorilor contabili care trebuie să atenueze dificultățile și suprareglementarea, cât și a profesioniștilor contabili, responsabili de promovarea în mod real a raționamentului profesional pliat pe tipologia sectorului public.

Metodologia cercetării

Cercetarea efectuată are ca obiectiv identificarea dificultăților raportării și diseminării performanței financiare prin intermediul situațiilor financiare în sectorul public din România.

Prezenta cercetare are în vedere o sinteză a ideilor publicate pe această temă în literatura de specialitate, precum și a reglementărilor elaborate de normalizatorii contabili naționali și internaționali, respectiv de organisme ale profesiei contabile. Pentru atingerea obiectivului propus s-a utilizat o metodologie de cercetare fundamentală. De asemenea, s-a recurs la mecanisme deductive și inductive de cercetare pentru delimi-

tarea conceptului de contabilitate de angajamente, analiza comparativă a modelelor de diseminare a performanței financiare și identificarea dificultăților care limitează relevanța acestora în procesul decizional.

Contabilitatea de angajamente - principiu fundamental în raportarea performanței financiare în sectorul public

Elementul fundamental al procesului de dezvoltare a contabilității entităților din sectorul public îl reprezintă adoptarea contabilității de angajamente în raportarea performanței financiare. Circumscrișă Standardelor Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public (IPSAS), „baza de angajamente” (utilizarea contabilității de angajamente - *en. accrual basis*)¹ reprezintă un principiu de contabilizare conform căruia tranzacțiile și evenimentele sunt recunoscute atunci când apar și nu atunci când se concretizează în numerar sau echivalente de numerar primite sau plătite. Elementele recunoscute conform acestei baze de raportare sunt activele, datoriile, capitalurile proprii (activele nete), veniturile, cheltuielile.

Utilizarea contabilității de angajamente are numeroși adepți la nivel internațio-

nal. Din perspectiva macroeconomică, Pina et Torres (2003)² susțin că adoptarea contabilității de angajamente contribuie la oferirea de informații multiple și exacte privind solvabilitatea statului, bunurile și costurile serviciilor publice. Mattret (2004)³ pledează pentru adoptarea contabilității de angajamente și aduce ca argument implicarea acesteia în măsurarea costurilor și a performanței statului. În viziunea sa, conceptul de cost complet este definit prin raportare la conceptele contabilității de angajamente. Partizani ai contabilității de angajamente, Robert & Colibert (2008)⁴ consideră că aceasta reprezintă instrumentul de măsurare a performanței în sectorul public, deoarece recunoaște cheltuielile exercițiului în corelație cu veniturile corespondente. Într-o altă abordare, Guthrie (1998)⁵ consideră că raportarea pe baza contabilității de angajamente are un aport semnificativ în direcția comparabilității rezultatelor financiare ale entităților statului și a responsabilității privind resursele publice, deoarece îmbunătățește transparența informațiilor financiare. Toate aceste abordări se află în concordanță cu abordarea noului management public (*en. New Public Management*), care promovează utilizarea contabilității de angajamente.

La nivel internațional, contabilitatea de angajamente este adoptată pe scară largă ca bază în raportare a performanței financiare. În acest sens, rezultatele studiului realizat de către Comi-

1 IPSAS 1 - *Prezentarea situațiilor financiare*, în *Manual de Standarde Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public*, vol. I, traducere, Ed. CECCAR, București, 2009, pp. 32.

2 Pina, V., Torres, L., *Reshaping Public Sector Accounting: An International Comparative View*, *Canadian Journal of Administrative Sciences* 20(4)/2003, pp. 334-350, citat de Christiaens, J., Reyniers, B., Rollé, C., *Les conséquences des IPSAS sur la réforme des systèmes d'information financière publique: étude comparative*, *Revue Internationale des Sciences Administratives* no.3 Vol. 76, pp. 563-581, disponibilă la <http://www.cairn.info/revue-internationale-des-sciences-administratives-2010-3-page-563.htm>, accesat la data de 07.09.2011.

3 Mattret J., B., *Normes comptables de l'Etat: un modèle pour la comptabilité publique*, *Revue de trésor*, nr 10/2004, pg.593-606.

4 Robert, F., R., Colibert, J., *Les normes IPSAS et le secteur public*, Ed. Dunod, Paris, 2008, pp. 15-16

5 Guthrie, J., *Application of Accrual Accounting in the Australian Public Sector - Rhetoric or Reality?*, *Financial Accountability & Management* 14(1)/1998, pp. 1-19.

tetel IFAC pentru Contabili Profesioniști Angajați (2008)⁶ în entitățile sectorului public la nivel mondial evidențiază că 79,1% dintre entități utilizează contabilitatea de angajamente ca bază de raportare financiară, 15,6% utilizează contabilitatea de casă și 5,3% aplică mix-ul contabilitate de angajamente – contabilitatea de casă. În mod similar, cercetarea efectuată de către Christiaens et al. (2010)⁷ la nivelul țărilor membre ale Uniunii Europene reflectă faptul că 68% dintre entitățile sectorului public local și 52% dintre cele ale sectorului public central au adoptat contabilitatea de angajamente ca bază de raportare financiară, indiferent dacă aceasta este efectul aplicării Standardelor Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public sau al reglementărilor locale/naționale. De asemenea, rezultatele cercetării prezintă, în ordinea inversă a importanței, argumentele adoptării contabilității de angajamente, respectiv: îmbunătățește responsabilitatea privind costurile și implicit, eficiența; îmbunătățește responsabilitatea externă și controlul; răspunde cererii crescânde de informații financiare de calitate în cadrul managementului performanței; îmbunătățește gestiunea activelor și trezoreria; facilitează procesul decizional, calculul taxelor și al redevențelor guvernamentale; reflectă impactul politicilor publice asupra situației financiare a entităților sectorului public; facilitează identificarea riscurilor și a oportunităților; măsoară echitatea între generații. Diametral opus, contraargumentele entităților sectorului public central și local privind adoptarea contabilității de angajamente sunt următoarele: bilanțul și

calculul rezultatelor sunt mai puțin importante în sectorul public; reforma contabilă generează costuri semnificative; sistemul contabilității de casă răspunde integral nevoilor entităților; contabilitatea de casă corespunde caracteristicilor entităților sectorului public; reformele contabile precedente au generat probleme de implementare semnificative; contabilitatea de angajamente nu facilitează în mod real adoptarea deciziilor politice.

Deși contabilitatea de angajamente este agreată ca bază de raportare în sectorul public la nivel mondial, cercetarea efectuată de Pina et al. (2009)⁸ a evidențiat că adoptarea metodelor de gestiune din sectorul privat și absența apariției dreptului administrativ și public favorizează adoptarea contabilității de angajamente în țările anglo-saxone.

Raportat la sectorul public din România, adoptarea contabilității de angajamente atât la nivel central, cât și local este consecința reglementărilor naționale inspirate timid din Standardele Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public. Aceasta coexistă alături de contabilitatea de casă în raportarea performanței financiare. În accepțiunea normalizatorilor contabili naționali, contabilitatea de angajamente este un principiu contabil general acceptat conform căruia efectele tranzacțiilor și ale altor evenimente sunt recunoscute atunci când tranzacțiile și evenimentele se produc și nu pe măsură ce numărul sau echivalentul său este încasat sau plătit și sunt înregistrate în evidențele contabile și raportate în situațiile financiare ale perioadelor de raportare.

Din punct de vedere al avantajelor raportării, utilizând premisele contabilității de angajamente, Ștefănescu et al. (2010)⁹ enumără: elimină confuziile privind comunicarea financiară în rândul utilizatorilor; promovează transparența financiară; oferă o imagine exhaustivă a activelor, datoriilor, capitalurilor proprii; risc de eroare minim în efectuarea plăților către beneficiari; permite măsurarea costului bunurilor și serviciilor; oferă informații utile în previzionarea nivelului de resurse necesare pentru activitățile continue, a resurselor care ar putea fi generate de aceste activități, precum și a riscurilor și incertitudinilor asociate; permite o monitorizare mai bună și un control mai eficient al cheltuielilor; introduce managementul prin rezultate; comprehensivitatea impactului financiar al politicilor publice; eficiență sporită a managementului și a procesului decizional, ca urmare a unei mai bune informări; promovează responsabilitatea socială.

Analiza abordărilor contabilității de angajamente evidențiază interferențe în ceea ce privește definirea conceptului, sfera de adoptare și avantajele adoptării acestuia ca bază de raportare financiară.

În opinia noastră, eterogenitatea modului de adoptare a contabilității de angajamente (prin adoptarea IPSAS, prin reglementări naționale, numai în sectorul public local/central, integral în sectorul public) este consecința nevoilor de informare diferite manifestate în cadrul fiecărei țări și nu influențează procesul de raportare și diseminare a performanței financiare.

6 IFAC, *Developments in Performance Measurement Structures in Public Sector Entities*, 2008.

7 Christiaens, J., Reyniers, B., Rollé, C., op.cit.

8 Pina, V., Torres, L., Yetano, A., *Accrual accounting in EU Local Governments: One Method, Several Approaches*, *European Accounting Review* 18(4)/2009, pp.765-807, citat de Christiaens, J., Reyniers, B., Rollé, C., op.cit.

9 Ștefănescu, A., Țurlea, E., Vladu, O., *Contabilitatea de casă versus contabilitatea de angajamente în raportarea performanței financiare a entităților sectorului public*, Revista „Audit Financiar” nr.2/2010, pp. 29-36.

Dificultăți privind raportarea și diseminarea performanței financiare în sectorul public din România

Demersul identificării limitelor privind raportarea și diseminarea performanței financiare în sectorul public din România se fundamentează pe analiza componentelor situațiilor financiare prin raportare la dereglementările contabile.

Analiza situațiilor financiare în accepți-

unea reglementărilor contabile naționale evidențiază în mod implicit faptul că singura componentă ce are ca obiectiv măsurarea performanței financiare este contul de rezultat patrimonial. Prin examinarea situațiilor financiare identificăm și alte componente care în mod direct sau indirect reflectă informații privind performanța financiară a entităților sectorului public (Tabel nr.1).

Prin recurs la modalitatea directă de reflectare a performanței financiare, prezentăm secvențial componentele rapoartelor financiare – contul de rezultat patrimonial, situația fluxurilor de trezorerie, situația modificărilor activelor nete/capitalurilor proprii – din punct de vedere al reglementărilor naționale

(OMF nr.1917/2005) și dereglementărilor (IPSAS 1 - *Prezentarea situațiilor financiare*, IPSAS 2 - *Situația fluxurilor de trezorerie*), precum și a elementelor de formă și de fond.

Din punct de vedere al elementelor de formă, analiza comparativă a celor trei modele de raportare a performanței financiare evidențiază interferențe între reglementările contabile naționale și IPSAS 1 - *Prezentarea situațiilor financiare*, în ceea ce privește baza de raportare și formatul de prezentare.

Discordanța este generată de utilizarea unor titlaturi diferite ale modelelor pentru exprimarea aceluiași conținut, ca urmare a traducerilor diferite (Tabel nr.

Tabel 1 - Raportarea performanței prin situațiile financiare conform reglementărilor contabile naționale

Componentele situațiilor financiare conform reglementărilor contabile naționale (OMF nr.1917/2005)	Modalitatea de diseminare a performanței financiare
Bilanț	Indirect
Contul de rezultat patrimonial	Direct
Situația fluxurilor de trezorerie	Direct
Situația modificărilor activelor nete/capitalurilor proprii	Direct
Anexe la situațiile financiare	Indirect
Contul de execuție bugetară	Indirect Interfața cu bugetul

Tabel 2 - Reglementări versus dereglementări privind elementele de formă specifice raportării performanței financiare

Denumirea		Baza de raportare		Format	
Reglementări contabile naționale	IPSAS 1	Reglementări contabile naționale	IPSAS 1	Reglementări contabile naționale	IPSAS 1
Contul de rezultat patrimonial	O situație a performanței financiare/ Situația veniturilor și cheltuielilor/ Situația veniturilor/ Situația activității de exploatare/ Situația contului de profit și pierdere	Contabilitatea de angajamente		Listă	
Situația modificărilor activelor nete/capitalurilor proprii	Situația modificărilor în structura activelor/capitalurilor			Matriceal	
Situația fluxurilor de trezorerie				Listă	

Sursă: Proiecție proprie

2). Considerăm că utilizarea sinonimiei generează dificultăți în procesul de raportare și diseminare a performanței financiare atât pentru profesioniștii con-

tabili, cât și pentru celelalte categorii de utilizatori. În ceea ce privește analiza comparativă a contului de rezultat patrimonial din punct de vedere al ele-

mentelor de fond, congruențele și incongruențele dintre reglementările contabile naționale și dereglementări sunt prezentate în Tabelul nr.3.

Tabel 3 - Reglementări versus dereglementări privind elementele de fond specifice raportării performanței financiare prin contul de rezultat patrimonial

Elemente de fond	Reglementări contabile naționale	IPSAS 1
<i>Obiectiv</i>	Prezintă situația veniturilor, finanțării și cheltuielilor din cursul exercițiului curent	Oferă informații despre performanța financiară, utile pentru o gamă largă de utilizatori în luarea și evaluarea deciziilor cu privire la alocarea resurselor
<i>Criteriul de prezentare a informațiilor</i>	Maximal	Minimal; Trebuie să cuprindă cel puțin următoarele elemente: veniturile; costurile de finanțare; partea din surplusurile sau deficiturile nete aferentă entităților asociate și asocierilor în participație, contabilizată prin metoda punerii în echivalență, câștigurile sau pierderile de dinainte de impozitare recunoscute la cedarea activelor sau la decontarea datoriilor care se pot atribui operațiunilor în curs de întrerupere; respectiv surplusul sau deficitul
<i>Structurile calitative</i>	Veniturile, cheltuielile	
<i>Veniturile</i>	Impozite, taxe, contribuții și alte sume de încasat potrivit legii, precum și prețul bunurilor vândute și serviciilor prestate, după caz, aferente unei perioade de timp	Intrări brute de beneficii economice sau posibile servicii înregistrate pe parcursul perioadei de raportare atunci când aceste intrări se concretizează în creșteri ale activelor nete / capitalurilor proprii, altele decât cele legate de contribuții ale proprietarilor
<i>Cheltuielile</i>	Costul bunurilor și serviciilor utilizate în vederea realizării serviciilor publice sau veniturilor, după caz, precum și subvenții, transferuri, asistență socială acordate, aferente unei perioade de timp	Descreșteri ale beneficiilor economice sau ale posibilelor servicii în timpul perioadei de raportare sub formă de ieșiri sau consum de active sau apariții de datorii care au ca rezultat descreșteri în activele nete/capitalurile proprii, altele decât distribuiri către proprietari
<i>Criterii de clasificare</i>	Natura veniturilor și cheltuielilor	
		Funcțiile cheltuielilor, programul sau scopul pentru care sunt efectuate
<i>Indicator de măsurare a performanței financiare</i>	Rezultatul patrimonial. Este un rezultat economic și se determină ca diferență între veniturile realizate și cheltuielile efectuate în exercițiul financiar curent	Surplus / Deficit include toate elementele de venituri și cheltuieli recunoscute într-o perioadă, cu excepția cazului în care un IPSAS prevede altfel
<i>Informații ce trebuie prezentate în situația performanței financiare, fie în note</i>	-	Reducerea stocurilor la valoarea realizabilă netă sau a imobilizărilor corporale la valoarea recuperabilă a serviciului, după caz, precum și reluările acestor reduceri; restructurările activităților unei entități și reluările provizioanelor pentru costurile de restructurare; cedările elementelor de imobilizări corporale; privatizările sau alte cedări de investiții; operațiunile în curs de întrerupere; stingerea litigiilor; și alte reluări ale provizioanelor. O subclasificare a veniturilor totale, clasificate într-o manieră adecvată operațiunilor entității; O analiză a cheltuielilor utilizând o clasificare bazată fie pe natura cheltuielilor, fie pe destinația lor în cadrul entității, oricare dintre ele este credibilă și mai relevantă

Sursă: Proiecție proprie

Prin cercetarea bidimensională a incongruențelor existente, identificăm și dificultățile raportării performanței financiare prin contul de rezultat patrimonial, astfel:

- obiectivul acestuia, focalizat pe degajarea situației finanțării, veniturilor și a cheltuielilor, precum și definirea conceptelor de venituri și cheltuieli prin ignorarea impactului acestora asupra capitalurilor proprii și accentuarea conotațiilor fiscale, evidențiază că utilizatorii privilegiați ai informațiilor privind performanța financiară a sectorului public din România sunt autoritățile finanțatoare și nu contribuabilii și utilizatorii externi;

- principiul maximal de prezentare a informațiilor, absența alternativei de prezentare a informațiilor și prin intermediul altor componente ale situațiilor financiare, precum și unicitatea criteriului de clasificare a veniturilor și cheltuielilor diminuează inteligibilitatea, relevanța și comparabilitatea informațiilor privind performanța financiară a sectorului public;
- asocierea de către normalizatorii contabili naționali a conceptului de rezultat patrimonial cu cel de rezultat economic, este nerealistă și nu coincide cu conotația conceptuală a rezultatului economic.

Situația fluxurilor de trezorerie prezintă un interes scăzut pentru utilizatori, referitor la măsurarea performanței financiare pe baza rezultatului de trezorerie. Divergențele dintre viziunea normalizatorilor contabili naționali și cei internaționali, reflectate prin absența metodei indirecte de determinare a fluxurilor de trezorerie din activitatea operațională, precum și referirea la cazurile speciale limitează valoarea informațională a situației fluxurilor de trezorerie. Aceste aspecte ar trebui să suscite mai mult interes și luarea unor măsuri de remediere a deficitului informațional, mai ales în contextul în care, în prezent, criza de lichidități înregistrează un trend ascendent în sectorul public din România (Tabelul nr.4).

Tabel 4 - Reglementări versus dereglementări privind elementele de fond specifice raportării performanței financiare prin situația fluxurilor de trezorerie

Elemente	Reglementări contabile naționale	IPSAS 2
<i>Obiectiv</i>	Prezintă existența și mișcările de numerar	Identifică sursele de intrări de numerar, elementele pentru care numerarul a fost cheltuit în perioada de raportare, precum și soldul de casă la data de raportare.
<i>Tipologia fluxurilor de trezorerie</i>	Fluxuri de trezorerie din activitatea operațională	Fluxuri de trezorerie din activitățile de exploatare
		Fluxuri de trezorerie din activitatea de investiții Fluxuri de trezorerie din activitatea de finanțare
<i>Metode de determinare</i>	Metoda directă, pentru determinarea celor trei categorii de fluxuri de trezorerie	<ul style="list-style-type: none"> • Metoda directă/indirectă pentru determinarea fluxurilor de trezorerie din activitățile de exploatare • Metoda directă pentru determinarea fluxurilor de trezorerie din activitățile de investiții și finanțare
<i>Cazuri speciale</i>	-	<ul style="list-style-type: none"> • Raportarea fluxurilor de numerar pe o bază netă • Fluxuri de trezorerie în valută • Dobândă și dividende • Impozite pe surplusul net • Investiții în entități controlate, entități asociate și asocieri în participație • Achiziționarea și cedarea entităților controlate și a altor unități de exploatare • Tranzacții nemonetare
<i>Reconciliere</i>	-	Trebuie să expună o reconciliere a sumelor din situația fluxurilor de trezorerie cu elemente echivalente raportate în situația poziției financiare
<i>Alte prezentări</i>	-	Trebuie să prezinte, împreună cu un raport al conducerii în notele la situațiile financiare, valoarea soldurilor semnificative de numerar și echivalentele de numerar deținute de entitate și care nu pot fi utilizate de entitatea economică
<i>Interfața cu bugetul</i>	-	Când acordările sau autorizările bugetare sunt elaborate pe baza contabilității de casă, situația fluxurilor de trezorerie poate ajuta utilizatorii să înțeleagă relația dintre activitățile /programele entității și informațiile bugetare ale guvernului.

Sursă: Proiecție proprie

În opinia noastră, valoarea informațională redusă a situației fluxurilor de trezorerie ca model de raportare a performanței financiare este argumentată și de includerea de către normalizatorii contabili a contului de execuție bugetară în setul situațiilor financiare.

Interferența principiului de bază a celor două rapoarte financiare, respectiv diferența dintre încasări și plăți/venituri încasate și plăți efectuate, precum și conservatorismul manifestat pentru contabilitatea de casă, completată ulterior cu contabilitatea de angajamente generează o percepție eronată a informațiilor privind performanța, diseminate de situația fluxurilor de trezorerie. Similare situației fluxurilor de trezorerie, situ-

ția modificărilor activelor nete/capitalurilor proprii nu este recunoscută în mod explicit de către normalizatorii naționali ca model de raportare a performanței financiare în sectorul public. Prezentarea într-o manieră excesiv de sintetică a acestei componente argumentează interesul scăzut pentru măsurarea performanței financiare pe baza rezultatului global.

Dificultățile raportării performanței financiare prin acest model sunt generate de percepția eronată a conținutului, precum și de alte elemente de fond, cum sunt: definirea necomprehensivă a veniturilor și cheltuielilor, ignorarea impactului veniturilor și cheltuielilor asupra capitalurilor proprii, absența politi-

cilor contabile reale și implicit a efectelor modificărilor politicilor contabile și a corecțiilor erorilor (Tabelul nr.5).

Cercetarea modelelor de raportare a performanței financiare în sectorul public din România evidențiază că acestea prezintă o valoare informațională limitată, generată de asimilarea incompletă sau eronată a unor idei din Standardele Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public, utilizarea unor traduceri diferite pentru același concept, absența opțiunilor privind criteriile de clasificare și de prezentare a elementelor și în cadrul altor componente, existența unor lacune privind elaborarea rapoartelor financiare și încorsetarea raționamentului profesional.

Tabel 5 - Reglementări versus dereglementări privind elementele de fond specifice raportării performanței financiare prin situația modificărilor activelor nete/ capitalurilor proprii

Elemente de fond	Reglementări contabile naționale	IPSAS 1
<i>Obiectiv</i>	Oferă informații referitoare la structura capitalurilor proprii, influențele rezultate din schimbarea politicilor contabile, influențele rezultate în urma reevaluării activelor, calculului și înregistrării amortizării sau din corectarea erorilor contabile	Oferă informații despre modificările poziției financiare utile pentru o game largă de utilizatori în luarea și evaluarea deciziilor cu privire la alocarea resurselor
<i>Conținut</i>	Prezintă în detaliu creșterile și diminuările din timpul anului ale fiecărui element al conturilor de capital	Surplusul sau deficitul perioadei; fiecare element de venituri și cheltuieli pentru perioadă care, așa cum este prevăzut de alte standarde, este recunoscut direct în activele nete / capitalurile proprii, și totalul acestor elemente; veniturile și cheltuielile totale ale perioadei, prezentând separat valorile totale care se pot atribui proprietarilor entității care controlează și intereselor minoritare; și pentru fiecare componentă a activelor nete / capitalurilor proprii prezentate separat, efectele modificărilor politicilor contabile și ale corecțiilor erorilor recunoscute în conformitate cu IPSAS 3 - <i>Politici contabile, modificări ale estimărilor contabile și erori</i> .
<i>Informații ce trebuie prezentate fie în situația modificărilor în structura activelor /capitalurilor, fie în note</i>	-	Valorile tranzacțiilor cu proprietarii care acționează conform calității lor de proprietari, prezentând separat distribuțiile către proprietari; soldul surplusurilor și deficitelor acumulate la începutul perioadei și la data de raportare, precum și modificările pe parcursul perioadei; și în măsura în care componentele activelor nete / capitalurilor proprii sunt prezentate separat, o reconciliere între valoarea contabilă a fiecărei componente a activelor nete / capitalurilor proprii la începutul și sfârșitul perioadei, prezentând distinct fiecare modificare.

Sursă: Proiecție proprie

De asemenea, principiul maximal de raportare a performanței financiare, indiferent de relevanța informațiilor sau de tipologia sectorului public, limitează inteligibilitatea și utilitatea acestora în procesul decizional al utilizatorilor.

Concluziile cercetării noastre sunt validate de rezultatele unui studiu empiric¹⁰ efectuat în spitalele publice din România.

Printre obiectivele acestuia, s-au înscris și cele privind importanța acordată performanței financiare, respectiv investiția modulului de percepere a performanței financiare pe baza rapoartelor financiare, de către managerii spitalelor publice.

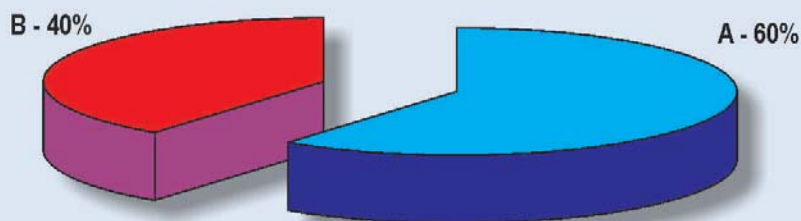
Referitor la primul obiectiv al cercetării, în urma analizei distribuției răspunsurilor am constatat că, cel puțin la nivel declarativ, managerii spitalelor publice au acordat o importanță maximă performanței financiare (60% din respondenți au acordat un punctaj de 5, pe o scală de la 1 la 5) – Figura 1.

În ceea ce privește al doilea obiectiv al cercetării, prin analiza Figurii nr. 2 se observă că managerii consideră că bilanțul și contul de execuție bugetară sunt cele mai relevante rapoarte de diseminare a performanței financiare (5,49 puncte din maxim 6).

Acestea sunt urmate de contul de rezultat patrimonial (5,34 puncte), situația fluxurilor de trezorerie (4,63 puncte), situația modificărilor în structura activelor /capitalurilor (4,15).

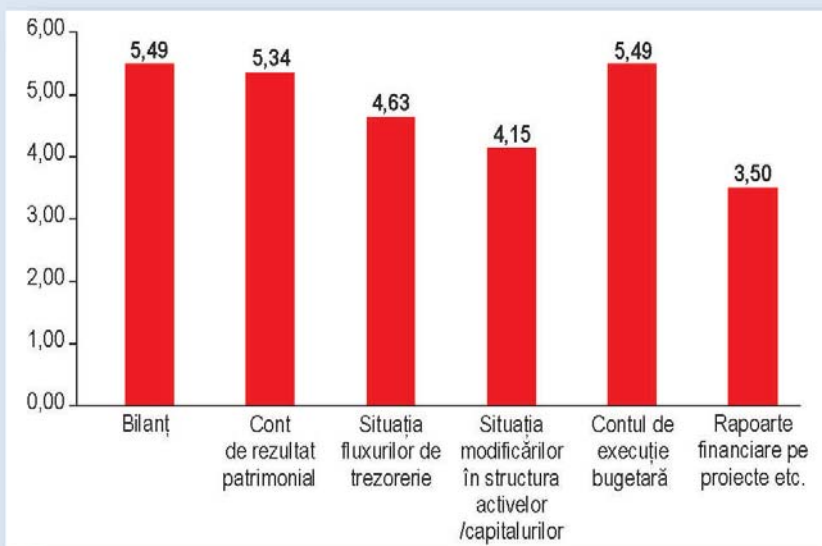
Prin urmare, constatăm prevalența contabilității de casă asupra contabilității de angajamente în raportarea performanței financiare, deși în anul 2005 regle-

Figura 1 - Importanța acordată de managerii spitalelor publice, performanței financiare

Sursă: Proiecție proprie

Figura 2 - Raportarea performanței financiare în viziunea managerilor spitalelor publice din România

Sursă: Proiecție proprie

mentările naționale privind contabilitatea publică au fost aliniate la Standardele Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public (IPSAS).

Dificultățile raportării performanței financiare sunt completate de limitarea diseminării acestora către public, fie prin absența publicării pe site-urile entităților sectorului a rapoartelor finan-

ciare, fie prin reticența manifestată la solicitarea acestora de către utilizatori (cu excepția ordonatorilor de credite).

În acest sens, prin investigarea siteurilor spitalelor publice din România am constatat că majoritatea covârșitoare a acestora nu publică situațiile financiare și, implicit, nici informații privind performanța financiară.

¹⁰ Această cercetare a fost realizată de autori în anul 2010, în cadrul proiectului *Panoptic privind conotațiile conceptului de performanță în entitățile sectorului public din România: creare versus diseminare*, derulat în cadrul Academiei de Studii Economice București. Rezultatele au fost prezentate în raportul de cercetare al proiectului aferent anului 2010.

Concluzii

Cercetarea efectuată evidențiază că adoptarea contabilității de angajamente ca bază de raportare a performanței financiare în sectorul public la nivel internațional generează avantaje multidimensionale incontestabile.

Din această perspectivă, adoptarea contabilității de angajamente trebuie intercorelată cu modelele de raportare a performanței financiare fundamentate pe raționamentul profesional, pe libertatea de alegere, inteligibile, exhaustive și transparente.

În sectorul public din România, procesul de suplimentare a contabilității de casă cu contabilitatea de angajamente și orientarea incipientă a reglementărilor naționale către Standardele Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public nu a conturat modele de raportare a performanței financiare care să răspundă nevoilor reale de informare ale utilizatorilor.

Numeroasele dificultăți identificate prin analiza modelelor de raportare a performanței financiare se reflectă în modul eronat de percepere a performanței financiare precum și în limitarea diseminării acesteia pentru public în general.

Complementar dificultăților identificate în raportarea performanței financiare, importanța acordată performanței financiare de către managerii spitalelor publice extrapolată la nivelul întregului sector public din România reprezintă un semnal de alarmă pentru normalizatorii contabili naționali, în direcția continuării procesului de dezvoltare a contabilității publice (început în anul 2005 și menținut la același nivel în 2011) și, implicit, a raportării performanței financiare în conformitate cu tendințele europene și internaționale în domeniu.

Acknowledgements

Această cercetare este finanțată de CNCISIS-UEFISCDI, prin proiectul nr. 955/PNII - IDEI, cod proiect ID_1827/2008, Panoptic privind conotațiile conceptului de performanță în entitățile sectorului public din România: creare versus diseminare.

This work was supported by CNCISIS-UEFISCDI, project no.955/19.01.2009 PNII - IDEI, code ID_1827/2008, Panopticon on the performance connotations in the public sector entities in Romania - creation versus dissemination.

Bibliografie

- Christiaens, J., Reyniers, B., Rollé, C., *Les conséquences des IPSAS sur la réforme des systèmes d'information financière publique: étude comparative*, Revue Internationale des Sciences Administratives no.3 Vol. 76, pp. 563-581, disponibilă la <http://www.cairn.info/revue-internationale-des-sciences-administratives-2010-3-page-563.htm>, accesat la data de 07.09.2011
- Guthrie, J., *Application of Accrual Accounting in the Australian Public Sector – Rhetoric or Reality?*, Financial Accountability & Management nr. 14(1)/1998, pp. 1-19
- Mattret, J., B., *La nouvelle comptabilité publique*, Ed. LGDJ, Paris, 2010
- Pina, V., Torres, L., Yetano, A., *Accrual accounting in EU Local Governments: One Method, Several Approaches*, *European Accounting Review* 18(4)/2009, pp.765-807
- Pina, V., Torres, L., *Reshaping Public Sector Accounting: An International Comparative View*, *Canadian Journal of Administrative Sciences*, nr. 20(4)/2003, pp. 334-350
- Robert, F., R., Colibert, J., *Les normes IPSAS et le secteur public*, Ed. Dunod, Paris, 2008
- Ștefănescu, A., Țurlea, E., Vladu, O., *Contabilitatea de casă versus contabilitatea de angajamente în raportarea performanței financiare a entităților sectorului public*, *Revista „Audit Financiar”* nr.2/2010, pp. 29-36
- Ștefănescu, A., Țurlea, E., Calu, D.A., Șerban, R., *Rezultatul global, o nouă dimensiune în măsurarea performanței entităților sectorului public din România*, *Revista „Audit Financiar”*, nr.11/2010, pp. 34-42
- Ștefănescu, A., Țurlea, E., Calu, D.A., *Convergență sau conformitate în raportarea performanței financiare în entitățile sectorului public din România?*, *Congresul al 18-lea al Profesiei Contabile din România*, cu tema „Pentru o nouă cultură în profesia contabilă”, 3-4 septembrie 2010, București, pp. 377-390
- Ștefănescu, A., Țurlea, E., Calu, D.A., Nicolae, F., Mocanu, M., *Panoptic privind conotațiile conceptului de performanță în entitățile sectorului public din România: creare versus diseminare*, Raport de cercetare, ASE, 2010
- IFAC, *Manualul de Standarde Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public*, vol. I, II, traducere, Ed. CECCAR, București, 2009
- Ministerul Finanțelor Publice, *Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1917/2005 pentru aprobarea Normelor metodologice privind organizarea și conducerea contabilității instituțiilor publice, Planul de conturi pentru instituțiile publice și instrucțiunile de aplicare a acestuia*, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 1.18 bis din 29.12.2005

Raționamentul profesional - factor determinant în creșterea calității misiunilor de asigurare

Irimie Emil POPA*, Adriana TIRON TUDOR** & Georgeta Ancuța ȘPAN***

Abstract

Professional Judgment - A Determinant Factor in the Increase of the Audit Mission Quality

Assurance services are governed by the International Standards on Auditing (ISA) and the national rules. The diversity of situations encountered in practice and the complexity of the economic and social environment have shown that the existing regulations do not meet all the needs of the professionals. Thus, many of the decision an auditor must take are based on his professional judgment. Therefore, the professional judgment can be seen as a key element of the quality of decisions taken by the auditors. The present material includes a qualitative study on professional judgment. There were made different specifications regarding the influence factors mentioned in the literature and the contextual elements that expressly requires the exercise of professional judgment. A special approach was made on the ISAs, more precisely each of the standards was separately analyzed in order to show the impact of the judgment on each stage of an audit. Besides the influencing factors and the context of the professional judgment, were also presented the main features that every auditor should meet in order to perform a professional mission and to reach the expected results.

Key words: *professional judgment, reasonable assurance, International Standards on Auditing*

JEL Classification: M42

Cuvinte cheie: *raționament profesional, asigurare rezonabilă, Standardele Internaționale de Audit*

Introducere

Comportamentul profesional și implicațiile deciziilor pe care fiecare specialist le ia în domeniul în care operează a reprezentat subiectul cercetărilor din cadrul multor discipline, precum psihologia, sociologia, medicina, economia etc. Acest aspect indică faptul că exercitarea raționamentului profesional este un proces indispensabil fiecărui domeniu de activitate, cu precădere în cadrul profesiilor liberale.

Modul în care raționamentul profesional este tratat în normele profesionale specifice sau în literatura de specialitate permite alegerea unor direcții de acțiune mult prea diferite, fapt ce poate crea o discrepanță majoră între profesioniști.

Toate profesiile, indiferent de domeniul din care fac parte, sunt guvernate de reguli, standarde și principii care trebuie urmate în vederea desfășurării în

* Conf. univ. dr., Universitatea "Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca, e-mail: irimie.popa@econ.ubbcluj.ro

** Prof. univ. dr., Universitatea "Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca, e-mail: adriana.tiron@econ.ubbcluj.ro

*** Drd., Universitatea "Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca, e-mail: georgeta.span@econ.ubbcluj.ro

bune condiții a activităților aferente. Din cauza caracterului particular și confidențial al multor servicii și a nevoii beneficiarilor de a putea manifesta o încredere sporită în ele, profesioniștii sunt supuși unor reguli tehnice, etice și morale stricte.

Practicarea unei profesii poate conduce la situații în care reglementările în domeniu, specificațiile tehnice sau alte indicații să nu fie suficiente pentru a soluționa problemele cu care profesionistul se confruntă. Acesta este momentul în care fiecare specialist, pe baza cunoștințelor acumulate, a competenței, a abilităților și a experienței sale trebuie să își exercite propriul mod de a raționa. Raționamentul profesional este o caracteristică comună tuturor domeniilor, fiind necesar în situațiile limită pentru care reglementările și standardele profesionale nu oferă soluții clare și exacte.

Scopul materialului nostru este de a analiza caracteristicile raționamentului profesional, necesitatea acestuia în cadrul misiunilor de asigurare și, totodată, de a evidenția factorii de influență care pot contribui la creșterea calității misiunilor oferite de către auditori.

Metodologia cercetării

Obiectivul fundamental al materialului nostru este prezentarea aspectelor auditului prin prisma unui element fundamental și anume raționamentul profesional. Prin scopul și natura ei, lucrarea de față urmărește evidențierea necesității, a rolului și a implicațiilor acestui concept în cadrul misiunii de audit.

În cadrul prezentului material am întreprins o analiză și sinteză a principalelor articole științifice pe tematica raționamentului profesional, grupându-le în funcție de perioada în care au fost reali-

zate, respectiv în funcție de factorii dezbătuți.

Importanța raționamentului profesional în cadrul etapelor de audit este evidențiată prin studiul realizat asupra Standardelor Internaționale de Audit. Mai exact, prin analizarea și cuantificarea aparițiilor conceptului de raționament atât de o manieră explicită, cât și de o manieră implicită.

Modul de exercitare al raționamentului profesional cade sub influența unui complex de factori, de la caracteristicile și particularitățile entității auditate până la calitățile profesionistului care aplică propria judecată. Astfel, printr-o analiză a literaturii de specialitate, precum și din evaluarea propriilor activități practice s-a putut creiona un tablou al principalilor factori de influență care contribuie la calitatea și performanța raționamentului profesional.

Studiu asupra literaturii de specialitate

Raționamentul profesional a reprezentat obiectul multor studii efectuate de către cercetătorii americani, dar și de cei europeni. În România însă, acest subiect a fost cuprins destul de puțin în analizele efectuate de către cercetători, întrucât profesia de auditor este una tânără, iar contextul social, cu preponderență în latura sa legislativă, este nefavorabil manifestării judecăților profesionale independente.

Primele studii în domeniul raționamentului profesional și al procesului decizional au apărut în perioada anului 1960 și au continuat până în prezent. Problematicile dezbătute de-a lungul timpului în cadrul acestei teme au variat, cu toate acestea însă raționamen-

Modul de exercitare al raționamentului profesional cade sub influența unui complex de factori, de la caracteristicile și particularitățile entității auditate până la calitățile profesionistului care aplică propria judecată

mul profesional rămâne un element al misiunilor de asigurare dificil de explicat.

Studiile întreprinse în perioada 1960-2010 evidențiază implicațiile raționamentului profesional în deciziile unui grup mai mare de indivizi implicați în activitatea financiar-contabilă și nu numai. O centralizare a studiilor arată că în perioada menționată au fost realizate aproximativ 5745 de lucrări pe tema procesului decizional și a raționamentului profesional (Trotman, 2011).

Obiectivele cercetărilor în audit se referă la evaluarea calității raționamentelor auditorilor, descrierea modului în care aceste judecăți sunt efectuate, stabilirea factorilor care concură la realizarea raționamentului profesional, dezvoltarea și testarea unor teorii axate pe procesele cognitive, identificarea unor metode de îmbunătățire a modului în care auditorii își exercită raționamentul profesional (Libby, 1985; Trotman, 2001).

Situațiile diverse cu care un auditor se confruntă nu pot fi reglementate și precizate de o manieră exactă. Aprecierea acestor circumstanțe este lăsată la latitudinea auditorului și a propriei judecăți profesionale

În literatura de specialitate pot fi identificate o serie de studii care analizează evoluția cercetărilor din domeniul raționamentului profesional. Primul astfel de studiu este cel întreprins de Libby și Lewis (1982) care evidențiază că astfel de cercetări, axate pe tema raționamentului profesional, au menirea de a crește calitatea acestui proces. Înainte de anul 1982, majoritatea cercetărilor au tratat ca factori de influență ai judecății profesionale informațiile contabile și tratamentele aplicate în prelucrarea acestora.

Dacă în perioada 1960-1980 factorii analizați se centrau mai mult pe informația contabilă și pe modul de prelucrare a acesteia, după anul 1980 cercetarea în domeniul raționamentului profesional a fost cunoscută sub denumirea de „procesarea informațiilor umane” („human information processing”) (Trotman, 2011). Studiile efectuate după 1980 au urmărit dezvoltarea cercetării experimentale în ceea ce pri-

vește rolul cunoștințelor, al motivației și al mediului asupra performanțelor auditorilor. Ideile subliniate în aceste lucrări se referă la rolul cunoștințelor în creșterea performanței auditorilor, precum și la necesitatea conturării unor sarcini specifice în derularea misiunilor.

Odată cu trecerea timpului, diversitatea factorilor a crescut considerabil, așa încât după anul 2000 raționamentul profesional s-a considerat a fi influențat de trei mari categorii de factori, mai precis: caracteristicile misiunii de audit, trăsăturile personale și profesionale ale auditorului, relațiile dintre auditori și alte persoane interesate în rezultatul misiunii de audit. (Nelson și Tan, 2005)

Cel mai recent studiu de analiză asupra literaturii din domeniul raționamentului profesional și a procesului de luare a deciziilor este cel realizat de Trotman (2011). Acesta surprinde evoluția cercetărilor, realizând o grupare a studiilor efectuate, pe o perioadă de mai bine de 50 de ani (1960-2010), în principalele reviste specializate (Accounting Organization and Society-AOS, Contemporary Accounting Research-CAR, Journal of Accounting Research-JAR și The Accounting Review-TAR).

Necesitatea raționamentului profesional în cadrul misiunilor de asigurare

O primă premisă de la care se poate pleca este faptul că necesitatea raționamentului profesional în desfășurarea misiunilor de audit este dictată de neajunsurile identificate la nivelul Standardelor Internaționale de Audit. Lipsa unor indicații precise pentru multe din decizi-

ile care trebuie luate pe parcursul unei misiuni de asigurare impun auditorului să facă apel la propria judecată.

Potrivit ISA, scopul unui audit este de a crește gradul de încredere al utilizatorilor în situațiile financiare auditate. În acest sens, auditorul independent va emite o opinie cu privire la faptul că situațiile financiare sunt elaborate, sub toate aspectele semnificative, conform unui cadru general de raportare financiară aplicabil. Cu alte cuvinte, auditorul își va exprima părerea cu privire la faptul că informațiile financiare sunt prezentate în mod corect sau reflectă imaginea fidelă a societății auditate. (ISA 200:79)

Recurgerea la raționamentul profesional are drept cauză caracterul relativ al auditului. Necesitatea raționamentului profesional devine consecința firească, pe de o parte, a caracterului mult prea general al reglementărilor pe baza cărora se derulează misiunile de asigurare, iar, pe de altă parte, datorită asigurării rezonabile oferite de către auditor utilizatorilor situațiilor financiare.

Cadrul actual al ISA prezintă cel puțin trei motive principale care îi determină pe auditori să apeleze la exercitarea raționamentului profesional pentru o bună desfășurare a misiunii de audit sau pentru obținerea rezultatelor așteptate. Caracteristicile ISA care impun aplicarea raționamentului profesional sunt:

- a) **Caracterul general:** normele profesionale în domeniul auditului sunt redactate de așa manieră încât să poată fi aplicate în situațiile generale. În elaborarea lor, legiuitorii nu pot ține cont de toate situațiile posibile care apar în practică, ceea ce înseamnă că auditorii trebuie să se adapteze circumstanțelor întâlnite și să aplice o judecată profesională. Din acest punct de vedere putem

considera că normele profesionale sunt utile pentru protecția activității auditorilor, însă nu pot substitui locul raționamentului profesional și rezultatele obținute cu ajutorul acestuia.

b) **Caracterul interpretabil:** normele profesionale, atât în audit, cât și în contabilitate, sunt relative în formulările pe care le conțin. Spre exemplu, adesea, se întâlnesc expresii precum „este de dorit”, „poate fi necesar”, „în măsură în care este posibil”, „asigurare rezonabilă”, „semnificativ” etc., elemente care nu indică o direcție precisă în desfășurarea activității. În al doilea rând, o normă poate să ofere variante de urmat, uneori existând un tratament de bază și unul alternativ, rolul profesionistului fiind de a alege pe baza raționamentului profesional varianta optimă. Un alt aspect important se referă la faptul că nu întotdeauna normele sunt suficient de precise în privința tratamentului erorilor, estimărilor contabile sau a schimbării metodelor și apelează la principiul importanței relative, puternic particularizat de raționamentul profesional al auditorului.

c) **Caracterul complex și instabil al mediului:** de-a lungul timpului, din cauza modificărilor economice și financiare, legiuitorii au fost nevoiți să adapteze normele legale noilor condiții de pe piață. Astfel, acestea au suferit o serie de modificări menite să răspundă cerințelor auditorilor și să contribuie la creșterea calității misiunilor de audit.

International Accounting Standard Board (IASB) recunoaște imposibilitatea elaborării unor reguli generale aplicabile în toate situațiile întâlnite în practică din cauza complexității situațiilor care pot să apară și, de asemenea, sunt dificile exercitarea raționamentului

profesional și stabilirea bunelor practici pentru fiecare caz în parte.

Cercetătorul Xiling Dai (2010) afirmă că raționamentul profesional este procesul prin care auditorii, contabilii iau în considerare un complex de elemente precum mediul financiar actual și previzionat, caracteristicile managementului entității client, metodele contabile ce trebuie utilizate, abilitatea de analiză logică și experiența profesională. Exercițiul raționamentului profesional presupune judecarea și selectarea principiilor, a metodelor și programarea elementelor contabile zilnice în vederea întocmirii rapoartelor financiare. Rolul raționamentului profesional este de a soluționa elementele contabile incerte (nesigure), fără încălcarea legii, a standardelor și a tradițiilor existente la nivelul diferitelor țări.

În practică există o serie de factori și indicatori financiari care nu pot fi stabiliți cu exactitate; prin urmare, contabilii și auditorii trebuie să realizeze previziuni cu privire la aceștia și să estimeze valoarea lor. „Din cauza activității economice nesigure, contabilii trebuie să previzioneze și să deducă în mod rezonabil informațiile contabile. Acuratețea confirmărilor și măsura acestora depinde în mare măsură de abilitatea contabilului de a-și exercita raționamentul profesional.” (Dai, 2010)

Raționamentul profesional – o dimensiune relativă

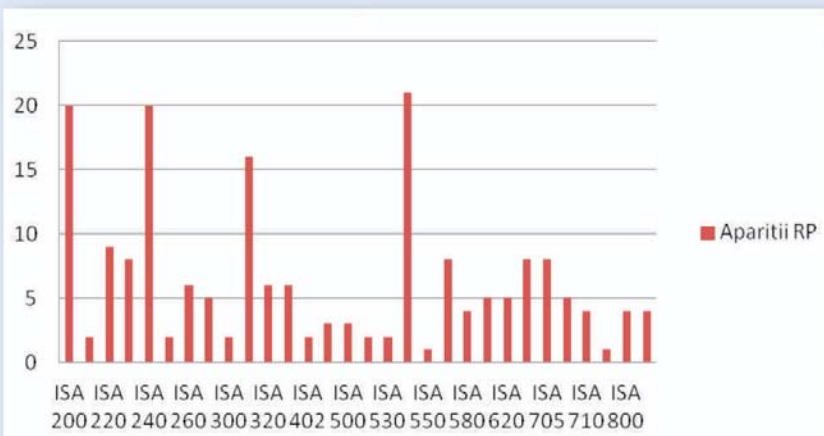
Trimiterile la noțiunea de raționament profesional al auditorului sunt multiple în cadrul Standardelor Internaționale de Audit. Referirile la acest concept se fac fie de o manieră explicită, fie implicită,

după caz. În toate situațiile, indiferent dacă trimiterile la raționamentul profesional sunt sau nu explicite, acestea au o puternică doză de relativitate. Situațiile diverse cu care un auditor se confruntă nu pot fi reglementate și precizate de o manieră exactă. Aprecierea acestor circumstanțe este lăsată la latitudinea auditorului și a propriei judecăți profesionale.

În cuprinsul ISA, noțiunea de raționament apare menționată în mod explicit de 190 de ori, acest lucru demonstrând amploarea pe care acest proces o are asupra întregii misiuni de audit, în toate etapele sale. Aceste 190 de menționări explicite apar sub forma conceptelor de: raționament profesional, raționament sau judecată, toate însă indicând necesitatea și libertatea auditorului de a lua decizii și de a trage concluzii pe baza calităților sale profesionale.

Graficul din Figura nr. 1 indică faptul că raționamentul profesional apare foarte des menționat în cadrul ISA, ceea ce înseamnă că necesitatea acestuia pe parcursul întregii misiuni este stringentă. Așa cum se poate observa în Figura nr. 1, există câteva standarde în care frecvența apariției acestui concept este mare, cum sunt: ISA 200 „Obiective generale ale auditorului independent și desfășurarea unui audit în conformitate cu ISA” - cu un număr de 20 de menționări ale conceptului de raționament, ISA 240 „Responsabilitățile auditorului privind fraudă în cadrul unui audit” - cu un număr de 19 apariții, ISA 315 „Identificarea și evaluarea riscurilor de denaturare semnificativă prin înțelegerea entității și a mediului său” - cu un număr de 16 apariții, ISA 540 „Auditarea estimărilor contabile, inclusiv a estimărilor contabile la valoarea justă și a prezențelor aferente” - cu un număr de 21 de menționări ale noțiunii de raționament sau judecată profesională.

Figura 1 - Distribuția apariției explicite a conceptului de raționament profesional în cadrul ISA

Sursă: Proiecție proprie

Există de asemenea situații în care, deși nu se exprimă în mod direct conceptul de raționament profesional prin formularea generală, standardele induc necesitatea apelării la o gândire profesională. Astfel, ISA-urile cer auditorului ca bază pentru formularea opiniei „să obțină o asigurare rezonabilă în legătură cu faptul că situațiile financiare ca întreg nu conțin denaturări semnificative” (ISA 200:5). Asigurarea rezonabilă reprezintă un nivel de asigurare ridicat, dar nu absolut și care reclamă întru totul manifestarea unei judecăți profesionale.

Opinia auditorului este ea însăși consecința aplicării unui întreg demers de manifestare a raționamentului profesional în diferitele etape ale auditului și sub diverse forme. Formularea deciziei în sine are la bază raționamentul auditorului, fără ca în standardele profesionale să se facă trimitere explicită la acest demers.

Asocierea conceptului de opinie cu formulări precum: „toate aspectele semnificative”, „asigurare rezonabilă” și chiar conceptul de „imagine fidelă”, îi induc acestuia un anumit grad de relativitate,

care izvorăște din însuși raționamentul profesional asociat tuturor acestora. Etimologic, conceptul de opinie desemnează o părere, judecată sau idee. Prin urmare, putem afirma că opinia auditorului este chintesența utilizării raționamentului profesional în demersul său în cadrul misiunilor de asigurare, iar aceasta este „mai degrabă convingătoare decât concludentă” (ISA 200:5).

Enunțarea unei opinii presupune un întreg demers de fundamentare și care necesită manifestarea raționamentului profesional al auditorului (ISA 705:2). Adeseori, optarea pentru opinia cu rezerve versus opinia contrară, respectiv între opinia cu rezerve și imposibilitatea exprimării unei opinii, ține exclusiv de raționamentul profesional, în funcție de aprecierea dată de auditor caracterului denaturării (semnificative și/sau nu omniprezente), respectiv de cantitatea de probe obținute (suficiente și adecvate).

Caracterul suficient și adecvat depinde în mare măsură de metodele de selecție utilizate, stabilite tot pe baza raționamentului profesional (ISA 540:A54) și care sunt de natură să inducă o anu-

mită mărime riscului de nedetectare. Implicit, auditorului i se dă posibilitatea de a aborda eșantionarea fie de o manieră statistică, fie nestatistică, judecățile sale profesionale constituind criteriul de alegere a metodei de selecție. (ISA 530:A5)

Trimiterile la raționamentul profesional în cadrul standardelor și a reglementărilor profesionale, implicite sau neimplicite, nu sunt singurele situații în care se impune aplicarea de către auditor a judecății profesionale. Manifestarea profesionalismului, a spiritului critic și a personalității auditorului devin determinante în formularea unor judecăți profesionale și în procesul de luare a deciziilor.

Factorii de influență ai raționamentului profesional

Raționamentul profesional este un proces complex, analizat de-a lungul multor ani și care, până în prezent, continuă să ridice probleme în rândul specialiștilor contabili și al auditorilor. Studiile întreprinse au demonstrat existența unui număr de factori interni și externi care contribuie la identificarea premiselor în care specialiștii exercită propriul raționament.

Uneori, literatura de specialitate nu face o delimitare clară, expresă între factorii și premisele raționamentului profesional în audit. În opinia noastră, principalele premise, cele mai frecvente, care impun exercitarea raționamentului profesional sunt:

- reglementările neclare și uneori inexistente;
- estimările și previziunile pe care specialiștii trebuie să le realizeze;

- c) identificarea problemelor reale cu care se confruntă entitățile auditate;
- d) determinarea impactului eventualelor denaturări sau erori asupra utilizatorilor de informații financiare ale căror interese pot să fie contradictorii;
- e) stabilirea principiilor și a politicilor contabile, precum și a standardelor de audit în care se încadrează diferitele situații întâlnite etc.

Complexitatea tot mai crescută a problematicilor practice cu care se confruntă auditorii impune analiza contextului adecvat pentru exercitarea raționamentului profesional. Contextul și mediul în care se desfășoară o misiune de audit au un rol deosebit de important. În momentul exercitării raționamentului profesional, auditorul trebuie să aibă suficiente cunoștințe despre utilizatorii care vor beneficia de rezultatele muncii sale, astfel încât informațiile furnizate să răspundă nevoilor lor de informare.

Domeniul din care face parte entitatea client, riscul operațiunilor și al tranzacțiilor pe care aceasta le desfășoară și alte particularități influențează fundamentarea raționamentului auditorului. De exemplu, dacă entitatea aparține sectorului financiar sau dacă operează pe piața bursei de valori, fiind astfel supusă unor riscuri financiare majore, judecățile emise de către auditor se vor realiza ținându-se cont și de aceste aspecte. Cunoscând cât mai multe informații despre client și domeniul de activitate al acestuia, auditorul trebuie să aibă capacitatea de a anticipa eventualele probleme care pot să apară, minimizând șansele de a colabora cu clienți ai căror integritate lasă de dorit. Auditorii trebuie să urmărească calitatea clienților care fac parte din portofoliul lor și nu cantitatea acestora.

Raționamentul profesional este un proces obiectiv, însă prezintă și o oarecare

doză de subiectivism. Cu toate că luarea deciziilor trebuie să se facă în baza unor argumente profesionale, caracteristicile personale ale auditorului, modul în care el abordează problemele întâmpinate se vor reflecta în deciziile sale. Printre caracteristicile care influențează judecățile luate de către auditor, unele regăsite ca principii în cadrul Codului etic al profesioniștilor contabili, se numără: independența, obiectivitatea și integritatea, scepticismul profesional, cunoștințele, experiența și expertiza, competența profesională, prejudecățile etc.

Sunt situații în care auditorii nu manifestă o independență totală față de conducere în exercitarea raționamentului. Uneori, deciziile luate de către auditorii au scopul de a îndeplini așteptările și cerințele conducerii, acceptând anumite compromisuri, ceea ce conduce cu siguranță la denaturarea judecăților efectuate și a deciziilor luate.

Eficiența misiunii de audit este asigurată printr-o abordare teoretică și practică a întregului proces. Chiar dacă un auditor are mulți ani de practică, acest lucru nu trebuie să îl determine să renunțe la o abordare teoretică a misiunii sale. Un profesionist trebuie să își mențină un nivel cât mai înalt al pregătirii sale și să țină pasul cu noile cercetări și apariții științifice în domeniu. Raționamentul profesional trebuie să fie mereu într-un proces de îmbunătățire, care se poate asigura printr-o informare și pregătire continuă a auditorului.

Experiența nu se referă doar la vechimea auditorului în câmpul muncii, ci și la modul în care acesta a făcut față situațiilor întâlnite de-a lungul misiunilor pe care le-a realizat și care au contribuit la dezvoltarea abilităților, competenței și cunoștințelor lui. Atât numărul misiunilor pe care un auditor le desfășoară, cât și diversitatea spețelor întâlnite oferă noi

Uneori, deciziile luate de către auditorii au scopul de a îndeplini așteptările și cerințele conducerii, acceptând anumite compromisuri, ceea ce conduce cu siguranță la denaturarea judecăților efectuate și a deciziilor luate

perspective în fundamentarea raționamentului profesional.

Expertiza poate fi definită în termeni de cunoștințe, experiență, proces de luare a deciziilor și calitate în judecățile făcute de auditor. Experiența și training-ul creează cunoștință, iar cunoștința împreună cu abilitățile susțin calitatea misiunilor oferite.

Un studiu realizat de Abdolmohammadi și Shanteau (1992:158) centralizează, în ordinea importanței, atributele pe care trebuie să le dețină un expert auditor pentru desfășurarea unui raționament adecvat. Acestea sunt:

1. Cunoașterea a ceea ce este relevant
2. Responsabilitate
3. Cunoștințe actuale
4. Adaptabilitate
5. Receptivitate/Intuiție
6. Experiență

7. Hotărâre
8. Încredere în sine
9. Rezistență la stres
10. Abilitatea de a comunica rezultatele expertizei
11. Creativitate
12. Curiozitate
13. Simplificarea problemelor
14. Recunoaștere excepțiilor
15. Selectarea problemelor

Astfel, pentru aplicarea raționamentului profesional auditorul trebuie să dea dovadă nu doar de o bună pregătire profesională (atribute profesionale), ci și de calități personale (atribute psihologice) care, împreună, să concure la o abordare complexă și eficientă a problemelor apărute și identificarea soluțiilor optime.

Exercitarea raționamentului profesional este departe de a putea fi considerat un proces simplu sau obișnuit. La aplicarea lui contribuie un număr mare de factori de influență, caracteristici contextuale, precum și riscuri sau limitări. Pentru un cadru complex, cum este cel al aplicării raționamentului profesional, este nevoie de specialiști cu o pregătire adecvată, cu un comportament psihoprofesional corect pentru a răspunde tuturor cerințelor și limitărilor activităților pe care le desfășoară.

Concluzii și perspective

Raționamentul profesional, un concept care este departe de a fi definit, a suscitat diverse abordări conceptuale. Specificul său constă în manifestarea sa, preponderent, în cadrul unor profesii liberale.

Într-o abordare originală, am recurs la analiza normelor profesionale relevante în domeniul auditului, prin prisma raționamentului profesional. Am constatat că ISA fac trimiteri de natură implicită și explicită la acest concept, precum și faptul că acesta este omniprezent în întreg procesul de audit. Exercitarea misiunilor de audit, cu precădere cele de asigurare, sunt indisolubil legate de manifestarea judecăților profesionale.

Caracterul relativ al raționamentului profesional ne conduce, în cercetarea noastră viitoare, la încercarea de identificare a unor soluții acceptabile de fundamentare a raționamentului profesional în privința pragului de semnificație. Pragul de semnificație, strâns corelat

cu riscurile auditului, și metodele de selecție utilizate de către auditor constituie un element al procesului de audit definitiv în munca auditorului.

Intenționăm ca, prin utilizarea unor modele matematico-statistice în cercetările noastre viitoare, să putem particulariza raționamentul profesional în cadrul unor domenii și sisteme semnificative ale auditului. În plus, ne propunem să studiem implicațiile anumitor variabile asupra pragului de semnificație prin conturarea unor modele care nu se doresc a fi o alternativă la raționamentul profesional, în opinia noastră imposibil de substituit, ci un suport palpabil, cuantificabil în exercitarea acestuia.

Bibliografie

- Abdolmohammadi, M., Shanteau, J., (1982), *Personal attributes of expert auditors*, Organizational Behavior and Human Decision Processes, vol. 12, pp. 158-172;
- Dai, Xiling, (2010), *Study in relative problems about the accountant professional judgment ability*, International Journal of Economics and Finance, 2(3), www.ccsenet.org/ijef;
- Guy, Moore, (2009), *Using professional judgment*, *The Auditor's Report*, Accounting and Business Education Research and Practice Worldwide, American Accounting Association, vol. 33, no. 1;
- Libby, R., (1985), *Availability and the generation of hypotheses in analytical review*, Journal of Accounting Research, 23, pp. 648-667;
- Libby, R., Lewis, B., (1982), *Human information processing research in accounting*, Accounting, Organization and Society, 7 (3), pp. 231-285;
- Nelson, M., H-T. Tan, (2005), *Judgment and Decision Making Research in Auditing: A Task, Person, and Interpersonal Interaction Perspective*, Auditing: A Journal of Practice & Theory (May Supplement), pp. 41-72;
- Trotman T. Ken, (2001), *Design issues in audit JDM experiments*, International Journal of Auditing, 5, pp. 181-192;
- Trotman, K.T., (2011), *A Different Personal Perspective through the Behavioral Accounting Literature*, Behavioral Research in Accounting, 23(1), pp. 203-208;
- Canadian Institute of Chartered Accountants (1995), *Professional judgment and the auditor*, *The Research Report*, Canadian Cataloguing in Publication Data, ISBN 0-99900-416-8;
- Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 90/24 iunie 2008 privind auditul statutar al situațiilor financiare anuale și a situațiilor financiare anuale consolidate;
- Standardele Internaționale de Audit (2009) - International Federation of Accountants, www.ifac.org

Perspective preliminare asupra factorilor care afectează costul capitalului pentru piața emergentă a României

Ion IONAȘCU*, Mihaela IONAȘCU**, Daniela-Artemisa CALU*** & Lavinia OLIMID****

Abstract

Preliminary Views on the Determinants of the Cost of Capital for the Emergent Market of Romania

This paper investigates several factors affecting the cost of capital for listed Romanian companies. Although there is a large amount of literature investigating the drivers of the cost of capital internationally, there is currently little evidence from emergent markets. Based on a sample of 19 Romanian listed companies followed by financial analysts for the years 2008-2010, according to Thomson Reuters' I/B/E/S data base, the paper confirms the international trends, showing that size, corporate governance policies, and growth are negatively correlated with the cost of capital.

Key words: *corporate governance, the cost of capital, emergent markets*

JEL Classification: G32, M41

Cuvinte cheie: *SIF, guvernanta corporativă, costul capitalului, piețe emergente*

Introducere

În prezent, există o literatură vastă care investighează determinantele costului capitalului la nivel internațional, printre factorii importanți care contribuie la reducerea costului capitalului fiind identificați mărimea firmei, creșterea performanței din anii precedenți, volumul de informații difuzate de companii, precum și calitatea guvernantei corporative. Cu toate acestea, sunt foarte puține evidențe empirice pentru piețe emergente, unul dintre motivele principale fiind seriile limitate de date disponibile, aceste piețe fiind deschise recent (Omran și Pointon, 2004) și având un număr relativ redus de companii cotate.

Bursa de Valori București este una dintre aceste piețe emergente, redeschisă în 1995 după ce a fost închisă timp de aproximativ 50 de ani în timpul regimului comunist, cu un număr redus de companii cotate și cu un număr și mai redus de companii urmărite „oficial” de către analiștii financiari, pentru care sunt disponibile informații previzionale în baze de date accesibile public. Cu toate aceste limitări, lucrarea de față își propune să ofere o perspectivă preliminară asupra magnitudinii costului capitalului pentru companiile românești cotate și a factorilor care îl influențează. Având în vedere tipul de date disponibile, analiza a vizat costul capitalului pentru anul 2008, an în care piața de capital românească a fost sever afectată de criza financiară, capitalizarea bursieră

* Prof. univ. dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: ionascui@cig.ase.ro.

** Lect. univ. dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: mihaela.ionascu@cig.ase.ro

*** Prof. univ. dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: danielacalu@gmail.com.

**** Prof. univ. dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: l.olimid@gmail.com.

scăzând cu 69%, iar rata capitalizării în produsul intern brut a scăzut de la 17% în anul 2007 la doar 5% în 2008.

Stadiul cunoașterii

A. MODELE DE CALCUL AL COSTULUI CAPITALULUI

Botosan și Plumlee (2005) au revizuit cinci modele de calcul al costului capitalului definit ca *rata de actualizare* pe care investitorii o folosesc pentru fluxurile viitoare de trezorerie generate de investiția lor (dividende) pentru a ajunge la valoarea acesteia (prețul curent al acțiunilor), definiție ilustrată de relația următoare:

$$P_t = \sum_{\tau=1}^{\infty} \frac{E_t(Div_{t+\tau})}{(1+r)^\tau} (1)$$

unde: P_t = prețul acțiunii la momentul t ;

$E_t(Div_{t+\tau})$ = estimarea la momentul t a dividendelor distribuite în anul $t+\tau$;

r = costul capitalului.

Problemele empirice ridicate de această formulă țin de faptul că fluxurile viitoare de trezorerie vizează o perioadă infinită, care depășește previziunile analiștilor financiari (de regulă, disponibile pentru 3-5 ani). Prin urmare, operaționalizarea acestui model are în vedere agregarea fluxurilor viitoare de lichidități care depășesc perioada acoperită de previziunile analiștilor financiari într-o singură valoare, numită *valoare terminală* (*terminal value*, engl.).

Modelele pentru calculul acestei prime de risc (PREM), revizuite de Botosan și Plumlee (2005), diferă în funcție de modul cum este calculată această valoare. Ele au fost dezvoltate de-a lungul timpului, unele purtând numele modelului tradițional la care se raportează, cum ar fi: $r_{DIVPREM}$ – modelul dividendelor actualizate (*discounted dividend model*, engl.) sau $r_{PEGPREM}$ – modelul preț-profit raportat la rata de creștere a profitului (*Price-Earnings Growth model*, engl.), iar altele, numelor celor care le-au elaborate – de exemplu: $r_{GLSPREM}$, după Gebhardt, Lee și Swaminathan (2001).

În funcție de datele disponibile la momentul efectuării cercetării, nu au putut fi operaționalizate decât două dintre cele cinci modele analizate de Botosan și Plumlee (2005), respectiv $r_{GORPREM}$, și $r_{PEGPREM}$, calculate conform metodelor de mai jos:

a. Metoda orizontului finit - $r_{GORPREM}$

$r_{GORPREM}$ este bazat pe modelul de creștere Gordon (*Gordon Growth Model*, engl.) și presupune că profitul pe acțiune pe termen lung este o estimare corectă a valorii terminale. Modelul $r_{GORPREM}$ este surprins de ecuația de mai jos:

$$P_0 = \sum_{t=1}^4 ((1+r_{GOR})^{-t} dps_t) + (r_{GOR}(1+r_{GOR})^{-4})(eps_5)$$

Unde: P_0 = prețul acțiunii în anul 0;

r_{GOR} = costul estimat al capitalului;

dps_t = dividendul pe acțiune previzionat pentru anul t ;

eps_5 = profitul pe acțiune previzionat pentru anul 5.

b. Metoda modelului preț-profit raportat la rata de creștere a profitului pe acțiune ($r_{PEGPREM}$)

Acest model este centrat în modelul preț-profit raportat la rata de creștere a profitului. Modelul presupune că în afara perioadei acoperite de previziunile analiștilor financiari nu mai există creștere pentru profiturile anormale (înregistrate în condițiile în care entitatea este mai performantă decât s-a anticipat), fiind ilustrat de relația:

$$r_{PEG} = \sqrt{\frac{eps_2 - eps_1}{P_0}}$$

Unde: r_{PEG} = costul estimat al capitalului;

P_0 = prețul acțiunii în anul 0;

eps_t = profitul pe acțiune previzionat pentru anul t .

Botosan și Plumlee (2005) susțin că modelul PEGPREM domină alternativele pentru piața americană în sensul în care reacționează cel mai bine la diverși factori de risc, cu toate că cercetări anterioare (cum ar fi Easton și Monahan (2005)) au arătat că acest model este cel mai puțin performant. Prin urmare, literatura de specialitate nu a ajuns încă la un consens legat de validitatea modelelor de calcul al costului capitalului nici măcar pentru companiile americane (Ahn *et al.*, 2008).

B. CERCETĂRI ANTERIOARE LEGATE DE FACTORII CARE AFECTEAZĂ COSTUL CAPITALULUI

Există un număr mare de studii care investighează factorii care afectează costul capitalului la nivel internațional, factori

precum mărimea firmei, creșterea performanței din anii precedenți, volumul de informații financiare divulgate sau politicile de guvernare corporativă fiind identificați ca factori importanți care contribuie la reducerea costului capitalului.

Fama și French (1992) au arătat pentru prima dată că mărimea firmei este negativ corelată cu costul capitalului. Ulterior, Hail și Leuz (2006) au documentat, de asemenea, o legătură similară. În plus, Hail și Leuz (2006) au arătat că există o asociere pozitivă între volatilitatea rentabilității acțiunilor (ca indicator pentru riscul de piață) și costul capitalului.

O altă corelație pozitivă a fost documentată de Dhaliwal, Spicer și Vickrey (1979), care au arătat că niveluri crescute ale ratei îndatorării sunt asociate cu un cost mai mare al capitalului.

Fama și French (1992), Gebhardt, Lee și Swaminathan (2001), Gode și Mohanram (2003), Hail și Leuz (2006) au arătat că volatilitatea rentabilității acțiunilor este corelată pozitiv cu raportul dintre valoarea contabilă și valoarea de piață a capitalurilor proprii, sugerând un impact negativ al acestui indicator asupra costului capitalului. Rata de creștere pe termen lung a fost de asemenea corelată pozitiv cu costul capitalului (Gebhardt, Lee și Swaminathan, 2001 și Gode și Mohanram, 2003), întrucât piața percepe companiile cu o rată de creștere mare ca fiind riscante. De asemenea, există dovezi empirice care atestă că mărimea costului capitalului variază în funcție de sectorul de activitate al companiilor (Gebhardt, Lee și Swaminathan, 2001, Gode și Mohanram, 2003, și Hail și Leuz, 2006), dar și guvernarea corporativă a fost identificată ca un factor important care afectează costul capitalului. Chen, Chen și Wei (2004), Koerniadi și Tourani Rad (2009), și Zhu (2009) au arătat că firmele guvernate mai bine au un cost al capitalului mai scăzut.

Volumul de informații financiare divulgate a fost un alt factor semnificativ investigat de literatura de specialitate, întrucât calitatea raportării financiare se așteaptă să crească transparența și comparabilitatea și, în consecință, să diminueze costul capitalului. O parte importantă a literaturii care investighează rolul calității raportării financiare s-a concentrat pe relația dintre adoptarea Standardelor Internaționale de Raportare Financiară (IFRS) de către companiile cotate și costul capitalului, dar rezultatele sunt contradictorii. De exemplu, studiul efectuat de Leuz și Verrecchia (2000) pe un eșantion de companii germane care au abandonat standardele locale în favoarea normelor IFRS sau a normelor contabile americane (US GAAP) a arătat că reducerea asimetriei informaționale generată de o raportare financiară de calitate a condus la o reducere a costului capitalului.

Pe de altă parte, Jermakowicz și Gornik-Tomaszewski (2006), investigând reacția companiilor europene listate vizați de implementarea IFRS, au arătat că până în 2004 (înainte de adoptarea obligatorie a IFRS în Uniunea Europeană) companiile nu așteptau o scădere a costului capitalului. De asemenea, Daske (2006), pe baza unui eșantion de firme germane care întocmeau situații financiare conforme cu IFRS sau US GAAP, nu a putut documenta o relație între adoptarea standardelor internaționale de contabilitate și reducerea costului capitalului. În plus, Daske (2006) a arătat că, pentru perioada de tranziție, costul capitalului a crescut pentru companiile care nu aplicau standardele contabile locale.

Rezultate similare au fost raportate și de Bruggemann și Homburg (2007), care au extins studiul efectuat de Leuz și Verrecchia (2000) la un eșantion mai mare. De asemenea, modelul dezvoltat de Leuz și Verrecchia (2000) a fost rafinat astfel încât să acomodeze reacția unor companii la adoptarea IFRS sau US GAAP. În ciuda eșantionului mai mare utilizat și a altor extensii metodologice, Bruggemann și Homburg (2007) nu au putut stabili o relație între calitatea raportării și costul capitalului.

Un alt studiu efectuat de Christensen, Lee și Walker (2007) a investigat consecințele așteptate ale adoptării obligatorii a normelor IFRS asupra companiilor care le-au adoptat în prealabil de o manieră voluntară. Studiul a arătat că tendința firmelor de a adopta IFRS anticipează reacții pe termen scurt ale pieței și schimbări pe termen lung ale costului capitalului. Prin urmare, lucrarea concluzionează că adoptarea obligatorie a normelor IFRS (ca în cazul companiilor europene cotate pentru situații financiare consolidate) nu generează în mod egal beneficii pentru toate firmele, unele înregistrând creșteri, în timp ce altele înregistrează diminuări ale costului capitalului.

În prezent există foarte puține dovezi empirice legate de factorii care influențează costul capitalului pe piețe emergente. Unul dintre puținele studii de acest gen, Omran și Pointon (2004), a investigat determinanțele costului capitalului pe piața emergentă a Egiptului pe baza unui eșantion de 119 companii, arătând că rata de creștere a performanței și mărimea firmei sunt factori importanți care afectează costul capitalului. De asemenea, studiul a identificat o serie de factori care acționează izolat pentru anumite sectoare de activitate (cum ar fi lichiditatea pentru sectorul alimentar, riscul financiar pentru industriile grele sau mărimea activelor imobilizate/existența unui suport în active imobilizate pentru sectorul imobiliar).

Nasr, Boubakri și Cosset (2008) au investigat determinantele costului capitalului în contexte post-privatizare, arătând că persistența unui control guvernamental puternic asupra companiilor privatizate duce la creșterea capitalului, întrucât se așteaptă ca administratorii companiilor la care acționarul majoritar este statul să gestioneze activitatea firmei în principal pentru a atinge obiectivele liderilor politici și nu pentru a maximiza profitul.

Metodologia cercetării

Studiul de față se bazează pe o populație de 19 companii listate la Bursa de Valori București urmărite de analiștii financiari potrivit bazei de date Thomson Reuters I/B/E/S. În funcție de previziunile analiștilor disponibile pentru anul 2008 (previziuni efectuate în anul 2008 pentru 2009 și 2010) a fost calculat costul capitalului pe baza modelelor GORPREM și PEGPREM, unele date lipsind (cum ar fi date previzionate pentru anul 2010 sau date istorice înainte de 2008), ceea ce a redus suplimentar mărimea populației investigate.

Ca urmare a numărului mic de observații, efectul diferiților factori asupra costului capitalului a fost analizat prin intermediul unui model de regresie simplă, după cum urmează:

$$CC = \alpha_0 + \alpha_1 D + \varepsilon$$

Unde: CC: Costul capitalului pentru anul 2008 calculat pe baza modelelor GOPREM sau PEGPREM;

D: Determinantele costului capitalului, respectiv:

IndGOV: Un indicator agregat pentru guvernarea corporativă calculat de Olimid et al. (2009) pentru companiile românești cotate pe baza a trei caracteristici ale consiliului de administrație (mărimea consiliului, proporția directorilor neexecutivi, dualitatea Președinte – Director General).

LOG_SIZE: Logarithm natural din valoarea capitalizării bursiere la sfârșitul anului 2008.

STOCK_RETURN: Rentabilitatea acțiunilor pentru anul 2008, bazată pe prețurile înregistrate la sfârșitul anilor 2007 și 2008.

GROWTH: Creșterea pe termen scurt calculată pe baza profitului pe acțiune înregistrat pentru anii 2007 și 2006.

LEVERAGE: Datoriile totale pe capitaluri proprii pentru anul 2007.

STATE_OWNERSHIP: un indicator care ia valoarea 1 în condițiile în care companiile sunt integral sau majoritar deținute de către stat și 0 în situația inversă.

Coefficienții variabilelor *IndGOV*, *LOG_SIZE*, *GROWTH* și *STOCK_RETURN* se așteaptă să fie negativi, corespunzător unei diminuări a costului capitalului, în timp ce variabilele *LEVERAGE* și *STATE_OWNERSHIP* se așteaptă să fie pozitiv corelate cu costul capitalului, întrucât riscul financiar, precum și perspectiva unor companii majoritar deținute de către stat, gestionate mai puțin eficient pot duce la o creștere a costului capitalului.

Rezultatele cercetării

Valorile costului capitalului calculate pe baza modelelor GORPREM și PEGPREM sunt prezentate în Tabelul 1.

Atât modelul PEGPREM, cât și GORPREM generează valori foarte mari pentru costul capitalului, respectiv medii de aproximativ 42% și 43%. Cu toate acestea, situația poate fi explicată prin faptul că anul 2008 a fost anul în care Bursa de Valori București a fost sever afectată de criza financiară, capitalizarea bursieră scăzând cu 69%.

Deși ambele modele dau rezultate similare pentru mărimea costului capitalului în anul 2008, numai modelul PEGPREM reacționează la câțiva dintre factorii explicativi propuși ca variabile independente (a se vedea Tabelul 2).

Așa cum s-a anticipat, mărimea firmei și indicatorul de guvernare corporativă sunt asociate negativ cu costul capitalului, întrucât companiile mari, precum și cele cu politici de guvernare corporativă de calitate sunt susceptibile să divulge mai multe informații, reducând asimetria informațională și riscul.

Creșterea performanței pe termen scurt a avut de asemenea un impact negativ asupra costului capitalului, firmele cu o evoluție pozitivă în anii precedenți fiind considerate mai puțin riscante într-o perioadă de criză financiară.

Restul variabilelor nu au o influență semnificativă asupra costului capitalului pentru niciunul dintre cele două modele de calcul propuse.

Tabel 1 - Statistici descriptive

	N	Minim	Maxim	Medie	Abaterea medie pătratică
<i>Costul Capitalului</i>					
Modelul PEGPREM	10	0	1,78	,42	,59
Modelul GORPREM	14	,12	1,76	,43	,48
<i>Factori Determinați</i>					
IndGOV	14	,22	1	,75	
LOG_SIZE	14	15,65	23,05	19,09	2,18
STOCK_RETURN	14	-,97	-,20	-,74	,21
GROWTH	10	-,47	,67	-,034	,31
LEVERAGE	11	,26	1,77	,74	,45
STATE OWNERSHIP	14	0	1	,86	,36

Sursă: Proiecție proprie, pe baza cercetării

Tabel 2 - Rezultatele regresiei

PEGPREM	Model 1			Model 2			Model 3		
	Coeficienti	t	Sig.	Coeficienti	t	Sig.	Coeficienti	t	Sig.
(Constantă)	1,264	5,596	,000	2,661	3,316	,004	-,152	-,409	,687
IndGOV (-)	-1,121	-3,912	,001						
LOG_SIZE (-)				-,118	-2,807	,012			
STOCK_RETURN (-)							-,770	-1,570	,134
Observații	14			14			14		
R square	,460			,305			,120		
F statistic	15,304 (sig. ,001)			7,882 (sig. ,012)			2,465 (sig. ,134)		
Durbin Watson	1,733			1,676			1,579		
GORPREM	Model 4			Model 5			Model 6		
	Coeficienti	t	Sig.	Coeficienti	T	Sig.	Coeficienti	t	Sig.
(Constantă)	,392	4,861	,000	-,152	-,409	,687	,132	,501	,622
GROWTH (-)	-,771	-2,040	,056						
LEVERAGE (+)				-,770	-1,570	,134			
STATEOWNERSHIP (+)							,333	1,144	,268
Observații	14			14			14		
R square	,188			,120			,068		
F statistic	4,163 (sig. ,056)			2,465 (sig. ,134)			1,308 (sig. ,268)		
Durbin Watson	1,766			1,579			2,027		

Sursă: Proiecție proprie, pe baza cercetării

Concluzii și limite ale cercetării

Acest studiu și-a propus să estimeze costul capitalului pentru anul 2008, anul în care Bursa de Valori București a fost afectată sever de criza financiară și să investigheze alți posibili factori determinanți care ar putea afecta magnitudinea costului capitalului, pe lângă riscurile induse de criza financiară.

Valoarea medie a costului capitalului a fost estimată la aproximativ 42%, pe baza a două modele de calcul discutate de Botosan și Plumlee (2005) (PEGPREM și GORPREM), o valoare foarte mare, dar explicabilă, având în vedere contextul economic de la acel moment. Rezultatele cercetării au arătat că firmele mari, precum și cele mai bine guvernate, precum și cele cu o rată de creștere pozitivă pe termen scurt au be-

nefiat de un cost al capitalului mai scăzut. Cea mai importantă limită a acestui studiu constă în numărul mic de companii cotate pentru care există informații legate de previziunile analiștilor financiari și de perioada limitată pentru care sunt disponibile aceste date. Întrucât analiștii financiari urmăresc în special cele mai performante companii cotate la Bursa de Valori București, rezultatele studiului nu pot fi extinse asupra întregii piețe de capital românești. Volumul mic de date disponibile au împiedicat, de asemenea, o perspectivă mai amplă asupra pieței de capital românești, respectiv nu a putut fi determinat costul capitalului înainte și după impactul crizei financiare sau înainte și după alte evenimente majore cum ar fi adoptarea IFRS.

Acknowledgements

Autorii apreciază sprijinul financiar acordat de CNCSIS-UEFISCSU prin intermediul grantului PNCDI II: ID_1840/2008/IDEI II: "The benefits of IFRS adoption: an exploratory research regarding the impact of the internationalization of Romanian accounting on the cost of capital".

The authors gratefully acknowledge the financial support offered by CNCSIS - UEFISCSU through the project PNCDI II: ID_1840/2008/IDEI II: "The benefits of IFRS adoption: an exploratory research regarding the impact of the internationalization of Romanian accounting on the cost of capital".

Bibliografie

- Ahn, S. Y, Seung, M. C., Young, W. K. și Yong, K. Y. (2008), *Implied Cost of Equity Capital in Earnings-Based Valuation Model: Evidence from Korea*, Asia-Pacific Journal of Financial Studies, 37(4), 599-626.
- Brugemann, U. și Homburg, C. (2007), *The Switch from German GAAP to Internationally Accepted Accounting Standards and its Effects on the Cost of Equity Capital*, paper presented at the 30th Annual Congress of the European Accounting Association, Lisbon, 25 -27 Aprilie.
- Botosan, C. și Plumlee M. (2005), *Assessing alternative proxies for the expected risk premium*, The Accounting Review, 80, 21-53.
- Chen, K.C.W., Chen, Z.H. and Wei, K.C.J. (2004), *Disclosure, Corporate Governance, and the Cost of Equity Capital in Emerging Markets*, Hong Kong University of Science & Technology, http://www.accountancy.smu.edu.sg/research/seminar/pdf/kevin_chen.pdf.
- Christensen H. B., Lee, E. și Walker, M. (2007), *Cross-sectional variation in the economic consequences of international accounting harmonization: The case of mandatory IFRS adoption in the UK*, The International Journal of Accounting, vol. 42, issue 4, 341-379.
- Daske, H. (2006), *Economic Benefits of Adopting IFRS or US-GAAP - Have the Expected Cost of Equity Capital Really Decreased?*, Journal of Business Finance & Accounting, Vol.33, No.3, 329-373.
- Dhaliwal, D. S., Spicer, B. H. și Vickrey, D. (1979), *The Quality Of Disclosure And The Cost Of Capital*, Journal Of Business Finance & Accounting, 6, 245-266.
- Easton, P. și S. Monahan (2005), *An evaluation of accounting based measures of expected returns*, The Accounting Review 80, 501-538.
- Fama, E. și French, K. (1992), *The cross sections of expected stock returns*, Journal of Finance, 47, 427-466.
- Gebhardt, W., Lee, C. și Swaminathan, B. (2001), *Toward an implied cost of capital*, Journal of Accounting Research, Vol.39, 135-176.
- Gode, D. și Mohanram, P. (2003), *Inferring cost of capital using the Ohlson-Juettner model*, Review of Accounting Studies, Vol.8, 339-431.
- Hail, L. și Leuz, C. (2006), *International Differences in the Cost of Equity Capital: Do Legal Institutions and Securities Regulation Matter?*, Journal of Accounting Research, Blackwell Publishing, 44(3), 485-531.
- Jermakowicz, E.K. și Gornik-Tomaszewski, S. (2006), *Implementing IFRS from the perspective of EU publicly traded companies*, Journal of International Accounting, Auditing and Taxation, vol. 15, 170-196.
- Koerniadi, Hardjo și Tourani Rad, Alireza (2009), *Corporate Governance, Financing Pattern and Cost of Capital: Evidence from New Zealand Companies*, 22nd Australasian Finance and Banking Conference 2009, disponibil la SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1460316>.
- Leuz și Verrecchia (2000), *The Economic Consequences of Increased Disclosure*, Journal of Accounting Research, Vol. 38, Supplement: Studies on Accounting Information and the Economics of the Firm, 91-124.
- Nasr, B. H., Boubakri, N. și Cosset, J.-C. (2008), *The Political Determinants of the Cost of Equity: Evidence from Newly Privatized*, AFFI/EUROFIDAI, Paris Finance International Meeting AFFI - EUROFIDAI. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1282194>.
- Olimid. L., Ionașcu M., Popescu L. și Popescu V. D. (2009), *Corporate Governance in Romania. A Fragile Start*, Proceedings of ECMLG 2009, the 5th European Conference on Management, Leadership and Governance, held at the ATExcelixi Training and Conference Centre, Athens, Greece, 5-6 November 2009, 151-156.
- Omran, M and Pointon, J. (2004), *The Determinants of the Cost of Capital by Industry within an Emerging Economy: Evidence from Egypt*, International Journal of Business, 9(3), 237-258.
- Zhu, F. (2009), *Cost of Capital and Corporate Governance: International Evidence*, University of Wisconsin, Milwaukee. <http://69.175.2.130/~finman/Reno/Papers/cocfgovff-fn.pdf>.

Contabilitatea creativă, între denumire neinspirată, reglementare și fraudă

Emil HOROMNEA*, Ana-Maria PAȘCU** & Alina-Mariana ISTRATE***

Abstract

Creative Accounting between Uninspired Name, Reglementation and Fraud

Normalization, harmonization, convergence and internationalization processes put a great mark on accounting as a language of communication in the business world. Reflecting economic transactions often behaves with more options. Obtaining the accurate image legitimized the intervention of professional judgment. Choosing a norm or an option means, naturally, the abandonment of other norm, having consequences on the financial statements, on the financial position and on the performance of enterprise. The negative dimension of our profession that we uninspiredly use to call "creative accounting", enters in the scene. The biggest financial scandals have in their substance the "tandem" fraud - creative accounting. The present study tries to highlight, by comparison, the links between the two interfaces, including reasons and factors that underline accounting fraud and engineering. The certification of accounting information by audit identifies the risks of fraud, increasing the credibility of business.

Key words: *creative accounting, engineered accounting, fraud, audit, financial scandals*

JEL Classification: M41, M42

Cuvinte cheie: *contabilitate creativă, inginerie contabilă, fraudă, audit, scandaluri financiare*

* Prof. univ. dr., Univ. "Al. I. Cuza" Iași, e-mail: emilhoromnea@yahoo.com

** Drd., Univ. "Al. I. Cuza" Iași, e-mail: pascuanamaria26@gmail.com

*** Drd., Univ. "Al. I. Cuza" Iași, e-mail: alina_mariana2004@yahoo.com

Introducere

Activitatea economică reprezintă un domeniu extrem de complex. Globalizarea și concurența determină deopotrivă creșterea rolului informației în fundamentarea deciziei. *Calitatea informației* influențează atât *eficiența deciziilor*, cât și perspectiva obținerii unor rezultate performante în activitatea întreprinderii. Înainte de a intra în problematica de fond a studiului nostru, considerăm necesară o anumită subliniere. Dicționarul explicativ al limbii române atribuie termenului de „*creativitate*” înțelesul de „*însușire sau capacitate de a crea, de a dispune de această capacitate*”. El se află în strânsă legătură cu ideea de *inovare*, demers care presupune „*introducerea unei noutăți sau a unei schimbări într-un domeniu sau într-un sistem*”. Cei doi termeni reprezintă în opinia noastră premisa *progresului*, perceput ca „*mișcare evolutivă și dezvoltare în linie as-*

“cendentă”. Argumente serioase ne determină să exprimăm, în acest context, o anumită nedumerire. *Dacă o lume întreagă înțelege prin creativitate o însușire pozitivă, premisă a inovării și progresului, de ce în mod cu totul inexplicabil, profesia noastră a trebuit să perceapă și să consacre aceeași noțiune cu sensul ei peiorativ?! Să admitem că pentru a fi știință pozitivă, funcțională și eficientă contabilitatea trebuie să rămână „încremenită” la nesfârșit în aceleași procedee și tehnici, renunțând total la actul sublim al creativității, la progres și perfecționare?* Ce ar fi fost contabilitatea astăzi dacă opera de pionierat a savantului italian Luca Paciolo nu ar fi văzut lumina tiparului sub semnul generos al însumării elementelor de tehnică și progres în arta comerțului? Cât de săracă ar fi profesia contabilă și contabilitatea, lipsite de creativitatea lui Edmond Degranges sau de modelele matematice ale marelui profesor Johan Fr. Schär? Enumerarea ar putea continua, subliniind ideea că știința reprezintă rezultatul reportării „stocului” informațional la care fiecare generație adaugă elemente de aport propriu.

În abordarea noastră, vom utiliza, cu rezervele de rigoare, termenul de *contabilitate creativă*. Disimularea adevărului prin contabilitatea creativă provine din complexitatea vieții economice și din acțiunea unor factori psihologici specifici ființei umane. Marile scandaluri financiare au la origine, de regulă, utilizarea unor tehnici de cosmetizare a situației reale, fenomen cunoscut sub denumirea de *contabilitate creativă*.

Acest concept este frecvent întâlnit în anii 1970, în literatura de specialitate anglo-saxonă (creative accounting), devenind un subiect de mare interes în

anii 1980. În zilele noastre, disputele legate de contabilitatea creativă vizează conexiunile acesteia cu latura mai puțin legală a contabilității, inclusiv implicațiile produse asupra procesului decizional.

Scop, obiective și metodologia cercetării

Prin prezentul studiu, ne propunem evidențierea legăturilor existente între *contabilitatea creativă* și *frauda*, urmărind să oferim un răspuns la una dintre întrebările extrem de prezente în ultimul timp: *Poate fi încadrată contabilitatea creativă în categoria fraudelor?* Legat de această problematică ia naștere o întrebare adiacentă: *Contabilitatea creativă este rezultatul aplicării eronate, cu rea intenție, a normelor sau al manipularii abile a zonelor de „vid” legislativ?* Dincolo de orice îndoieli, în opinia noastră, scăpările legislative reprezintă adevărate „oportunități” pentru creativitatea profesioniștilor contabili.

Metodologia de cercetare utilizată în elaborarea studiului are în vedere atât metode de tip calitativ, cât și metode de tip cantitativ. Inventarierea literaturii de specialitate este completată de analiza comparativă critică și raționamente de tip inductiv și deductiv. Partea cantitativă evidențiază rezultatele obținute de întreprindere atunci când aplică tratamente contabile diferențiate, în cazul stocurilor. În acest scop, vom recurge la un studiu de caz folosind analiza cantitativ-descriptivă și analiza comparativă.

Studiul aduce în discuție elemente evidente, dar și mai puțin sesizabile, pe

baza cărora putem încadra sau nu contabilitatea creativă în categoria fraudelor și a ilegalităților.

Aspecte teoretice privind contabilitatea creativă și fraudă

Așa cum am menționat și în partea introductivă a studiului nostru, formularea expresiei de contabilitate creativă este neinspirată. Pornim de la premisa esențială conform căreia creativitatea are o conotație pozitivă, presupunând exploatarea unor aptitudini intelectuale pentru inovare sau transformare. Este adevărat că puterea de creație poate fi utilizată, în anumite situații, și în scopuri distructive. În misiunea lor, contabilii respectă reguli și proceduri, consemnând cifre pe baza cărora se vor întocmi raportările financiare. Diversitatea normelor, reglementărilor, tratamentelor și politicilor contabile propune adeseori o abordare flexibilă care creează șansele unor speculații. Prin urmare, există între anumite limite posibilitatea exploatarea favorabile și legale a flexibilității pe care o oferă contabilitatea. În aceste condiții, contabilitatea creativă ar putea fi definită drept *libertatea profesionistului contabil de a utiliza acele procedee care să-i permită să prezinte sau să deformeze situația reală a unei întreprinderi*¹. În primul caz, creativitatea contabilului urmărește creșterea calității informațiilor contabile, pe când deformarea situației reale a unității are drept scop influențarea într-o anumită direcție a deciziilor pe care le vor lua stakeholderii.

¹ Toma C., *Calitatea informării financiar-contabile în contextul dezvoltării durabile*, în volumul „Validarea informației financiar-contabile în contextul dezvoltării durabile”, coordonat de Georgescu I., Mironiuc M., Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2009, p. 130.

Ca și în cazul imaginii fidele, constatăm că în literatura de specialitate nu există un consens în definirea contabilității creative. Prin urmare, există o diversitate de definiții, pornind de la ideea că acest concept se utilizează pentru a descrie procesul prin care profesioniștii contabili își folosesc cunoștințele în scopul manipulării cifrelor incluse în conturile anuale². Conform opiniei lui **Martyn Trotman**³, contabilitatea creativă reprezintă o tehnică de comunicare ce vizează ameliorarea informațiilor furnizate investitorilor. Profesorul **Bernard Colasse** afirmă că „nu există rezultat adevărat, ci rezultat aranjat cu ajutorul tehnicilor de contabilitate creativă”⁴. Într-o formulare mai completă, același autor consideră contabilitatea creativă ca fiind ansamblul practicilor de informare contabilă, adesea la limita legalității, utilizate de anumite entități care, profitând de limitele normalizării, își înfrumusețază imaginea poziției financiare și a performanțelor economice și financiare.

Fără îndoială, **Kamal Naser**⁵ oferă cea mai completă definiție a conceptului de **contabilitate creativă**: *procesul prin care, datorită existenței unor breșe în reguli, se manipulează informația contabilă și, profitând de flexibilitate, se aleg acele metode de măsurare și informare ce permit transformarea documentelor de sinteză din ceea ce ele ar trebui să fie în ceea ce își doresc managerii; totodată, reprezintă procesul prin care tranzacțiile sunt structurate de asemenea manieră încât să permită obținerea rezultatului contabil dorit.*

Potrivit opiniei profesorului **Nicolae Feleagă**, contabilitatea creativă are

drept obiectiv „fondarea structurii financiare și a performanțelor întreprinderii”, profesioniștii contabili, printr-un exces de ingeniozitate, reușind să realizeze „aranjamente” demne de invidiat, pentru a maximiza câștigul pe acțiune, pentru a îmbunătăți lichiditatea sau pentru a minimiza rata îndatorării financiare⁶.

Simpla inventariere a câtorva opinii formulate în acest domeniu conduce la o certitudine: *contabilitatea creativă a devenit o realitate și în același timp o provocare pentru profesia contabilă.*

Delimitări conceptuale, factori determinanți și conexiuni privind contabilitatea creativă și fraudă

Plecând de la premisa că în decursul timpului, începând cu Luca Paciolo, contabilitatea a fost tratată și ca o artă: „arta de a falsifica sau truca un bilanț” (**Jean-Jérôme Bertolus**); „arta de a se calcula beneficiile” (**Maryvonne Lignon**); „arta de a prezenta un bilanț” (**Isabelle Gounin**); „arta de a crea provizioane” (**Didier Pourquier**)⁷, trebuie totuși evidențiată distincția dintre contabilitatea creativă și fraudă.

În opinia noastră, *contabilitatea creativă implică o adaptare a practicilor contabile la specificul firmei și la evoluția activității întreprinderii, eventual, o speculară a lipsei, ambiguității și flexibilității*

normelor. Frauda semnifică o încălcare clară și deliberată a reglementărilor și principiilor contabile, care intră sub incidența ilegalității. Atât contabilitatea creativă, cât și încălcarea voluntară a legii sunt determinate de situații de dificultate financiară cu care se confruntă întreprinderea sau de dorința managerilor de a obține mai mult prin înșelăciune sau inducere în eroare. Prin urmare, fraudă este acțiunea de re-credință prin care se încalcă legea, are caracter negativ, în timp ce contabilitatea creativă respectă legea, dar nu și spiritul ei. Din abordările menționate reținem că, *spre deosebire de fraudă, contabilitatea creativă este aparent legală, având ca obiectiv crearea unei imagini distorsionate a companiei, prezentând-o mai prosperă, mai atractivă, inducând în eroare investitorii.*

Indirect, **Directiva a IV-a** ne permite să înțelegem că, în anumite condiții, *contabilitatea creativă este un instrument pentru obținerea imaginii fidele* prin precizările: „atunci când aplicarea unei norme contabile nu este suficientă pentru a da o imagine fidelă, în anexe trebuie să fie furnizate informații complementare” și „dacă într-un caz excepțional, aplicarea unei norme contabile se consideră necorespunzătoare pentru a da o imagine fidelă a patrimoniului, a situației financiare sau a rezultatului, trebuie să se facă derogare de la această normă”. Astfel, *contabilitatea creativă are un dublu rol. Pozitiv, atunci când ajută la îndeplinirea criteriului de imagine fidelă și negativ asupra realizării imaginii fidele dacă flexibilitatea pe care o permit normele contabile este folosită*

2 Feleagă N., Malciu L., *Politici și opțiuni contabile*, Editura Economică, București, 2002, p. 389.

3 Trotman M., *Comptabilité britannique, mod d'emploi*, Editura Economica, Paris, 1993.

4 Colasse B., *Contabilitate generală*, traducere din limba engleză, Editura Moldova, Iași, 1995.

5 Naser K., *Creative financial accounting: its nature and use*, Prentice Hall, 1993.

6 Feleagă N., Prefață la lucrarea, Molciu L., *Contabilitate creativă*, Editura Economica, București, 1999, p. 10.

7 Ionescu Cecilia, *Contabilitatea în fața provocărilor inginerilor financiare*, <http://store.ectap.ro/articole/102.pdf>.

pentru realizarea unor raportări în favoarea unui număr restrâns de utilizatori ai informației contabile, în detrimentul majorității acestora.

Sistemul contabil continental consideră contabilitatea creativă un impediment în realizarea imaginii fidele, fiind o practică înșelătoare și nedorită. *Sistemul anglo-saxon* constată în esența contabilității creative nevoia acesteia de a fi în pas cu evoluțiile economice, sociale și juridice. Problema fraudei este tratată detaliat în Standardul Internațional de Audit (ISA) 240 - *Responsabilitățile auditorului privind fraudă în cadrul unui audit al situațiilor financiare*, cu aplicabilitate de la 15 decembrie 2009. Punctual, standardul menționat face distincția între fraudă și eroare, descriind cele două tipuri de fraudă relevante pentru auditor, respectiv prezentările eronate care rezultă fie din însușirea necuvenită a activelor, fie din raportarea frauduloasă. Aceeași reglementare precizează

responsabilitățile celor însărcinați cu guvernarea și ale celor din conducerea entității cu privire la prevenirea și detectarea fraudei, inclusiv limita unui audit în contextul fraudei. Literatura de specialitate prezintă factorii determinanți ai fraudelor financiare sub forma unui triunghi al fraudei, denumire atribuită de către **Donald Cressey**, membru al ACFE (Association of Certified Fraud Examiner), într-un studiu din cadrul anilor 1950⁸.

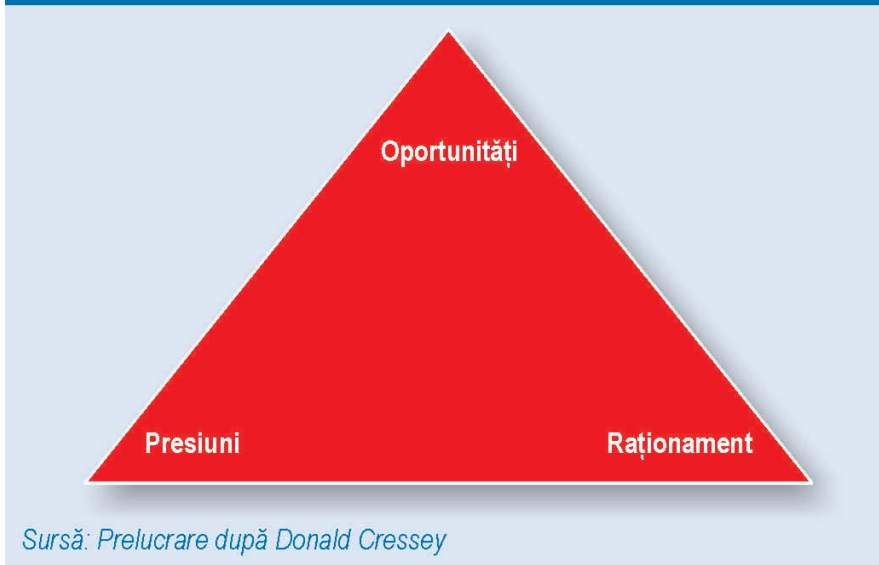
Frauda se regăsește sub forma *raportării financiare frauduloase sau deturării de active*. Indiferent de modul de comitere a fraudei, există o serie de stimulente, presiuni, oportunități sau motivații care determină participantul la viața economică să recurgă la o asemenea abordare. *Raportarea financiară frauduloasă* implică denaturări intenționate, inclusiv omiterea de sume sau de prezentări în situațiile financiare, menite să-i inducă în eroare pe utilizatorii ace-

tora, să le influențeze percepția asupra performanțelor și profitabilității întreprinderii⁹, în timp ce *detumarea de active* presupune însușirea necuvenită a activelor prin furt, fiind adesea însoțită de înregistrări sau documente false, pentru ascunderea faptului că bunurile respective lipsesc.

Conform opiniei mai multor autori, *fraudele nu au nimic creativ*, întrucât practica opțiunilor contabile există de multă vreme și nu constituie contabilitate creativă. Subiectivitatea inerentă a evaluării este de neocolit și există dintotdeauna, în timp ce numai câteva dintre mecanismele financiare generează o veritabilă contabilitate creativă. Caracterul distinctiv al contabilității, concluzionează autorul francez, ține de imaginația contabilă pusă în operă pentru a traduce inovațiile juridice, economice și financiare, pentru care nu există, la data lansării lor, soluții contabile normalizate, precum și de faptul că montajele ce decurg din această inginerie financiară sunt inițiate în funcție de incidența lor asupra bilanțului și rezultatului întreprinderii.

Putem vorbi și despre psihologia *personajului predispus la fraudă financiară*. Constatăm astfel că, de obicei, pentru ca o persoană să comită o fraudă, *trebuie să existe anumite circumstanțe favorizante*. Poziția angajatului în întreprindere reprezintă fără îndoială o premisă importantă. Astfel, deținerea unei funcții la un nivel înalt, care oferă atribuții și responsabilități pe măsură, capacitatea de a controla o mare parte din personal, inclusiv din tranzacțiile desfășurate de companie, constituie o conjunctură favorabilă pentru producerea fraudei. Iată de ce, majoritatea fraude-

Figura 1 - Triunghiul fraudei

Sursă: Prelucrare după Donald Cressey

⁸ Sinegleton T., Sinegleton A., Bologna J., Lindquist R., *Fraud Auditing and Forensing Accounting*, Ediția a 3-a, John Wiley & Sons, New Jersey, 2006, p. 8.

⁹ ISA 240 - *Responsabilitățile auditorului privind fraudă în cadrul unui audit al situațiilor financiare*, în Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate. Audit financiar 2009, Coeditare CAFR-Editura IRECSO, București, 2009, p. 177.

lor sunt comise de către directori, în mod direct, dar și indirect, atunci când aceștia îi determină pe subalterni să înfăptuiască fraudele. *Autorul fraudei trebuie să fie un om care dispune de capacități intelectuale superioare, experiență, creativitate, cultură generală și de specialitate. De asemenea, el trebuie să dețină cunoștințe detaliate despre activitatea întreprinderii, desfășurarea controalelor și auditului intern, inclusiv eventuale curențe ale acestora. Cel care comite fraude se distinge prin inventivitate, are un orgoliu puternic, încredere solidă în propria persoană și dorința de a se autodepăși. Este ambițios, atras de aventură și situații riscante, are capacitatea de a minți fără limite, de a convinge și domina alți angajați pentru a-l sprijini să mascheze acțiunile ilegale. Fără îndoială, nu este genul de persoană care să clacheze din cauza stresului sau să-și facă prea multe progrese de conștiință¹⁰.*

Companiile implicate în scandalurile financiare de proporții, cum ar fi Enron, Arthur Andersen, Parmalat, WorldCom, aveau cel puțin două aspecte esențiale în comun, *un exemplu de guvernare corporativă eșuat prin fraudă și îmbogățire, precum și numeroase abuzuri mascate prin contabilitate*¹¹. Din punctul de vedere al consecințelor, avem de-a face cu o similitudine între fraudă și contabilitate creativă, care constă în deprecierea informării corecte și conforme cu realitatea, în ambele situații.

Analiză comparativă între contabilitatea creativă și fraudă

Literatura de specialitate, studiile la nivel național și internațional, inclusiv reglementările în domeniu și constatările proprii, ne permit să prezentăm

în sinteză o paralelă între contabilitatea creativă și fraudă financiar-contabilă (Tabelul 1).

Motivații și factori generatori de inginerii contabile

Contabilitatea creativă este cunoscută și sub numele de „inginerie contabilă” întrucât poate fi asimilată cu activitatea de creație, de proiectare, de cercetare, de conducere a „procesului tehnologic” de către profesioniștii contabili, din care rezultă „imaginea favorabilă” sau ideală, dorită de companie. Noțiunea „inginerie contabilă” creează iluzia unei situații mai favorabile a poziției financiare și a performanțelor companiei. La acest nivel, ingineria contabilă a condus la un număr de scandaluri financiare și la propuneri de „reformă contabile”.

Tabel 1 - Analiză comparativă

CONTABILITATEA CREATIVĂ	FRAUDA
Este o acțiune la limita legalității.	Este o acțiune ilegală.
Cosmetizează adevărul contabil.	Falsifică documentele pentru a ascunde adevărul contabil.
Obține avantaje fără implicarea furtului, având ca reper atragerea de fonduri, de active și alte beneficii.	Implică furtul de active.
Are drept scop îmbunătățirea credibilității afacerii cu scopul atragerii de investiții, fonduri financiare, parteneri de afaceri și alte beneficii.	Are drept scop înșelătoria și obținerea de avantaje ilegale considerabile.
Prelucrarea unor tranzacții și evenimente economice.	Eliminarea, omiterea sau înregistrarea fictivă a unor tranzacții economico-financiare.
Profită de permisivități sau scăpări legislative care conduc la zone neacoperite punctual de o reglementare expresă.	Aplicarea greșită cu intenție a unor practici și politici contabile, fără a ține cont de principiile și convențiile contabile, pentru a induce în eroare atât utilizatorii informațiilor financiar contabile, cât și organele de control.
Optează în mod deliberat asupra acelor politici și practici contabile, în funcție de un anumit interes, stabilit anticipat.	
Poate fi un „liant” între realitatea economică și imaginea fidelă, atunci când este aplicată cu bună credință; există împrejurări în care, datorită flexibilității și posibilității de acțiune a raționamentului profesional, practicianul contabil poate genera soluții care reflectă mai fidel realitatea decât în cazul în care situația respectivă ar fi fost prinsă și încorsetată în specificații legislative stricte.	Este cu certitudine o practică economico-financiară dăunătoare, cu efecte negative.

10 Horomnea E., *Audit financiar. Concepte. Standarde. Norme*, Ediția a 2-a, Editura Tipomoldova, Iași, 2011, p. 243.

11 Moberg D., Romar E., WorldCom, <http://www.scu.edu/ethics/dialogue/candc/cases/worldcom.html>.

COMENTARII

Contabilitatea creativă se apropie de fraudă atunci când favorizează anumiți utilizatori ai informațiilor financiar-contabile, în detrimentul altor utilizatori; apropierea este mai mare atunci când se aduc prejudicii unor categorii de utilizatori prin folosirea unor portii legislative.

Deși înșelătoare și de nedorit, exprimă o practică ingenioasă și generatoare de avantaje uneori, pentru toți actorii implicați în viața economică. Apreciem că această dimensiune a contabilității creative devine evidentă în cazul în care o întreprindere aflată într-o situație financiară delicată își cosmetizează rezultatul contabil cu scopul de a atrage finanțare externă. Prin această abordare, întreprinderea va putea obține fonduri pe care le va folosi în scopul continuării activității. Compania va asigura locuri de muncă, va plăti datoriile fiscale și sociale față de stat, va alimenta circuitul economic și monetar, aducând totodată beneficii mediului în care își desfășoară activitatea. În cazul în care firma nu ar apela la contabilitatea creativă, șansele de a obține finanțarea ar scădea considerabil, punând în pericol atât principiul continuității activității, cât și întregul circuit economic. Apar astfel, pentru economie și societate, o serie de costuri semnificative: faliment, creșterea numărului de șomeri, contribuții către bugetul de stat zero, precum și periclitarea unor tranzacții în lanț, în care întreprinderea era implicată.

Tabel 2 - Factori generatori ai contabilității creative

Fiscalitatea

Sistemul de taxe și impozite dintr-o țară determină și influențează corectitudinea și comportamentul contribuabilului. Astfel, pe măsură ce „birurile” cresc, sporește și gradul de creativitate contabilă. Pentru a-și diminua dările către stat, întreprinzătorul va face uz de acele tehnici ce îl vor ajuta să obțină rezultate financiare mai mici decât cele reale, pentru a plăti impozite diminuate. Nu se poate spune totuși că, dacă sistemul de impozite și taxe ar fi unul corect și echitabil, ingineria contabilă ar dispărea. Antreprenorul va dori întotdeauna să obțină avantaje materiale cât mai consistente și să plătească către stat contribuții cât mai mici. Însă, odată cu creșterea sarcinii fiscale, acesta va căuta și mai mult să se sustragă plăților, prin apelarea la contabilitatea creativă.

Varietatea activităților economice

Diversitatea activităților din mediul economic solicită o anumită flexibilitate, ceea ce presupune existența unei palete de opțiuni pentru a putea surprinde și reflecta imaginea unei activități. Astfel, deși legitimă și benefică, această flexibilitate este sursă de contabilitate creativă. Putem spune chiar că apariția și dezvoltarea ingineriilor contabile sunt determinate de specificul mediului economic, unul care se dovedește a fi variat, dinamic și cu trăsături specifice.

Libertatea de apreciere, opțiunile și variantele posibile lăsate la îndemâna contabilului în prelucrarea materiei contabile

Acolo unde reglementările legislative nu oferă soluții clare pentru o anumită situație, este lăsat să acționeze raționamentul profesional, cu respectarea normelor și principiilor contabile. Cu această ocazie, contabilul va putea profita de oportunitatea oferită de lege și va acționa în interesul întreprinderii și nu al statului sau al altor categorii de utilizatori ai informațiilor financiare.

Subvențiile guvernamentale și fondurile nerambursabile

Interesul organizațiilor este de a atrage fonduri, în special fonduri nerambursabile. Pentru a putea beneficia de astfel de sume de bani, nepurtătoare de costuri, întreprinderea va modela „realitatea contabilă” în așa fel încât să îndeplinească criteriile și să realizeze indicatorii impuși.

În cazul în care se obține finanțarea și se ajunge în situația de a rambursa sumele de bani primite, managerul va găsi în contabilitatea creativă o soluție pentru a arăta că subvențiile primite au fost utilizate în concordanță cu destinația și cerințele specificate.

Dorința de a pătrunde pe bursa de valori

Organizațiile interesate spre a fi cotate la bursă vor recurge la acele tehnici și procedee creative care să le permită obținerea rezultatelor necesare pentru a dobândi accesul pe această piață.

Programul de remunerare a managerilor

Atunci când planul de salarizare este stabilit în funcție de performanțele înregistrate de organizația pe care o conduc, managerii vor fi tentați să modeleze rezultatele obținute astfel încât salariile și premiile ce le revin să fie cât mai consistente. O situație asemănătoare a fost și în cazul Enron care, în anul premergător falimentului, a plătit 140 de manageri cu 680 de milioane USD. Dintre aceștia, se remarcă Lay care a primit 67 de milioane USD, respectiv Skilling, care a încasat 42 de milioane USD.

Competența scăzută a managerilor

Legat de cauzele pentru care managerii apelează la contabilitatea creativă, vom aduce în discuție incompetența și lipsa de profesionalism a acestora în conducerea unei activități. Ele pot pune întreprinderea în situația de a pierde clienți, furnizori sau de a nu mai putea obține credite. Din acest motiv, managerii recurg la contabilitatea creativă, văzând în aceasta o salvare. De cele mai multe ori, aceasta s-a dovedit a fi etapa de dinaintea prăbușirii firmei, contabilitatea creativă fiind asociată cu eșecul, etapă care precede falimentul.

Perioadele de criză

Lipsa fondurilor proprii și nevoia de finanțare reprezintă un factor major ce determină apelarea la contabilitatea creativă. În perioadele de criză, din cauza condițiilor ce devin din ce în ce mai dificile, societățile vor căuta tot mai mult să profite de portite legislative care să le permită obținerea de fonduri și de avantaje. Pentru unele firme, apelarea la contabilitatea creativă se dovedește a fi singura șansă care poate să le asigure continuitatea activității.

Nesiguranța și neîncrederea

Acestea vin în strânsă legătură cu criza economico-financiară, cu perioada de instabilitate și determină comportamente pesimiste. Neîncrederea managerului că va atrage o investiție pe baza situației reale îl va determina pe acesta să cosmetizeze, preventiv, informațiile din raportările financiare.

Pe de altă parte, nesiguranța angajatului în locul de muncă și în găsirea unei alternative mai bune îl face pe acesta să se supună cerințelor managerilor, cu încălcarea principiilor de etică și deontologie profesională.

Dorința de afirmare a tinerilor profesioniști

La început de carieră, mintea ingenioasă și creativă a tinerilor va căuta să găsească soluții avantajoase pentru societate, care să le asigure aprecierea, avansarea și remunerarea în funcție de performanțele înregistrate. Capacitatea de creativitate sporește odată cu acumularea de experiență.

Presiunea exercitată asupra profesioniștilor contabili

Facem referire aici la cerințele impuse de manageri profesionistului contabil și la presiunile exercitate asupra acestuia de a reflecta în raportările financiare un anumit „adevăr contabil”, care concordă cu interesele întreprinderii.

Interesul utilizatorilor de informații financiare îndreptat, în special, asupra mărimii rezultatului obținut de către o firmă

Contabilitatea creativă se manifestă, cu preponderență, asupra acelor elemente pentru care se manifestă un interes sporit din partea utilizatorilor de informații financiare. De exemplu, dacă performanța unei societăți este apreciată în funcție de mărimea rezultatului financiar obținut, se vor folosi cu precădere tehnici de inginerie contabilă care vizează sporirea veniturilor și diminuarea cheltuielilor. Așa cum, pe piața bunurilor și serviciilor, oferta vine să răspundă unei cereri formulate în prealabil, tot așa și informația contabilă este modelată și oferită utilizatorilor în funcție de așteptările și cerințele acestora. În practică, un manager „abil” este pus uneori în situația de a solicita producerea unor informații paralele de genul*: un bilanț real, utilizat ca bază în fundamentarea deciziilor firmei în care este direct implicat; un bilanț „cosmetizat”, întocmit în varianta optimistă, oferit băncilor, furnizorilor și altor creditori; și un bilanț în „suferință”, care subvaluează profitul și implicit obligațiile fiscale.

* Horomnea E., Dimensiuni științifice, sociale și spirituale în contabilitate, Editura TipoMoldova, Iași, 2010, p. 130.

Sursă: Proiecție proprie

Principalele *motivații*, precum și cei mai *importanți factori generatori* care stau la baza contabilității creative sunt prezentate în Tabelul 2.

Efectele utilizării contabilității creative asupra întreprinderii sunt sintetizate în Figura 2.

Practicile de contabilitate creativă sunt destul de numeroase și complexe. Adeseori ele rămân nedescoperite, fiind

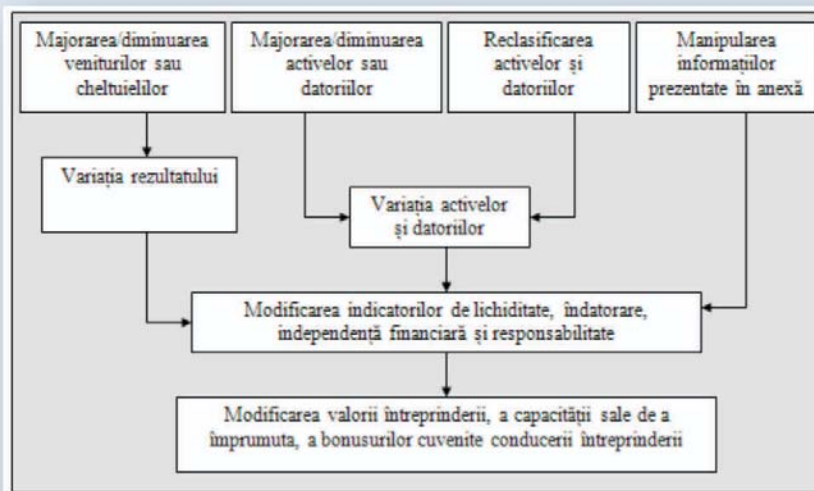
dificil de sesizat cosmetizarea adevărului din situațiile financiare. *Creativitatea este un act ingenios și un atu*, asigurând avantaje competitive pentru firmele care se bucură de ea.

Pentru exemplificarea modului în care adevărul contabil poate fi manipulat și prezentat în concordanță cu anumite interese, cu ajutorul contabilității creative, vom lua **cazul stocurilor**. Tehnicile

de contabilitate creativă sunt de fapt tehnici de manipulare a performanțelor unei entități pentru ca aceasta să atingă un anumit nivel.

Conform IAS 2, costul de achiziție al stocurilor trebuie să cuprindă prețul de cumpărare, taxele de import și alte taxe (cu excepția acelor pe care entitatea le poate recupera ulterior de la autoritățile fiscale), costurile de transport, manipu-

Figura 2 - Efectele contabilității creative*

* Diaconu P., Cum fac bani contabilii? Evaziune fiscală, paradisuri fiscale, contabilitate creativă, Editura Economică, București, 2004, p. 211.

lare și alte costuri care pot fi atribuite direct achiziției de produse finite, materiale și servicii.

Reducerile comerciale, rabaturile și alte elemente similare trebuie deduse pentru a determina costul de achiziție. Informațiile contabile pot fi manipulate prin includerea sau neinclusiunea în costul de achiziție a anumitor cheltuieli.

Exemplu: O entitate achiziționează mărfuri, purtătoare de următoarele costuri:

- Preț de cumpărare – 15.000 lei;
- Cheltuieli de manipulare – 1.000 lei;
- Cheltuieli de transport – 2.000 lei.

Veniturile obținute în urma vânzării acestora sunt de 40.000 lei.

Tabel 3 - Contul de profit și pierdere

ELEMENTE	a) Includerea cheltuielilor de manipulare în costul de achiziție	b) Neinclusiunea cheltuielilor de manipulare în costul de achiziție
Venituri din vânzarea mărfurilor	40.000 lei	40.000 lei
Cheltuieli privind mărfurile:	18.000 lei	16.000 lei
✓ Preț de cumpărare	15.000 lei	15.000 lei
✓ Cheltuieli de manipulare	2.000 lei	-
✓ Cheltuieli de transport	1.000 lei	1.000 lei
Rezultatul contabil	22.000 lei	24.000 lei

Opțiunea de a include sau nu anumite cheltuieli, cum ar fi cele de manipulare, în costul de achiziție al mărfurilor, duce la rezultate contabile diferite (Tabelul 3).

Observăm că în situația b, când se optează pentru neinclusiunea cheltuielilor de manipulare în costul de achiziție, rezultatul contabil este cu 2.000 lei mai mare decât în situația a, când se optează pentru încorporarea lor. Dacă managementul firmei este interesat de prezentarea unei situații cât mai bune pentru a câștiga încrederea și parteneriatul furnizorilor, creditorilor, clienților, investitorilor, va proceda ca în situația b. Dacă dorește să se sustragă impozitelor și taxelor fiscale, va aborda situația a, care conduce la un rezultat mai mic și, implicit, la un impozit mai mic.

Constatăm astfel că, în funcție de interesele societății, performanțele pot fi modelate și prezentate diferit. Dacă firma se află într-o situație dificilă, va opta pentru prezentarea unei poziții mai bune pentru a-și liniști utilizatorii informațiilor contabile, iar dacă deține o poziție favorabilă și are relații bune cu partenerii comerciali, interesul managerului va fi de a-și diminua sarcina fiscală.

Tot aici mai putem vorbi despre costul de achiziție și vânzarea mărfurilor sub acesta. Potrivit art. 17 al O.G. nr. 99/2000, este interzis oricărui comerciant să ofere sau să vândă produse în pierdere. Vânzarea la un preț mai mic decât costul de achiziție se poate efectua doar în unele cazuri, prezentate explicit în lege. O societate poate fi interesată la un moment dat de vânzarea sub preț, pentru o perioadă scurtă de timp, pentru a obține imediat disponibilități bănești sau pentru a atrage clienții. Potrivit legii, nu este permis să procedeze astfel.

Continuând analiza pe exemplul luat, să presupunem că întreprinderea a achiziționat 1.000 unități de produs finit,

la un preț de 18.000 lei, în situația a și de 16.000 lei, în situația b. Costul de achiziție în situația a este de 18 lei/unitate și de 16 lei/unitate în situația b. În concluzie, dacă se optează pentru neincluderea cheltuielilor de manipulare în costul de achiziție, pe lângă rezultatul contabil mai mare obținut, se poate vinde și la un preț mai mic decât costul de achiziție, de 16 lei/unitate, sub prețul pieței, care trebuie să fie cel puțin 18 lei/unitate. Astfel, întreprinderea va atrage clienți, va vinde mai mult și va obține lichidități bănești mai repede.

Concluzii

Contabilitatea creativă, numită și inginerie contabilă, utilizează un ansamblu de procedee ce au ca obiectiv modificarea nivelului rezultatului în vederea „cosmetizării” situațiilor financiare, fără ca cele două obiective să se excludă reciproc. Procedeele utilizate au la bază alegerile permise de reglementările contabile și oportunități deschise de ambiguitățile și carențele normelor contabile. Faptul că manifestarea contabilității creative rezultă uneori dintr-o forțare deliberată a raționamentului profesional, ne determină să apreciem că *această abordare se află de cele mai multe ori la limita legalității*. Ea nu trebuie încadrată în categoria fraudelor, întrucât practicile utilizate nu au drept scop înșelătoria, falsificarea documentelor și inducerea în eroare a utilizatorilor, ci în primul rând menținerea întreprinderii pe piață și îmbunătățirea situației acesteia.

Apreciam că, în condițiile actualei crize financiare, *contabilitatea creativă* reprezintă o soluție posibilă și pertinentă de combatere a falimentului, de obținere a unor avantaje financiare care să susțină continuitatea. Este de preferat ca statul să poată încasa în continuare taxe, impozite și alte contribuții aferente, în

detrimentul situației în care veniturile obținute de pe urma întreprinzătorului ar fi zero. Mai mult decât atât, într-o anumită măsură datorăm perfecționarea artei contabile *ingineriilor contabile și practicienilor*.

Exemplele de fraudă sugerează că informația contabilă este un instrument care poate fi manipulat de către manageri datorită alternativelor existente în alegerea anumitor politici contabile. În același timp, este cunoscut faptul că cele mai multe cazuri de fraudă au fost descoperite ca urmare a verificărilor externe efectuate de auditori. De aceea, în depistarea fraudelor contabile trebuie să crească rolul auditorilor, astfel încât acestea să fie depistate încă din faza incipientă, înainte de a se produce și nu atunci când este prea târziu sau nu se mai poate constata decât falimentul entității.

Sintagma *„este mai ușor să previi decât să tratezi”* operează și în planul validării informației contabile. Rolul auditorilor nu este doar de a depista, ci și de a face cunoscute fraudele. Identificarea, evaluarea și prevenirea riscului major din viața întreprinderii poate evita falimentul acesteia și, implicit, încălcarea principiului contuității.

În fine, pentru efectele benefice asupra vieții întreprinderii, considerăm că această artă în aplicarea reglementărilor contabile merită să fie numită *contabilitate creativă*. Atunci când scopul urmărit îl reprezintă *frauda* prin distorsionarea deliberată a informațiilor puse la dispoziția utilizatorilor putem vorbi despre o *contabilitate nesinceră, inexactă*, lipsită de normele eticii și deontologiei profesionale.

Acknowledgements

Această lucrare a fost realizată cu sprijinul Fondului Social European din România, din cadrul Programului Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 - 2013 (grant POSDRU/CPP107/DMI1.5/S/78342/2010).

This work was partially supported by the European Social Fund in Romania, under the responsibility of the Managing Authority for the Sectorial Operational Programme for Human Resources Development 2007-2013 (grant POSDRU/88/1.5/S/47646).

Bibliografie

- Amat O., Blake J., Dowds J., *The etichs of creative accounting*, Economics Working Papers, <http://www.econ.upf.edu/docs/papers/downloads/349.pdf>, accesat la 27 octombrie 2011.
- Burlaud A., *Contabilitatea este o oglindă a societății*, Revista „Audit Financiar”, nr. 1/2008.
- Capron M., *Contabilitatea în perspectivă*, Editura Humanitas, București, 1994.
- Colasse B., *Contabilitate generală*, traducere din limba engleză, Editura Moldova, Iași, 1995.
- Diaconu P., *Cum fac bani contabili? Evaziune fiscală, paradisuri fiscale, contabilitate creativă*, Editura Economică, București, 2004.
- Feleagă N., Malciu L., *Politici și opțiuni contabile*, Editura Economică, București, 2002.
- Feleagă N., prefață la lucrarea, Molciu L., *Contabilitate creativă*, Editura Economică, București, 1999.
- Horomnea E., *Audit financiar. Concepte. Standarde. Norme.*, Ediția a 2-a, Editura Tipomoldova, Iași, 2011.
- Horomnea E., *Dimensiuni științifice, sociale și spirituale în contabilitate*, Editura Tipomoldova, Iași, 2010.

- Ionescu C., *Contabilitatea în fața provocărilor inginerilor financiari*, <http://store.ectap.ro/articole/102.pdf>, accesat la 01 noiembrie 2011.
- Moberg D., Romar E., WorldCom, <http://www.scu.edu/ethics/dialogue/candc/cases/worldcom.html>, accesat la 04 noiembrie 2011.
- Naser K., *Creative financial accounting: its nature and use*, Prentice Hall, 1993.
- Sinegleton T., Sinegleton A., Bologna J., Lindquist R., *Fraud Auditing and Forensing Accounting*, Ediția a 3-a, John Wiley & Sons, New Jersey, 2006.
- Toma C., *Calitatea informării financiar-contabile în contextul dezvoltării durabile*, în volumul *Validarea informației financiar-contabile în contextul dezvoltării durabile*, coordonat de Georgescu I., Mironiuc M., Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2009.
- Trotman T., *Comptabilité britannique, mod d'emploi*, Editura Economică, Paris, 1993.
- IFAC, *Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate. Audit Financiar*, Coeditare CAFR - Editura Irecson, București, 2009.
- Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS)*, Editura CECCAR, 2009.
- Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS), Norme oficiale emise la 1 ianuarie 2011*, Partea A „Cadrul general conceptual și dispoziții” și Partea B „Documente care însoțesc standardele”, Editura CECCAR, București, 2011.
- Ordonanța Guvernului nr. 99/2000 privind comercializarea produselor și serviciilor de piață, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 603 din 31 august 2007, cu modificările și completările ulterioare.

În atenția membrilor CAFR, auditori financiari și membri stagiați

Pentru a veni în sprijinul auditorilor financiari și a membrilor stagiați, Camera Auditorilor Financiari din România întreprinde o serie de activități, pentru care membrii Camerei, auditori și membri stagiați achită **cotizația fixă anuală**:

- activitate internă pentru auditori: menținerea în Registrul Auditorilor Financiari, **organizarea cursurilor anuale obligatorii, structurate, de pregătire profesională**, publicarea și distribuirea Revistei Audit Financiar a CAFR, alte activități, evenimente și materiale în sprijinul membrilor.
- activitate internă pentru membri stagiați: monitorizarea perioadei de stagiu, **organizarea programului anual de pregătire profesională**, alte activități, evenimente și materiale în sprijinul membrilor.
- activitate internațională pentru auditori și membri stagiați: activități desfășurate de CAFR în calitate de membru IFAC, FEE, FIDEF, precum și colaborarea cu alte organisme internaționale din domeniu.

Anul 2012 aduce o schimbare în ceea ce privește organizarea programului de pre-

gătire profesională. Astfel, *cursurile de pregătire profesională structurate pentru auditori și cursurile de pregătire profesională pentru membri stagiați sunt organizate direct de către CAFR și fac parte din activitățile pe care Camera le desfășoară pentru membrii săi și pentru care aceștia achită cotizația fixă anuală.*

Rezultă deci că, începând cu anul 2012, suma achitată de către auditorii financiari și membrii stagiați, pentru cursurile obligatorii de pregătire profesională, care până în prezent era achitată la firmele organizatoare de cursuri, va fi inclusă în cotizația fixă anuală.

Motivarea acestei decizii a Consiliului, rezultă din faptul că, începând cu anul 2012, cursurile respective vor fi organizate exclusiv de CAFR.

Pentru a veni în sprijinul membrilor, achitarea cotizației fixe se va face în două tranșe (tranșa a II-a prevăzută a fi plătită până la 30 septembrie, așa cum erau, de altfel, plătite și cursurile organizate până în anul 2011, inclusiv, la firme de audit agregate de Cameră). De asemenea, se poate observa faptul că suma care va fi achitată

pentru cursuri nu va mai cuprinde TVA, așa cum se plătea până în anul 2011.

Începând cu anul 2012, potrivit Hotărârii Consiliului Camerei nr. 262/24.11.2011, taxele și cotizațiile pentru membrii CAFR se vor modifica astfel:

- **cotizația fixă anuală pentru auditori financiari activi: 700 lei/an.** Cotizația se achită în două tranșe:
 - Tranșa I - 400 lei până la 31.03.2012
 - Tranșa II - 300 lei până la 30.09.2012.
- **cotizația fixă anuală pentru auditori financiari non-activi: 350 lei/an.** Cotizația se achită în două tranșe:
 - Tranșa I - 200 lei până la 31.03.2012
 - Tranșa II - 150 lei până la 30.09.2012.
- **cotizația fixă anuală pentru monitorizarea activității de pregătire practică a membrilor stagiați - 550 lei/an.**

Prevederile privind modul de calcul al cotizației variabile rămân neschimbate.

Pentru mai multe detalii referitoare la cotizațiile și tarifele membrilor Camerei, vă rugăm să consultați Hotărârea nr. 262/24.11.2011 privind aprobarea cotizațiilor și taxelor pentru membrii CAFR și pentru membrii stagiați în activitatea de audit financiar, publicată pe site-ul Camerei sau să ne contactați la telefoanele: 021.319.14.82, 0749.011.145, 0749.011.146 și pe e-mail servicii.membrici@cafr.ro, invatamant.admitere@cafr.ro.

Întâlnire a „Grupului de lucru”

Grupul de lucru reprezintă o structură profesională constituită la nivelul Departamentului de servicii pentru membri, din cadrul Camerei Auditorilor Financiari din România. Înființarea sa a izvorât din necesitatea unei mai bune armonizări, în practică, între organele de reglementare, organele de control și practicienii profesiilor reglementate, pentru creșterea calității serviciilor de audit financiar, a prestigiului și credibilității profesiei.

Un scop important al activității Grupului de lucru îl constituie analizarea și propunerea de soluții practice pentru problemele cu care se confruntă membrii Camerei.

Soluțiile pe care le propune Grupul de lucru reprezintă interpretarea tehnică a Camerei Auditorilor Financiari din România (CAFR) a problemelor ridicate de către membrii săi și au doar valoare orientativă.

În vederea stabilirii unui plan unitar și eficient de activitate pentru anul 2012, la 14 decembrie anul trecut a avut loc o întâlnire a

membrilor Grupului de lucru la sediul CAFR. Au participat: Ana Maria Sandu - S.C. PRICEWATERHOUSE COOPERS AUDIT S.R.L., Filip Stoica - S.C. ELFEXPERT S.R.L., Gheorghe Satmari - S.C. IRAMTAS S.R.L., Christina Michaela Pateli Micu - S.C. ERNST & YOUNG ASSURANCE SERVICES S.R.L., Nicoleta Rusu - S.C. KPMG AUDIT S.R.L., Mihaela Fotescu - S.C. SOTER S.R.L., Vasile Andrian - S.C. MAZARS ROMANIA S.R.L., S.C. RSM HEMMELRATH AUDIT S.R.L., Irina Dobre, S.C. DELOITTE AUDIT S.R.L., Cosmin Viorel Popa, TOPIA S.R.L. SIBIU, Cristina Petrescu, TPA HORWATH QUINTUS AUDIT S.R.L., Roxana Ionescu, RSM SCOT S.R.L., Madina Buga, Gina Iordache, ROEDL&PARTNERAUDIT S.R.L.

Din partea Consiliului Camerei au luat parte: **Carmen Mata-ragiu**, prim-vicepreședinte, **Ana Dincă**, vicepreședinte, **Emilia Iordache**, membru, **Mircea Bozga**, membru, iar din partea Executivului CAFR - **Alice Petcu**, **Silviu Agache** și **Flavia Cioriceanu**.

Coordonatorul Grupului de lucru este prof. univ. dr. **Gheorghe Popescu**.

Detalii despre funcționarea acestei structuri – pe site-ul www.cafr.ro, la rubrica „Informații utile”.

Important pentru autori!

Evaluarea articolelor științifice se realizează, în paralel, de către cel puțin doi membri din Consiliul Științific al revistei, în modalitatea double-blind-review, ceea ce înseamnă că evaluatorii nu cunosc numele autorilor și nici autorii nu cunosc numele evaluatorilor.

Criterii de evaluare a articolelor: originalitatea, actualitatea, importanța și încadrarea în aria tematică a revistei; calitatea metodologiei de cercetare; claritatea și pertinenta prezentării și argumentării; relevanța surselor bibliografice utilizate; contribuția adusă cercetării în domeniul abordat.

Recomandările Consiliului Științific al revistei sunt: acceptare; acceptare cu revizuire; respingere. Rezultatele evaluărilor sunt comunicate autorilor, urmând a fi publicate numai articolele acceptate de Consiliul Științific. Articolele se trimit redacției la

adresa de e-mail: revista@cafr.ro, obligatoriu în format electronic cu extensia **.doc**, cuprinzând următoarele elemente: limba de redactare a articolului - **română**, pentru autorii români sau **engleză**, pentru autorii străini; textul în limba română se redactează cu diacritice, conform prescripțiilor lingvistice ale Academiei Române; dimensiunea maximă a articolului 7-10 pagini/2000 caractere grafice cu spații/pagină; în articol se precizează titlul în limba română și engleză, metodologia de cercetare folosită, contribuțiile autorilor și referințele bibliografice în subsolul paginii; un rezumat în limbile engleză și română de circa o pagină redactat la persoana a III-a, în care se prezintă obiectivul cercetării, principalele probleme abordate și contribuția autorilor; rezumatul este însoțit de 4-5 termeni cheie, în limbile română și engleză, inclusiv clasificarea JEL.

Detalii pe site-ul www.revista.cafr.ro, la secțiunile „Recenzii” și „Manuscrise”.

Important for the Authors!

The review of the articles is performed in parallel by at least two members of the Scientific Council of the „Financial Audit” Journal, a double-blind-review, which means that those who perform the reviews do not know the names of the authors, and also the authors do not know the names of the reviewers.

Assessment criteria for articles: innovative input, actuality, importance and the relevance for the subject matter of the review; the quality of the research methodology; presentation and argumentation clarity and pertinence; the relevance of the bibliographic sources used; contribution made to the research in the area.

The recommendations of the Scientific Council are: accepted,

accepted with reviewing, rejected. The results of the assessments are communicated to the authors and only the articles approved by the Scientific Council are published. The articles are submitted to the editor by e-mail at: revista@cafr.ro, compulsory in Microsoft Word format containing the following elements: the language the article is drafted is **English**; the maximum size of the article 7-10 pages/2000 signs/page spaces included; the article mention the research methodology used, authors' contributions, footnote references from the bibliography; an abstract in English presenting the subject of the research and authors' contributions; the abstract is accompanied by 4-5 key words, in English, and also by JEL Classification.

Details on our website www.revista.cafr.ro, section: „Reviews” and „Manuscripts”.

